

Arulmathy Ranjit

Kommunal tilrettelegging av eiendommer for å stimulere lokal næringsutvikling

Tromsø 25. oktober 2010

Oppgavens tittel:	Dato: 25.oktober.2010		
Kommunal tilrettelegging av eiendommer for å stimulere lokal næringsutvikling	Antall sider (inkl. bilag): 110		
	Masteroppgave	X	Prosjektoppgave
Navn: Stud.techn. Arulmathy Ranjit			
Faglærer/veileder: Nils Olsson			
Eventuelle eksterne faglige kontakter/veiledere:			

Ekstrakt:

I oppgaven skal se om kommunal tilrettelegging stimulerer lokal næringsutvikling. I den sammenheng har jeg gjort en casestudie av min hjemkommune, Tromsø og 2 andre sammenlignbare kommunene, Stavanger og Drammen.

Jeg samlet kommunedata fra SSB, tilgjengelige dokumenter i kommunene og fra intervju av utvalgte personer fra kommunene. Jeg valgte intervjupersonene, både blant de som jobbet i kommuneadministrasjon, politikere som var involvert i beslutninger om eiendomsforvaltning og næringsutvikling og næringslivsledere som var involvert.

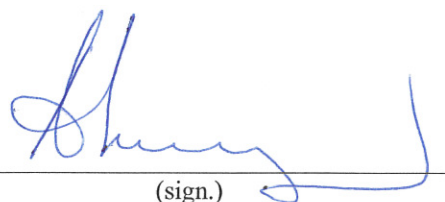
Litteratur søket viste, at teorimaterialer innen fagfeltet er begrenset, og jeg brukte en god del tidligere studier/oppgaver i lignede tema. Næringsutvikling skjer mest avhengig av stedets lokalisering sier noen teorier og studier, mens andre viser at tiltak og stimulering fra kommunene bidrar til lokal næringsutvikling. Ingen av studiene var spesielt rettet mot kommunal tilrettelegging av arealer/eiendommer.

Casestudie med intervjuer gir noe innblikk på tilrettelegging av eiendommer som virkemiddel i lokal næringsutvikling.

Når vi summerer teorien og casestudien, kan vi konkludere med at selv om lokalisering er en viktig faktor i næringsutvikling, kommunal tiltak og tilrettelegging av eiendommer, sterkt bidrar til lokal næringsutvikling. Det betyr kommunal tilrettelegging av eiendommer stimulerer lokal næringsutvikling

Stikkord:

1. Lokal næringsutvikling
2. Stimulering av næringsutvikling
3. Kommunal tilrettelegging
4. Tilrettelegging av eiendommer

(sign.)

Forord

Valg av oppgavetema er direkte inspirasjon av mine arbeidsoppgaver på jobb. Jeg begynte som prosjektleder i kommunen i 2007, og fra den tida har jeg oppgaver om å tilrettelegge kommunale eiendommer til næringsformål. Jeg oppdaget fort at tilrettelegging og næringsutvikling var ikke en del av daglig dags orden blant politikere og kommuneledelse i Tromsø. Administrasjonen må stadig streve for få forståelse om behov for å avsette areal til næring og tilrettelegge for næringsliv. Dette skjedde samtidig som næringsliv i Tromsø klaget på kommunens innsats for næringsliv og mangelfull næringsareal.

Jeg begynte med masterstudie ved NTNU for øke kunnskapsnivået mitt. Under studieperioden hadde jeg forelesninger som satte litt lys på hvordan andre kommuner jobber med næringsutvikling, og hvordan de samarbeider med næringsliv og private for å tilrettelegge arealer. Deretter begynte jeg å sammenligne de forskjellige metodene og rutinene som ble brukt, og resultater som er oppnådd. Så når vi kom til oppgaveskrivingen var jeg allerede bestemt på å bruke oppgaven til fordel for min arbeidsoppgave og arbeidsgiveren. Temaet og metoden var noe jeg kunne bestemme med engang. Resultatet ble valg av noen casekommuner og casestudien som dette.

Skriving av masteroppgaven skal ikke være bare en del av fullføring av studie, men det skal ha et mål om å nyttiggjøre noen. Som jeg skrev allerede, tenkte jeg at det er fornuftig at oppgaven min gir noe nytte til min arbeidsgiver, Tromsø kommune som støttet meg med studien. I tillegg til Tromsø kommune generelt, vil jeg takke min enhetsleder Beate Nemeth for at hun har gitt meg sjansen til å fullføre denne masterstudien og all støtte hun har gitt. Jeg vil takke min veileder Nils Olsson for et glimrende samarbeid og alle de fantastiske råd han har gitt. Jeg er også takknemlig overfor alle som har satt av sin tid og gitt produktive intervjuer. Jeg vil også takke min gode venninne Birgitte Ryvoll som har hatt den tålmodigheten til å lese gjennom min oppgave. Aller sist vil jeg takke alle våre kunnskapsrike forelesere, gode kollegaer og ikke minst vår koordinator Elin M. Røsok for en god studietilværelse og et vel utført studie.

Tromsø, oktober 2010 ·

Arulmathy Ranjit

Sammendrag

Norge har hele 430 kommuner og alle disse kommunene har et næringsliv sammensatt av virksomheter, bedrifter og institusjoner. Hver kommune jobber på sin særegne måte for å utvikle næring i sin region.

Hvorfor skjer det bedre næringsutvikling i noen kommuner og regioner, når det ikke skjer mye utvikling i andre steder. Hva menes med næringsutvikling..? Er det noen faktorer som påvirker næringsutvikling..? Er det økonomiske og samfunnsmessige faktorer som styrer slik næringsutvikling, eller er det andre faktorer som styrer..? Kan kommunene og myndigheter stimulere næringsutvikling..? Finnes det en god oppskrift for bedre næringsutvikling..? Det er utallige spørsmål man kan stille om næringsutvikling.

Dette er noen av de spørsmålene jeg prøver finne svar på i oppgaven. Til det har jeg valgt casestudie som metode, og har valgt noen casekommuner for sammenligning. Jeg sammenligner både næringsutvikling og kommunal tilrettelegging i de utvalgte kommunene, ved en metodetrianglering, dvs. ved å bruk av både kvantitative og kvalitative metoder. Kvantitative data samlet jeg via SSB og dokumentstudier av Nærings NM. Kvalitative data samlet jeg gjennom dokumentstudier og intervjuer.

Næringsutvikling er et sammensatt begrep og vanskelig å måle. Men næringsutvikling omfatter etablering av inntektsskapende bedrifter både innen offentlig og private. Næringsutvikling på et sted kan måles ut i fra parametere som antall nyetableringer, lønnsomheten til bedriftene, vekst i bedriftene og næringslivets størrelse, som næring NM har gjort.

Ut i fra lokaliseringsteorier, er det mulighet for fortjeneste og markedsforholdene som styrer bedriftsetableringer og næringsutvikling i et sted. Men noen andre teorier sier at kommunene kan styre faktorer som styrer lokal næringsutvikling. Dette bekreftes av noen studier som er utført. Mens noen andre studier viser at kommunene og myndigheter kan ikke styre lokal næringsutvikling med tiltak.

Casestudiet er utført for casekommunene Tromsø, Stavanger og Drammen.

Samlet kvantitative data om kommunene avslører at Stavanger kommune har en bedre næringsutvikling enn Drammen og Tromsø, mens Tromsø ligger dårligst.

Dataene viser også at Stavanger og Drammen har lokaliseringsfordel i forhold til Tromsø, når det gjelder avstand til nabokommunene og til tettstedene rundt seg. Drammen har i tillegg andre lokaliseringsfordel i forhold til Stavanger. Det ene er at Drammen ligger i ganske kort avstand fra hovedstaden Oslo, med gode transportsforbindelser. Tillegg ligger Drammen ganske sentralt forhold til flere flyplasser og større byer. En kan dermed mene at Drammen har den beste lokalisering, men Stavanger har likevel en bedre utvikling. Men nærhet til petroleums ressurser en faktor som er ikke vurdert nøye her.

Dokumentstudier og intervjuresultater gir også et bilde av at Stavanger har en langt bedre næringsutvikling enn Drammen og Tromsø. Men Drammen har også en næringsutvikling som kan betegnes som bra, Det er bare Tromsø som har hatt en utvikling under gjennomsnittet, viser intervjuresultatene.

Når vi så på faktorene om kunne ha påvirket næringsutvikling, ser vi at organisering av kommunen både politisk og administrativ, er noe som er viktig for lokal næringsutvikling. Egen næringsetat med næringskonsulenter som jobber med langsiktige planer, rådgivning og tilrettelegging, bidrar til bedre lokal næringsutvikling. Politisk engasjement og politisk samarbeid/forhandling med næringsliv gir resultater. Kommunal tilrettelegging av eiendommer blant annet ved å avsette nok næringsareal og tilrettelegge offentlig infrastruktur, bidrar til at bedrifter flytter inn og etablerer seg. Effektive planprosesser, raske avgjørelser og hurtige saksbehandlinger stimulerer også lokal næringsutvikling. Det å eie egne eiendommer er en fordel for kommunene for å avsette nok areal, men ikke en betingelse for bedre tilrettelegging. Med en god utbyggingspolitikk, gode prosesser, godt samarbeid med alle parter og gode rutiner, kan man oppnå fordeler som bidrar til god lokal næringsutvikling.

Studien viser dermed at lokaliseringsfaktorer og økonomiske faktorer spiller en stor rolle i lokal næringsutvikling. Men kommunal tiltak og tilrettelegging av eiendommer bidrar også ganske mye til å stimulere lokal næringsutvikling.

Innholdsfortegnelse

FORORD	4
SAMMENDRAG	5
INNHOLDSFORTEGNELSE	8
1 INNLEDNING	11
1.1 BAKGRUNN	11
1.2 PROBLEMSTILLINGER	12
1.3 MÅLSETNING	12
2 METODE	13
2.1 KVANTITATIV OG KVALITATIV METODE	13
2.2 METODETRIANGULERING	14
2.3 CASESTUDIE	14
2.3.1 VALG AV CASE	14
2.3.2 UTVELGELSE VED SELVSELEKSJON	15
2.4 KVALITATIVE INTERVJU	15
2.4.1 VALG AV INTERVJUOBJEKTER	16
2.4.2 KVOTEUTVELGELSE	16
2.4.3 INTERVJUSITUASJONER OG UTFORDRINGER	16
2.5 AVGRENSNINGER	17
3 TEORIER OM NÆRINGSUTVIKLING OG KOMMUNAL TILRETTELEGGING	18
3.1 HVA ER NÆRINGSUTVIKLING	18
3.2 LOKAL NÆRINGSUTVIKLING	18
3.2.1 LOKALISERING OG BELIGGENHET	19
3.2.2 KLUSTER OG KLYNGER FOR NÆRINGSETABLERING	19
3.3 STIMULERING AV LOKAL NÆRINGSUTVIKLING	20
3.3.1 VEKSTPOLMODELLEN OG LOKAL-/REGIONAL NÆRINGSUTVIKLING	21
3.4 LOKAL NÆRINGSPOLITIKK	22
3.4.1 GRUNNLAG FOR LOKAL NÆRINGSPOLITIKK	22
3.4.2 EFFEKTE AV LOKAL NÆRINGSPOLITIKK	23
3.4.3 FORMIDLINGSKOMMUNENE	24
3.4.4 POLITISK NETTVERK OG FORHANDLINGSKOMPETANSE	25
3.4.5 STATENS MOBILISERING AV KOMMUNENE	25
3.5 KOMMUNAL TILRETTELEGGING	26
3.5.1 KOMMUNENS ROLLER I TILRETTELEGGING	26
3.5.2 KOMMUNEPLANLEGGING	27
3.5.3 BESLUTNINGSPROSESS I KOMMUNEPLANLEGGING	28
3.5.4 KOMMUNEN SOM SUNNFUNNSUTVIKLER – SAMARBEID MED NÆRINGSLIV	28
3.5.5 ORGANISASJONSSTRUKTUR OG EIERSKAPSMODELLER I KOMMUNENE	29

3.6	SAMMENDRAG AV TEORI	31
3.6.1	HVA ER NÆRINGSUTVIKLING	31
3.6.2	LOKAL NÆRINGSUTVIKLING	31
3.6.3	LOKAL NÆRINGSPOLITIKK	32
4	CASEKOMMUNENE	34
4.1	NØKKELTALL OM CASEKOMMUNENE	34
4.2	NÆRINGS NM OG CASEKOMMUNENE	35
4.3	TROMSØ KOMMUNE	37
4.3.1	OM TROMSØ	37
4.3.2	POLITISK ORGANISERING AV TROMSØ KOMMUNE	38
4.3.3	ADMINISTRATIV ORGANISERING AV TROMSØ KOMMUNE	39
4.3.4	NÆRINGSFORENINGEN I TROMSØ REGION	39
4.3.5	RDA- TROMSØ	40
4.3.6	UTBYGGINGSOMRÅDER FOR NÆRING I TROMSØ KOMMUNE	40
4.4	STAVANGER KOMMUNE	45
4.4.1	OM STAVANGER	45
4.4.2	POLITISK ORGANISERING I STAVANGER KOMMUNE	46
4.4.3	ADMINISTRATIV ORGANISERING I STAVANGER KOMMUNE	47
4.4.4	HOVEDUTBYGGINGSOMRÅDER	48
4.5	DRAMMEN KOMMUNE	53
4.5.1	POLITISK ORGANISERING I DRAMMEN KOMMUNE	54
4.5.2	ADMINISTRATIV ORGANISERING AV DRAMMEN KOMMUNE	54
4.5.3	EIERSKAP TIL DRAMMEN KOMMUNE	55
4.5.4	KOMMUNEPLAN	56
4.5.5	SYVKANTSAMARBEIDET	57
4.5.6	NÆRINGSFORENINGER I DRAMMEN	57
4.5.7	UTBYGGINGSOMRÅDER I DRAMMEN	58
4.6	INTERVJURESLTATENE FOR CASEKOMMUNENE	59
4.6.1	GENERELT OM NÆRINGSUTVIKLING	59
4.6.2	NÆRINGSUTVIKLING I KOMMUNENE	59
4.6.3	KOMMUNENS ROLLE	60
4.6.4	KOMMUNAL TILRETTELEGGING	FEIL! BOKMERKE ER IKKE DEFINERT.
4.6.5	SAMARBEID	62
4.6.6	TILSKUDD	63
4.6.7	EØS REGELVERK OG KONKURRANSEREGLER	64
4.6.8	KLUSTER OG KLYNGER	64
4.6.9	NÆRINGSPROSJEKTER I KOMMUNENE	FEIL! BOKMERKE ER IKKE DEFINERT.
4.6.10	BELIGGENHET OG KOMMUNAL INNSATS	65
4.6.11	GENERELT OM KOMMUNAL TILRETTELEGGING	66
5	ANALYSE/DISKUSJON	68
6	KONKLUSJONER	77
	REFERANSER	79
	VEDLEGG	82

Figurliste

<i>Figur 3-1 : Myrdals modell av regional kumulativ kausalitet (Kilde: Teigen 1999)</i>	21
<i>Figur 3-2 : Andelen kommuner som drev tiltaksarbeid i 1975 – 1995 i % (Kilde: Buke, Glosvik og Teigen 1995)</i>	24
<i>Figur 3-3: Modell av rasjonell planleggingsprosess (Kilde : Banfield 1959)</i>	27
<i>Figur 4-1: Troms fylke og Tromsø kommunens lokalisering</i>	37
<i>Figur 4-2: Politisk organisering i Tromsø kommune (Kilde: Tromsø kommune)</i>	38
<i>Figur 4-3: Administrativ organisering i Tromsø kommune (Kilde: Tromsø kommune)</i>	39
<i>Figur 4-4: Areal regulert til næring i Tromsø kommunens kommuneplan</i>	41
<i>Figur 4-5: Reguleringskart – Maritimt Industriområdet (MIO) (Kilde: Tromsø kommune)</i>	43
<i>Figur 4-6. Reguleringskart- Tønsnes havn, industri- og næringsområde</i>	44
<i>Figur 4-7: Rogaland fylke og Stavanger kommunens lokalisering</i>	45
<i>Figur 4-8: Politisk organisering i Stavanger kommune (Kilde: Stavanger kommunen)</i>	46
<i>Figur 4-9: Administrativ organisering i Stavanger kommune (Kilde: Stavanger kommune)</i>	47
<i>Figur 4-10: Utbyggingsområder i Stavanger kommune (Kilde: Stavanger kommune)</i>	49
<i>Figur 4-11: Reguleringsplan for Forus Næringspark (Kilde: Stavanger kommune)</i>	51
<i>Figur 4-12: Buskerud fylke og Drammen kommunens lokalisering</i>	53
<i>Figur 4-13: Politisk organisering i Drammen kommune (Kilde: Drammen kommunen)</i>	54
<i>Figur 4-14: Administrativ organisering i Drammen kommune (Kilde: Drammen kommunen)</i>	55
<i>Figur 4-15: Eierskap til Drammen kommune (Kilde: Drammen kommunen)</i>	55
<i>Figur 4-16: Kommuneplanen til Drammen kommune (Kilde: Drammen kommunen)</i>	56
<i>Figur 4-17: Bilde av papirbredden (Kilde: Papirbredden.no)</i>	58

Tabell liste

<i>Tabell 4-1: Nøkkeldata om casekommunene (Kilde: SSB)</i>	34
<i>Tabell 4-2: Nøkkeltallene for næringsutvikling i casekommunenes region</i>	35
<i>Tabell 4-3: Nøkkeltallene for næringsutvikling i casekommunene (Kilde: næring NM)</i>	36
<i>Tabell 4-4: Prosjekter i samarbeid med FoU (Kilde: Næringsforeningen i Troms)</i>	40
<i>Tabell 4-5: Kommunale byggeområder for næring (Kilde: Tromsø kommune)</i>	42

1 Innledning

Målet med oppgaven er å avdekke kommunenes rolle i næringsutvikling, og om kommunal tilrettelegging av eiendommer stimulerer lokal næringsutvikling.

1.1 Bakgrunn

Som prosjektleder ved "Eiendom" i Tromsø kommune, har oppgaveforfatter blant annet ansvar for utvikling og tilrettelegging av kommunale grunneiendommer til næringsformål.

Egne erfaringer og observasjoner viser at Tromsø kommune blir stadig kontaktet av bedrifter i kommunen, for kjøp/leie av grunneiendommer. Dette gjelder både nyetableringer, utvidelser eller relokalisering av virksomheter. Dette dreier seg hovedsakelig om store industrivirksomheter, som ikke klarer å finne tomter i vanlig eiendomsmarked men dette gjelder også foretninger.

Tromsø kommune forvalter et stort område arealmessig, og eier samtidig store grunneiendommer. I tillegg som planlegger og myndighet, erverver/eksproprierer kommunen eiendommer etter behov. Det er i den sammenheng registrert jeg at bedrifter og næringslivet ofte klager på at kommunen, verken administrasjon eller politikere, gjør nok for bedriftsetableringer eller lokal næringsutvikling i kommunen. Det menes at kommunen ikke tilrettelegger nok areal til næringsformål, og hvert fall ikke på riktigsted og riktig tid. Næringslivet skylder på kommunen, for at bedriftene flytter eller legger ned sine virksomheter i kommunen

Etablering av nye bedrifter og beholde eksisterende bedrifter er ganske viktig for kommunen, for å sikre nok arbeidsplasser og skatteinntekter, og ikke minst for å gi gode nok tjenestetilbud til kommunens innbyggere, for å skape et verdigrunnlag. Det er lite positiv for kommunen, hvis manglende disposisjon/tilrettelegging av næringsareal, er grunnen til bedriftenes fraflytting. Derfor ønsket oppgaveforfatter å sette lys rundt dette problemet.

1.2 Problemstillinger

Det er en rekke problemstillinger oppgaveforfatter vil forsøke å finne svar på i oppgaven. For å finne om det er noe riktighet i at lokale bedriftene flytter på grunn av manglende disposisjon av næringsareal og tilrettelegging fra Tromsø kommune sin side, vil oppgaveforfatter formulere problemstillingene slik.

- Hva er en god næringsutvikling?
- Hvilke faktorer som påvirker lokal næringsutvikling?
- Kan næringsutvikling stimuleres av offentlig virkemiddel.?
- Er kommunal tilrettelegging av eiendommer en viktig virkemiddel i lokal næringsutvikling?
- Hva er suksessfaktorer i en vellykket stimuleringsprosess og lokal næringsutvikling?

1.3 Målsetning

Oppgaven skal blant annet kunne gi en pekepinne for alle som jobber med næringsutvikling og eiendomsutvikling i Tromsø kommune og andre kommuner, på hvordan de kan bli bedre i tilrettelegging av eiendommer og stimulering av lokal næringsutvikling. Oppgaven vil også kunne gi en bedre forståelse mellom næringsliv og kommunen, og ikke minst mellom administrasjon og politikere i kommunen, om hva de forventer av hverandre.

Det forventes at resultatene kunne peke på noen suksessfaktorer for vellykket stimulering av lokal næringsutvikling, og dermed et grunnlag for å lage gode rammebetingelser og prosedyrer kommunene kan bruke for vellykket stimulering av lokal næringsutvikling.

2 Metode

For å komme frem til de riktige resultatene til problemstillinger, må man samle data som er relevante. Da er det igjen viktig å benytte de riktige metodene, for å samle de ønskede data. Det er å si at veien til målet blir enklere med riktig utvalgte metode.

Oppgave problemstilling, kommunal tilrettelegging og næringsutvikling, er et bredt tema som kan analyseres fra flere forskjellige vinkler. Metodebeskrivelsen til denne oppgaven er derfor viktig, både for å videreføre dette arbeidet, og for å bruke som et virkemiddel for kvalitetssikring av dette arbeid.

2.1 *Kvantitativ og kvalitativ metode*

Det kan ofte kombinere, både kvantitative og kvalitative metoder, for å oppnå gode resultater. Kvantitative analyser blir her noe utfordrende, hvis vi ikke klarer å definere i relevante måleparametere. Det er for eksempel en utfordring å kvantifisere ”næringsutvikling” eller ”kommunal tilrettelegging” ved å samle data. Næringsutvikling er en veldig sammen satt begrep, som er vanskelig å måle. På annen side må en forstå, at en slik næringsutvikling høyst sannsynlig er avhengig av en rekke andre forhold, enn kun kommunal tilrettelegging.

Dermed vil jeg mest fokusere på kvalitative metoder som casestudier/dokumentstudier og intervjuer her. Men jeg har tenkt å bruke en del kvantitative data som er samlet av andre, som for eksempel. Statistikk sentralbyrå (SSB) og NæringsNM, for å se om noen av de parameterne som kan gi en pekepinne mot næringsutvikling i casekommunene.

2.2 Metodetriangulering

Metodetriangulering er å bruke to forskjellige metoder som her. Det vil si at jeg angriper problemet ut fra to forskjellige perspektiv. Her brukte jeg først en kvantitativ metode (innhentet kvantitative data) først for å analysere problemet og deretter brukte jeg kvalitative metode/r (dokumentstudie/intervju) for å bekrefte/avkrefte funnet.

2.3 Casestudie

Casestudie er å samle, analysere og utdype konkrete fenomener eller hendelser. Her anvender jeg casestudie for å analysere kommunen som en organisasjon eller virksomhet (fenomenet), og deres ansvar, rolle og engasjement for lokal næringsutvikling.

Jeg har samlet data om de utvalgte kommunene. Det dreier seg både om kvantitative data og kvalitative data. For å samle disse data har jeg brukt litteraturstudie, dokumentstudie og intervjuer. Noen eksempler på slik data er kommunefakta fra SSB, organisering av kommunen, politiske, administrative prosesser, kommuneplanlegging, kommunale tiltak, samarbeid og næringsprosjekter i kommunen.

2.3.1 Valg av case

Som oppgaveforfatter og som utgangspunkt til oppgavens bakgrunn, har jeg naturligvis valgt min hjemkommune og arbeidssted Tromsø kommune som en casekommune. Tromsø kommune er en stor kommune arealmessig og har varierende utfordringer forhold til lokal næringsutvikling. Men den siste tiden er Tromsø mer og mer sett på som en storbykommune av politikere. Hensikten her er å se Tromsø kommunens innsats for lokal næringsutvikling, oppe mot 2 andre sammenlignbar kommuner.

2.3.2 Utvelgelse ved selvseleksjon

Det er naturlig å tenke her at de 2 andre casekommuner må være rimelig sammenlignbare i størrelse og aktivitet, for å vurdere disse mot Tromsø kommune.

Jeg sendte dermed forespørsel til 5 kommuner om deltakelse i casestudie, som jeg tenkte kunne være rimelig sammenlignbare med Tromsø kommune. Ut i fra den informasjonen og responsen jeg fikk, samt. kapasiteten/muligheten til deltakelse, valgte jeg Stavanger kommune og Drammen kommune som mine 2 andre casekommuner.

Dermed ble casekommunene i studie som følger:

- Tromsø kommune
- Stavanger kommune
- Drammen kommune

2.4 Kvalitative intervju

Kvalitative intervjuer kan være både strukturert, ustrukturert og semistrukturert.

En viss grad av formulering vil gjøre det enklere å sammenligne informasjon, men det kan også resultere i at vi mister informasjon.. Et kvalitativt intervju kjennetegnes ved at informanten selv formulerer sine svar (Larsen, 2007).

Jeg har valgt å utføre et semistrukturert intervju, her med en intervjuguide som har en liste av noen tema/stikkord til spørsmålene. Jeg brukte intervjuguiden som en veiledning. Men jeg forholdte, meg ikke bare til de spørsmålene. Dette er fordi det kan forekomme mye ustrukturert informasjon og data under denne type intervjuer. Det betyr det bør være mulighet til å utvide spørsmålet eller utdype svaret, avhengig av personen vi spør om, avhengig av situasjonen under intervju og avhengig av det svaret vi får fra informant.

Jeg som intervjuer styrte ikke intervjuet stramt, men latt informanten prate litt fritt selv.

2.4.1 Valg av intervjuobjekter

Alle som jobber med av næringsutvikling, eiendomsutvikling og planlegging, samt. de som får nytte av dette var aktuelle som intervjuobjekter her. Egne erfaringer og observasjoner som er gjort av relevante part er nyttig data i analysen. De som jobber med næringsutvikling, eiendomsutvikling og planlegging kan være enten fra administrasjon, eller fra det politiske system i kommunen, som tar beslutninger.

Relevante parter i dette tilfelle er ansatte fra administrasjon i kommunen(e), kommunepolitikere og ledere fra næringsliv i kommunen(e), avgjorde jeg

2.4.2 Kvoteutvelgelse

Jeg har valgt følgende som mine informanter i studiet:

2 kommunale ansatte som jobber med næringsprosjekter i hver kommune.

2 personer fra næringslivet/bedrifter i hver kommune

2 Politikere fra hver kommune.

2.4.3 Intervjusituasjoner og utfordringer

Intervjuene om andre parters bidrag kan fort bli mer subjektiv og ladet med eget politisk eller samfunnsperspektiv. Spesielt når man spør om samarbeid mellom partene, kan svarene være ganske subjektive. Det er jo naturlig at alle forventer de ytterste fra andre parter enn seg selv. Så her kan det være en utfordring å stille spørsmål, slik at de tenker mer realistisk.

Det kan også være tendenser til å fokusere på de prosjektene de selv har vært involvert i uten å tenke helhetlig.

2.5 Avgrensninger

Tiltak og virkemiddel kan også være økonomisk og politisk karakter, som for eksempel: bedriftsmidler og skattelette. Jeg som har bare eiendomsmessig- og teknisk kunnskap velger å ikke fokusere mye på disse virkemiddelene, og begrenser min studie hovedsakelig til tilrettelegging av eiendommer.

I Norge er det hele 430 kommuner og det er næringsliv i alle disse kommunene på et eller annet nivå. Man kan anta at alle kommunene jobber for lokal næringsutvikling i sin region i egen måte. Det er derfor umulig for oss å finne alle gode tiltak som er utført eller stimuleringsprosesser, som er pågått i kommunene, i dette studiet. Men det vi kunne finne her er bare en pekepinne for en god stimuleringsprosess.

3 Teorier om næringsutvikling og kommunal tilrettelegging

3.1 Hva er næringsutvikling

Hva er næringsutvikling.? Det er vanskelig å finne en enstemmig definisjon for begrepet næringsutvikling.

Etter ”Norad” sin definisjon, ”... omfatter næringsutvikling etablering av inntekts skapende virksomhet innen privat og offentlig, formell og uformell sektor, med produksjon og omsetning av varer og tjenester...”.

”Telemarksforskning-Bø”, i sitt årlige NæringsNM bruker måleparametere som *nyetableringer, lønnsomhet, vekst og næringslivets størrelse* til å kåre den regionen og kommunen som er best i næringsutvikling.

3.2 Lokal næringsutvikling

Nå som vi har fått forståelse av hva er næringsutvikling er, kan vi se på hvilke faktorer som kan påvirke lokal næringsutvikling.?

Lokal (regional) næringsutvikling kan generelt påvirkes av blant annet av økonomiske forhold (makroøkonomisk og mikroøkonomisk), samfunnsmessige forhold og lokal næringspolitikk. Næringsutvikling styres ofte av markedsforholdene og økonomiske realiteter i bedriftene.

3.2.1 Lokalisering og beliggenhet

Lokaliseringsteorier prøver å definere de faktorene som påvirker bedriftenes valg av beliggenhet. Det hevdes at man søker den ordningen som gir største fortjeneste.

Klassiske lokaliseringsteorier legger vekt på transportkostnader for råstoffer og ferdigvarer som viktige lokaliseringsfaktor for bedrifter. Men noen andre teorier og modeller fokuserer på andre faktorer som produksjonskostnader, skatter og avgiftsnivå, politisk klima og livskvalitet på stedet.

3.2.2 Kluster og klynger for næringsetablering

Agglomerasjonsteorier tar utgangspunkt i de fordelene som oppstår når bedriftene etablerer seg ved siden av hverandre (kluster og klynger).

Fordelene kan være redusert produksjons og transport kostnader for bedriftene via samhandling. For eksempel: bruk av voksende og større kvalifiserte arbeidsstyrke, spesialtjenester og maskineri som finnes i et felles lokal marked.

Det er derfor en fordel for næringen at slike kluster og klynger er samlet i et geografisk sted. Kluster eller klynger av bedrifter kan bli et innovasjonssenter, hvor det skjer nyskaping på grunn av den høye kapitalen og kompetansen i miljøet

Dessuten er det slik at en bedrift eller ei næring eksisterer ikke i isolasjon (Porter 1990). En bedrift er ofte avhengig av andre næringsaktører, enten som underleverandør eller servicebedrift. I tillegg tilgang til kunnskapsbaserte institusjoner gir mulighet for forskninger, utvikling av nye metoder og kompetanseutvikling.

Konkurransefortrinn er avhengig av samspill mellom hele kluster. Et vel etablert nettverk av leverandører, serviceverksteder, forskning og utdanningsinstitusjoner øker sjansen for konkurranse i markedet. Kluster og foretaksnettverk er erkjent som to viktige faktorer i regional-/ lokal næringsutvikling i dag.

Poterstudie (Reve mfl. 1992) som ble utført i Norge identifiserer at industrimiljøer som petroleumsindustri (offshore, petrokjemi og skipindustri), metallindustri, maritimt industri (skipsbygging, skipsutstyr, skipsforskning og teknologiutvikling, osv.), treindustri, kraftindustri, sjømatindustri, turisme (hotell, transport og kultur) og forskningsmiljø har en egenskap til å eksistere i kluster og samarbeide som et nettverk..

3.3 Stimulering av lokal næringsutvikling

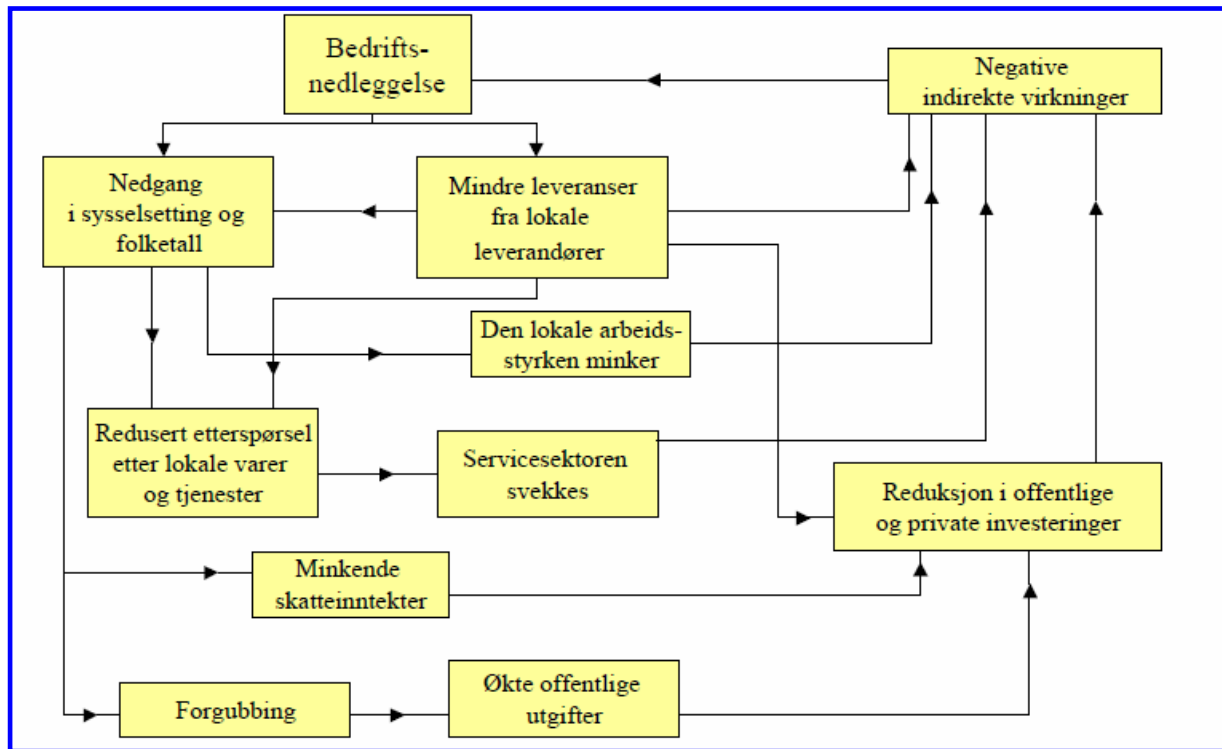
I den grad næringslivet utvikler seg dynamisk, det vil si de har evnen til omstilling og inspirer til nyetablering slik at samlede verdiskapning opprettholdes eller øker, er det ikke nødvendig for det offentlige å bruke ressurser på næringsutvikling. I andre tilfeller særlig hvis det ikke skjer næringsutvikling naturlig og dynamisk, er det kanskje nødvendig med tiltak for å stimulere utviklingen. Sterk offentlig satsing kan begrunnes når geografiske og strukturelle forhold ikke gir den ønsket utvikling

Kumulativ teori (Myrdal 1957) hevder at det finnes et sett av onde sirkler som bidrar til underutvikling.

Fattigdom vil gi en lav etterspørsel for varer og tjenester i utgangspunktet. Den lave etterspørsel vil føre til lavere investeringer og resultere i færre jobbmuligheter. Dette vil resultere i redusert tilbud av varer og tjenester i lokale markedet.

Utflyttinger og nedleggelse av bedrifter og industri kan bli en konsekvens av dette. Dette vil igjen skape arbeidsledighet og lav inntekt og dermed mer fattigdom i samfunnet.

Den onde sirkelen er derfor selvforsterkende.

Figur 3-1 : Myrdals modell av regional kumulativ kausalitet (Kilde: Teigen 1999)

I motsetning til dette, hvis etterspørsel i markedet og investeringer økes, blir det en vekst prosess. Det må derfor komme noen stimuleringstiltak utenfra for å stoppe denne dårlige utviklingen. Regional utviklingspolitikk i Norge er basert på dette prinsippet. Det vil si å blant annet sprøyte inn kapital gjennom påtvungne investeringer.

3.3.1 Vekstpolmodellen og lokal-/regional næringsutvikling

Vekstpol (Perroux 1949) er et innovasjonssenter hvor det skjer nyskaping på grunn av den høye kapitalen og kompetansen i miljøet. Vekstpolmodellen predikerer at investeringer vil spre seg fra vekstpolen til omlandet, fordi produksjonskostnadene blir økende på grunn av dyre arbeidskraft og tomter i vekstsenteret. Næring vil dermed ekspandere utover til omlandet fordi produksjonskostnadene vil være lavere der (Nelson 1993).

Vekstpolmodellen er brukt som grunnlag for norsk distriktspolitikk, hvor regjeringen pekte ut noen vekstsentre i distriktet.

3.4 Lokal næringspolitikk

Før i tida er det få kommuner i Norge som hadde en næringspolitikk. Før Distriktenes Utbyggingsfond (DU) ble opprettet i 1951, var kommunenes rolle i næringspolitikk avgrenset til fysisk tilrettelegging. Kommunene var mer opptatt av velferdsoppgaver og infrastruktur, mens staten har stått ansvarlig for bedriftsrettet og næringsrettet politikk.

Men nå har de fleste kommunene en organisert næringspolitikk. Kommunene oppretter formelle administrative og politiske organer for å ta seg av sin næringspolitikk. Kommunene bruker virkemidler som kan skape ny næringsaktivitet.

3.4.1 Grunnlag for lokal næringspolitikk

Generelle verdigrunnlag for lokal næringspolitikk eller kommunal politikk er

- å sikre nok arbeidsplasser
- å skaffe skattegrunnlag og
- å sikre verdigrunnlag til kommunens befolkning

Privat næringsliv i lokalsamfunnet er viktig for velstand i samfunnet. Det gir arbeid, inntekt og kjøpekraft til husholdninger. Ved å skape økt næringsaktivitet prøver en å stoppe eller redusere arbeidsledighet og fraflytting i lokalsamfunnet. Det er grunnen til at flere utkantkommunene er tidlig ute for å utføre en lokal næringspolitikk.

En av de velkjente argumenter er at konkurransen om lokalisering gjør det viktig for kommuner og regioner å føre en næringsvennlig politikk (Peterson 1981). Det argumenteres at et hvert lokalsamfunn har interesse av en politikk som gjør det attraktivt å etablere og drive bedrifter. Dette er viktig for å sikre skattegrunnlaget. Det er de lokale politikernes ansvar å føre en politikk som er best for samfunnets og befolkningens velstand (også økonomisk velstand). Derfor konkurrerer kommunene med hverandre om å levere mest mulig effektive tjenester, og legge forholdene til rette for bedriftene og næringsliv.

3.4.2 Effekten av lokal næringspolitikk

Tilbudsmodeller er attraktive i den sammenheng fordi de påpeker på variablene som kan påvirkes av politiske midler. Blant annet ved å påvirke prisstrukturene kan styremaktene skape komparative lokaliseringsfordeler. Bidrag til infrastruktur og arbeidskraft er andre klassiske eksempler. Samme er kapital subsidier og skattelette til bedrifter i et bestemt område. ”Næringsvennlig klima” er et begrep som referer til slik tilbudsside. I tillegg til skatte- og avgiftpolitikk og støttepolitikk, er rask og enkel saksbehandling og avskaffelse av restriksjoner er en del av forholdet.

Feiock (1991) analyserte effekten av lokal næringspolitikk i en økonometrisk likevektmodell, hvor kostnader for arbeidskraft, råvarer og energi, markedstilgang og lokal næringspolitikk er uavhengige variable. Funnet var at politikken som blir ført har merkbart effekt på kapitalinvesteringene men ikke på sysselsetting. Virkemiddelene som inngikk i vurderingen er skattelette, nasjonal annonsering, bedriftsassistanse senter, lånegarantier, næringsparker og obligasjonslån.

Men noen andre er mer skeptisk til tilbudsmodellene som retningslinje for regional utviklingspolitikk. Det er utført noen kvantitative effektstudier for å finne om effekten av lokal næringspolitikk og resultatene er ikke entydige. Men hovedsakelig er de oppfatning av at lokal næringspolitikk har liten betydning for næringsutvikling i forhold til de økonomiske faktorene.

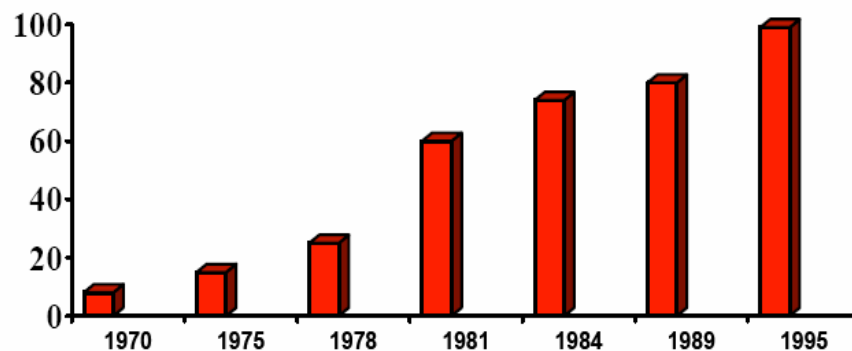
Ut i fra sine effektstudier hevder Eisinger (1988) at de viktige faktorene i valg av lokalisering av private bedrifter kan lite påvirkes av myndigheter og slik politikk er ikke effektiv. I stedet mener han at utviklingspolitikk må basere seg etter etterspørselsmodeller. Næring/bedrifter med markedspotensial og vekstpotensial må identifiseres og virkemidlene rettes mot disse. Teorien om eksportbase (Dedekam 1987) hevder at etterspørsel er den viktige drivekraften for økonomisk utvikling i en region

Bukve (1994) har utført en norsk effektstudie. Der sammenlignet han utvikling i de kommunene som hadde tiltak med de som ikke drev noe tiltak i samme perioden.

Det som ble funnet var at det var ikke signifikante forskjeller mellom tiltakskommunene og de andre kommunene. Det som betyr noe for sysselsettingsutvikling er kommunen sin sentralitet og næringsstruktur. Tertiærnæring kommunene har ei bedre sysselsettingsutvikling enn distriktskommunene. De sentrale kommunene har enn bedre utvikling enn distriktskommunene.

3.4.3 Formidlingskommunene

Noen distriktskommuner hadde en aktiv næringspolitikk også før DU ble opprettet. Det ble lagt vekt på aktiv markedsføring og kontakt med store bedrifter som kunne tenke seg å flytte fra stor byer. Rimelige tomter og investeringsfinansiering gjennom DU var noen av lokkemiddelene kommunene brukte. Gjennom tilrettelegging av infrastruktur, aktiv markedsføring og akkvisisjon prøvde disse kommunene å trekke nye bedrifter utenfra.

Figur 3-2 : Andelen kommuner som drev tiltaksarbeid i 1975 – 1995 i % (Kilde: Buke, Glosvik og Teigen 1995)

De næringspolitisk aktive kommunene i perioden 1960 – 1970 tallet kan karakteriseres som formidlingskommuner. De kommunene var ikke bare opptatt av fysisk tilrettelegging for bedrifter som vil etablere seg, men de hadde en aktiv dialog med private aktører om å velge den aktuelle kommunen som lokaliseringssted. Til gjengjeld ble bedriftene lovet fordeler som infrastruktur utvikling og tilgang til statelige finansieringsordninger.

I tillegg til egne midler, benyttet de virkemidlene som var finansiert av andre organer. Kommunal næringspolitikk er derfor også avhengig av statlig tiltak/forvaltning og finansieringsorganisasjon. Derfor er det ikke riktig å bare være opptatt av kommunal organisering, men også organisering og samspillet mellom organene.

3.4.4 Politisk nettverk og forhandlingskompetanse

Det var hovedsakelig 2 type aktører i kommunal næringspolitikk. Ordføreren – den politiske entreprenøren og administrasjon i den teknisk etat som planlegget de tekniske sidene ved tilrettelegging.

Den kompetansen den politiske entreprenøren trengte, er en solid nettverkkompetanse. Gjennom de formelle og uformelle posisjoner de hadde og med kontaktene, de bygde opp et nettverk som kunne brukes i ulike sammenhenger. Andre typen kompetanse de brukte var forhandlingskompetanse. Dette ble brukt i forhold til styremakter og bedrifter som kommunene kom i kontakt med.

3.4.5 Statens mobilisering av kommunene

Etter 1970 satset Staten systematisk for å stryke tiltaksarbeid på kommunenivå (Bukve 1994). Det første store prosjekt var et forsøk med styrking av tiltaksadministrasjon i 33 kommuner i Nord-Norge.

I prosjektet fikk kommunen midler til å tilsette tiltakspersonell og tiltak for motivasjon og opplæring. I de mobiliseringskommunene var det spesialiserte tiltaksarbeidere som næringssjef eller næringskonsulent, den dominerende aktørgruppen.

Den første strategien kan kalles mobiliseringsstrategi, og virkemidler som ble brukt er akkvisisjon, kompetanseheving, markedsføring, mobilisering og rådgivning.

3.5 Kommunal tilrettelegging

3.5.1 Kommunens roller i tilrettelegging

Kommunen har 3 viktige roller i næringsutvikling (Finstad og Aarsæther, 2003).

- **Forvalterrollen**
  - Forvaltning av fellesskapets ressurser og fordelingspolitikk.
  - Som forvalter kan kommunen definere premisser for næringsliv. Det betyr blant annet behandling av saker og ta beslutninger basert på politiske vedtak, lover og forskrifter.
- **Tjenesteprodusent**
  - Gjøre kommunen attraktiv å bo i gjennom tjenester til lavest mulig kostnad i form av skatter og avgifter.
  - Tilby tjenester som etablererskole eller veiledning til støtteordning kan kommunen tiltrekke flere personer til å starte næringsvirksomhet.
- **Samfunnsutvikler**
  - Kommunen må ha en helhetlig tankegang når det gjelder utvikling av tjenesteproduksjon. Dvs. klar forståelse om hvordan de forskjellige sektoroppgavene skal bidra til samfunnsutvikling. Næringsutvikling som fører til en samfunnsutvikling.
  - Kommunen som samfunnsutvikler må aktivt tilrettelegge og samarbeide med aktører utenfor kommunen, for å skape muligheter og resultater. Mobilisering kan bidra til mer effektivt utviklingsarbeid ved at flere bidrar, og at det samarbeides mot en felles utviklingsretning.

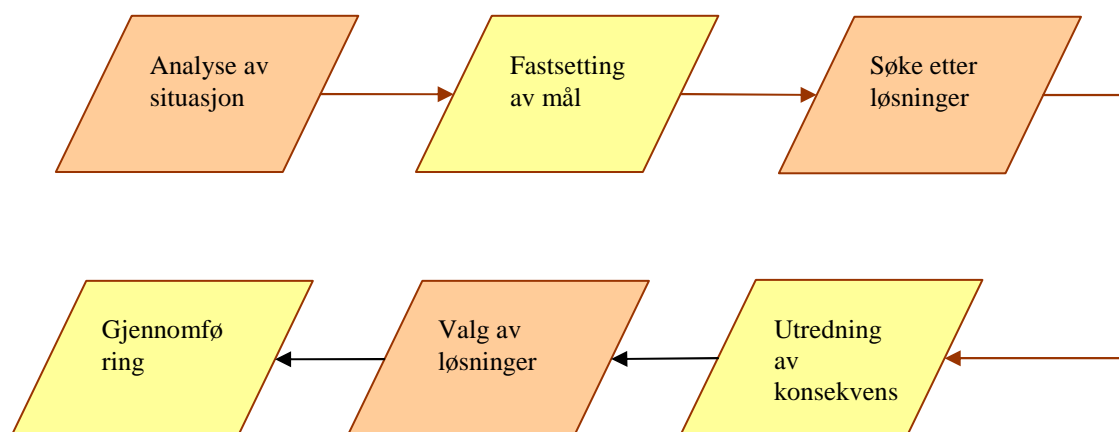
3.5.2 Kommuneplanlegging

En av de viktigste oppgavene til en kommune som forvalter er, planlegging og saksbehandling for å avsette nok areal til næring og lage riktige rammebetingelser som kan hjelpe næringsutvikling i kommunen. Kommunal planlegging er både viktig og nødvendig for å fatte rasjonelle beslutninger. Det er derfor sentrale myndigheter pålegger kommunene om å utarbeide lovbestemte planer, som kommuneplan og kommunedelplan.

Plan og bygningsloven er en av viktigste lovverk i oppbygging av den moderne velferdsstaten. Kommuneplan er et virkemiddel for kontrollert og styrt utvikling, og for veksten i næringsliv, boligbygging, offentlig service og infrastruktur.

God planlegging er

- Å finne gode og tilfredsstillende uttrykk for beslutningstakers mål (strategiske mål)
- Å søke etter alternative løsninger som kan tilfredsstillende målene.
- Å vurdere mulige konsekvenser av aktuelle beslutninger
- Å finne kriterier for beste løsning

Figur 3-3: Modell av rasjonell planleggingsprosess (Kilde: Banfield 1959)

3.5.3 Beslutningsprosess i kommuneplanlegging

Beslutningsprosesser er styrt av mål eller formål. Hvor gode beslutninger som er gjort, kan derfor vurderes av hvilken grad formålet er nådd.

En god styringsprosess vil kjennetegne klar rollefordeling mellom de som utreder (planleggere) og beslutningstakere (politikere).

Men erfaringen viser at det er ofte sterkt avvik fra forutsetninger i den rasjonale planlegging og beslutninger som tas. Det er stort avvik mellom ”idealet”, den rasjonale planlegging og den reelle kommuneplanlegging.

3.5.4 Kommunen som sunnfunnsutvikler – samarbeid med næringsliv

Stoker (1990) peker på at avindustrialisering av gamle industriområder og behov for tilrettelegging til nye vekstnæringen vil kreve mottiltak. Slik tilrettelegging krever ofte areal og infrastruktur. Stoker ser at det er økende tilfeller av partnerskap mellom næringsliv og kommuner for å tilpasse slike utviklinger.

Spilling (1985) hevder at utviklingen skjer etter et samspill mellom entreprenørskap og de sosiale, institusjonelle og materielle strukturene. Utvikle bedre infrastruktur og konsentrasjonsfordeler en del av bygging av materielle struktur. Kommunene kan påvirke dette blant annet gjennom tilrettelegging av grunnlagsinvesteringer, utleiebygg, økonomisk støtte, akkvisisjon, offentlige bedrifter og serviceutbygging. Nettverktutvikling vil skape en sterkere entreprenørkultur og gi støtte for de enkelte etablerere.

King (1990) hevder at ressursene som teknologisk FoU - kompetanse og andre viktige ressurser for utvikling av ny næring i området, er en fordel for kommunene i utviklingsprosess.

Fylkeskommunene og kommunene disponerer midler til tilretteleggende tiltak for næringsutvikling. Midlene skal bidra til å realisere kommunal og fylkeskommunal tilrettelegging for næringsutvikling.

Målet er å bidra til å forbedre næringslivets lokale rammebetingelser, ved å legge til rette for næringsutvikling ved investeringer i infrastruktur og utviklingsprosjekter. Virkemidlene skal benyttes i tråd med føringer i de regionale utviklingsprogrammene, for å sikre en god kobling mellom plan og virkemidler.

Det gis støtte til tre hovedkategorier av tiltak og prosjekter;

- Støtte til investeringer i fysisk infrastruktur
- Støtte til bruk av kunnskapsrettet infrastruktur
- Støtte til tiltaks- og samarbeidsprosjekter som for eksempel stedsutvikling.

I 1998 ble drøye 50 prosent benyttet til fysiske investeringer, om lag 15 prosent til kunnskapsmessig infrastruktur, og drøye 20 prosent til regionale tiltak og samarbeidsprosjekter etter fylkeskommune.

3.5.5 Organisasjonsstruktur og eierskapsmodeller i kommunene

De mest utbredte modellene som brukes av kommunene i Norge er:

1. **Kommunal eiermodell:** Anlegget eies og drives av kommunen.
2. **Offentlig – privat samarbeid (ops):** Kommunen eier anlegget, men setter driften bort til en profesjonell aktør. På denne måten beholder kommunen kontrollen over anlegget, men driften overlates via en anbudsrunde til profesjonelle som har kompetanse på drift av slike anlegg. Kommunen kan også velge å søke om konsesjon for senere å overlate denne til utbygger. Mht ops kan det benyttes flere forskjellige modeller:
  - a. Kommunen kan eie anlegget – og sette driften bort til private
  - b. Kommunen kan danne et eierselskap sammen med private, som selv etablerer og driver anlegget. Dette gjør det mulig å utnytte både offentlig og privat kompetanse i utbyggings- og driftsfasen. Risiko blir fordelt på eierne.
  - c. Det dannes et aksjeselskap hvor private inviteres til deltakelse, men der kommunen har en betydelig aksjepost.

3. **Privat eiermodell:** Kommunen står som initiativtaker til anlegget, men bygger ikke ut selv. Utbyggingsansvaret og ev. tilskudd overføres til en privat aktør.

Mange kommuner har lyktes med å etablere frittstående organisasjoner for å tilby tjenester. Disse organisasjonene er som regel organisert som stiftelser eller aksjeselskaper der kommunen har kontroll. En annen "besnende" modell er både offentlige og private aktører i lokalsamfunnet går sammen om eie og drive bedriften. Mange nærings- og handelsorganisasjoner er organisert på denne måten

3.6 Sammendrag av teori

3.6.1 Hva er næringsutvikling

En god næringsutvikling på et sted omfatter etablering av inntektsskapende virksomheter av både privat og offentlig. Parametere som nyetableringer, lønnsomhet, vekst og næringslivets størrelse er brukt av nærings NM til å måle næringsutvikling.

3.6.2 Lokal næringsutvikling

Lokal næringsutvikling er avhengig av økonomiske og samfunnsmessige forhold og lokal næringspolitikk.

Bedriftene lokaliserer seg på steder som gir størst mulig fortjeneste. Beliggenhet som gir lavest transportkostnader og produksjonskostnader er naturlige valg som lokalisering. Bedriftene oppnår konkurransefortrinn ved å etablere seg i kluster og klynger. I tillegg til redusert produksjonskostnader og transportkostnader, benytter bedrifter høy kapital og kompetanse fra innovasjonssentre med kluster og klynger.

Når næringsutvikling ikke skjer dynamisk på et sted, er det nødvendig å stimulere utvikling. Stimulering fra offentlig myndigheter/kommunene kan bidra til å stoppe den (Myrdals) ondetsirkelen som bidrar til dårlig utvikling i en region/kommune.

Lavere skatte- og avgiftsnivå og god politisk klima og livskvalitet er noen av tiltakene som kan påvirke bedriftenes lokaliseringsvalg. Myndigheter kan stimulere vekstsentrene og innovasjonssentrene ved å utvikle kompetanse og investere kapital i en lokal marked.

3.6.3 Lokal næringspolitikk

I motsetning til før DU, har flere kommuner i dag en organisert næringspolitikk. Flere kommuner har formelle administrative og politiske organer som tar seg av næringsinteressen sin. Kommunene bruker virkemidler for å skape næringsaktivitet.

Verdigrunnlag for ha en god lokal næringspolitikk er å ha en akseptabel velferd, ha bedre sysselsetting og skaffe bosted til kommunens befolkning. Sikre skattegrunnlaget er derfor viktig for kommunene. Konkurransen om lokalisering er en viktig årsak for å ha en god næringsvennlig politikk i kommunene. Det er kommunens interesse å gjøre seg attraktiv for bedriftsetableringer ved å levere mest mulig effektive tjenester, og legge forholdene til rette for bedriftene.

Påvirkning av prisstrukturer, bidrag til infrastruktur, nødvendig arbeidskraft, subsidier og skattelette er noen av de politiske midler kommunene kan bruke for skape komparative lokaliseringsfordeler. Rask og enkel saksbehandling, avskaffelse av restriksjoner kan også bidra til å påvirke næringsutvikling i kommunen.

Noen analyser og studier som er utført viser at den lokale næringspolitikken som blir ført, har merkbar effekt på investeringer men noen andre viser at lokal næringspolitikk har liten betydning for næringsutvikling i forhold til de økonomiske faktorene.

En studie viser at det ikke var signifikante forskjeller mellom kommunene som utførte tiltak og de andre. Det som betyr noe for sysselsettingsutvikling er kommunen sin sentralitet og næringsstruktur. De sentrale kommunene har en bedre utvikling enn distriktskommunene

Den politiske entreprenøren (ordføreren) og teknisk etat (næringsjef, eiendomssjef, plansjef, osv.) er to viktige aktører i kommunal næringspolitikk. Nettverkskompetanse og forhandlingskompetanse er brukt av politikere både mot styremakter og bedrifter.

Kommunene har roller som forvalter, tjenesteprodusent og samfunnsutvikler.

Lage gode rammebetingelser (politisk vedtak, lover og forskrifter), tilby gode tjenester til rimelig pris, og tilrettelegging og samarbeid er noen av de oppgavene kommunene har som samfunnsutvikler. Kommuneplan er et virkemiddel for kontrollert og styrt utvikling av næringsaktivitet.

Kommunal organisering er en viktig del av lokal næringspolitikk. Flere og flere kommuner velger forskjellige organisering av kommunens eiendomsvirksomhet som virkemiddel for tilrettelegging og næringsutvikling. Offentlig-privat samarbeid (OPS) og privatisering (AS)/ del privatisering (KS, KF) brukes i kommunal eiendomsforvaltning. Kommunepolitikere argumenterer ofte for at privatisering er en måte å effektivisere eiendomsforvaltning.

4 Casekommunene

4.1 Nøkkeltall om casekommunene

Tromsø kommune ligger i Nord Norge og Troms fylke. Stavanger i Rogaland fylke og Drammen i Buskerud fylke. Alle tre kommuner er bykommuner.

	Tromsø	Stavanger	Drammen
Folketall (per 2010)	<i>67 305</i>	<i>123 850</i>	<i>61 405</i>
Areal	<i>2 480,3 km²</i>	<i>68,1 km²</i>	<i>136,0 km²</i>
Gjennomsnitt økning i folketall siste 5 år i 2009	<i>949</i> <i>792</i>	<i>1 972</i> <i>2 240</i>	<i>1 083</i> <i>1 161</i>
Arbeidsledige i 2008	<i>1,8 %</i>	<i>1,1 %</i>	<i>2,2 %</i>
Avstand til nabokommuner som grenser til	<i>75 -160 km</i>	<i>5 -15 km</i>	<i>10 – 45 km</i>
Netto innpendling	<i>2 153</i>	<i>12 706</i>	<i>3 887</i>
Brutto investeringsutgifter kommunal eiendomsdrift per innb. i 2007	<i>3 370</i>	<i>2 779</i>	<i>70</i>
Brutto investering til tilrettelegging og bistand for næringsliv pr. innb. Fra 2000 - 2009	<i>200</i>	<i>6037</i>	<i>0</i>
Brutto investeringsutgifter til kommunal næringsvirksomhet pr.inb 2000 - 2009	<i>0</i>	<i>51</i>	<i>119</i>
Antall nyetableringer 2002 – 2006	<i>8 932</i>	<i>16 563</i>	<i>9 682</i>

Tabell 4-1: Nøkkeldata om casekommunene (Kilde: SSB)

4.2 Nærings NM og casekommunene

Nærings NM måler og sammenligner næringsutvikling i regioner og kommuner.

Nærings NM (2009) har tatt utgangspunkt i 10 indikatorer med 4 forskjellige mål:

1. Lønnsomhet
2. Vekst
3. Nyetableringer
4. Næringslivets størrelse

Nyetableringer måles fra indikatorer som etableringsfrekvens og vekst i antall foretak

Lønnsomhet måles blant annet fra andel foretak med positiv resultat før skatt og andel foretak med positiv egenkapital.

Veksten måles fra omsetningsvekst og verdiskapning.

Næringslivets størrelse måles fra antall arbeidsplasser i næringslivet som andel av befolkningen.

I nærings NM ble Stavangerregionen kåret til beste region for 5.år på rad i 2009.

Tallene for casekommunene presenteres i følgende 2 tabeller.

	NM-rangering 2009	NM-siste 5 år	Nyetablering 2008	Lønnsomhet 2008	Vekst 2008	Størrelse 2008
Stavanger regionen	1	1	4	9	14	3
Drammen regionen	9	13	10	12	46	43
Tromsø regionen	67	39	42	74	62	29

Tabell 4-2: Nøkkeltallene¹ for næringsutvikling i casekommunenes region

(Kilde: næringsNM)

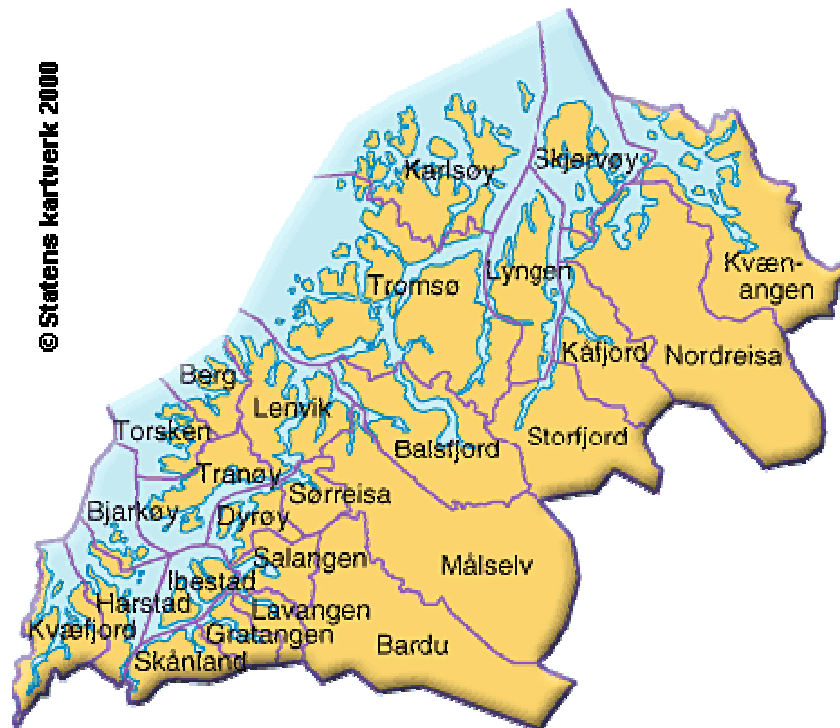
¹ Tallene er rangering av regionen blant 83 regioner i Norge.

	NM-rangering 2009	NM-siste 5 år	Nyetablering 2008	Lønnsomhet 2008	Vekst 2008	Størrelse 2008
Stavanger kommune	<i>10</i>	<i>3</i>	<i>29</i>	<i>131</i>	<i>136</i>	<i>8</i>
Drammen kommune	<i>20</i>	<i>12</i>	<i>55</i>	<i>75</i>	<i>222</i>	<i>26</i>
Tromsø kommune	<i>217</i>	<i>98</i>	<i>173</i>	<i>256</i>	<i>333</i>	<i>91</i>

Tabell 4-3: Nøkkeltallene² for næringsutvikling i casekommunene (Kilde: næringsNM)

² Tallene er rangering av kommunen blant 430 kommuner i Norge.

4.3 Tromsø kommune

Figur 4-1: Troms fylke og Tromsø kommunens lokalisering

4.3.1 Om Tromsø

I Tromsø har det vært en jevn folketilvekst fra 1998 til i dag, med små variasjoner.

Kommunens befolkningsantall anslås til ca. 70 000 i 2013.

Tromsø kommune er en av de største kommunene arealmessig med sitt enorme landareal på ca. 2 500 km². Dermed ble det naturligvis store avstander mellom Tromsø by og nabokommunene, både sjøs og via landet. Den nærmeste avstand beregnes til ca. 1 times kjøring. Derfor er også næringsaktivitetene spredt rundt i kommunen. Innpendling til kommunen er høy i forhold til avstandene. Dette er fordi aktivitetene er mer konsentrert i Tromsø kommune, i forhold til sine nabokommuner som har mye mindre folketall.

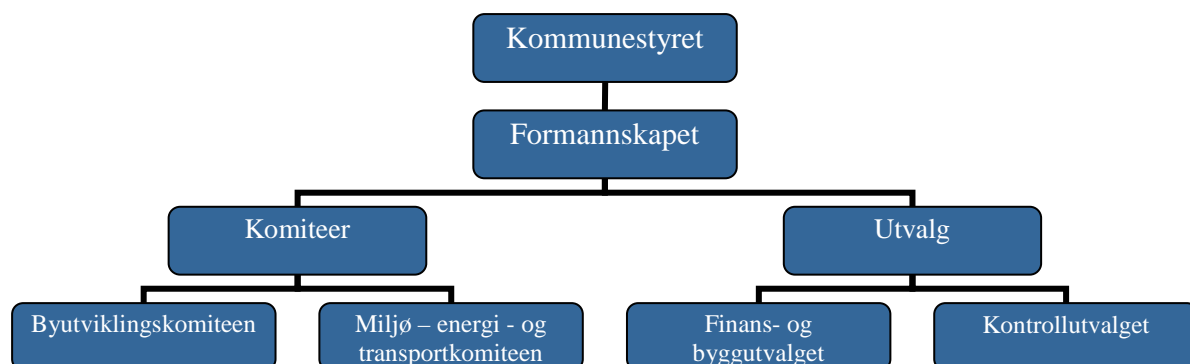
Arbeidsledigheten er nesten i takt med landet og fylket ellers. Nesten 50 % av sysselsatte jobber i offentlig sektor.

De største arbeidsplassene er Universitetssykehuset i Nord Norge (UNN), Universitetet i Tromsø og Tromsø kommune.

Tromsø skiller seg ut fra andre byer som Stavanger og Drammen. Næringslivet i de større byene består av store nasjonale og internasjonale konserner, mens i Tromsø er det små bedrifter med få ansatte. De største bedriftene i Tromsø er Sparebanken 1 Nord Norge(hovedkontor), Norges Råfiskelag og Troms Kraft. Kun 4 % av sysselsatte er ansatt i industrivirksomheter. Den største industrivirksomhet i dag er Macks Ølbryggeri. Selv om en rekke fiskebedrifter ble nedlagt siste årene, har fortsatt fiskeindustrien stor betydning for kommunen. Kongsberggruppen har to datterselskap i Tromsø.

4.3.2 Politisk organisering av Tromsø kommune

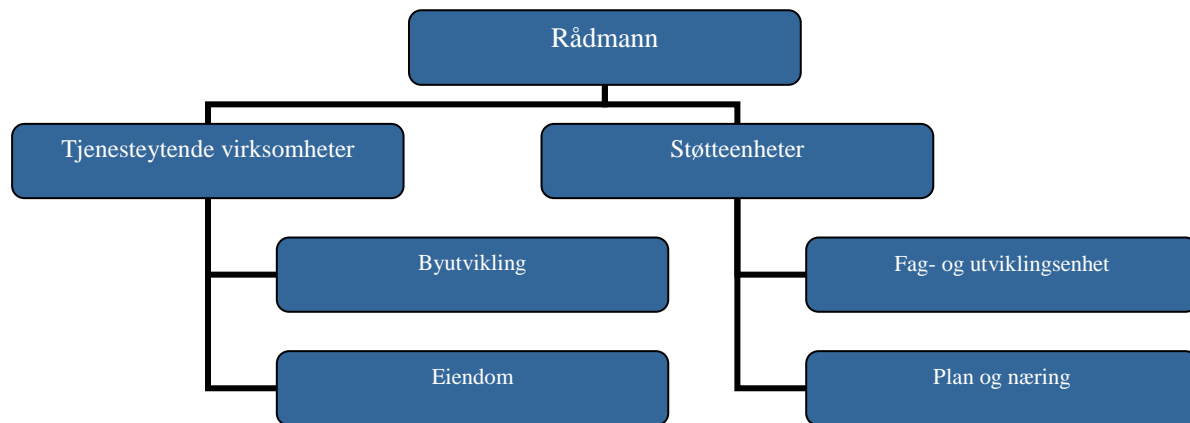
Kommunestyre som har den overordnet ansvar for kommunens politikk. Politisk komitéstruktur som befatter seg i stor grad med strategiske spørsmål. Byutviklingskomiteen og Finans – og byggutvalget som tar planmessige, næringsmessige og eiendomsmessige beslutninger.

Figur 4-2: Politisk organisering³ i Tromsø kommune (Kilde: Tromsø kommune)

³ Gjelder den del av organisasjon som jobber mot næringsutvikling

4.3.3 Administrativ organisering av Tromsø kommune

Figur 4-3: Administrativ organisering⁴ i Tromsø kommune (Kilde: Tromsø kommune)

Tonivå modell som legger til rette for tjenesteenheter med stor grad av selvstendighet.
 Eiendom som har ansvar for forvaltning, erverv og utvikling av kommunale eiendommer.
 Byutvikling har overordnet ansvar for planlegging

4.3.4 Næringsforeningen i Tromsø region

Næringsforeningens mål er blant annet

- Nært samarbeid med forsknings- og innovasjonsmiljøer, politiske miljøer og organisasjoner lokalt, regionalt, nasjonalt og internasjonalt.
- Sette dagsorden i næringspolitiske saker av lokal, regional og nasjonal betydning.
- Være den foretrukne samarbeidspartner for kunnskapsmiljøene og offentlige myndigheter.

Tromsø har et fortrinn på grunn av nærhet til Nordvest-Russland. Det finnes et stort potensial for fremtidig samarbeid og utvikling innenfor petro, marin sektor, reiseliv, maritimt område og godshåndtering sammen med Russland. Samspillet mellom sjømatnæring (fiskeri) og FoU (kunnskapsbedrifter) er ganske viktige for regionens fremtid.

⁴ Gjelder bare planmessige, eiendomsmessige og næringsmessige organisering

Prosjekter i samarbeid med andre	Kommentar
Murmansk Havn	Logistikk fiskeri, gods, olje/gass, cruisetraffikk
Knutepunktsamarbeid nordområdet	Tromsø, Kirkenes, Murmansk
Transportforum Troms	Fora knyttet til problemstillinger for et effektivt transport- og logistikkssystem

Tabell 4-4: Prosjekter i samarbeid med FoU (Kilde: Næringsforeningen i Troms)

4.3.5 RDA - Tromsø

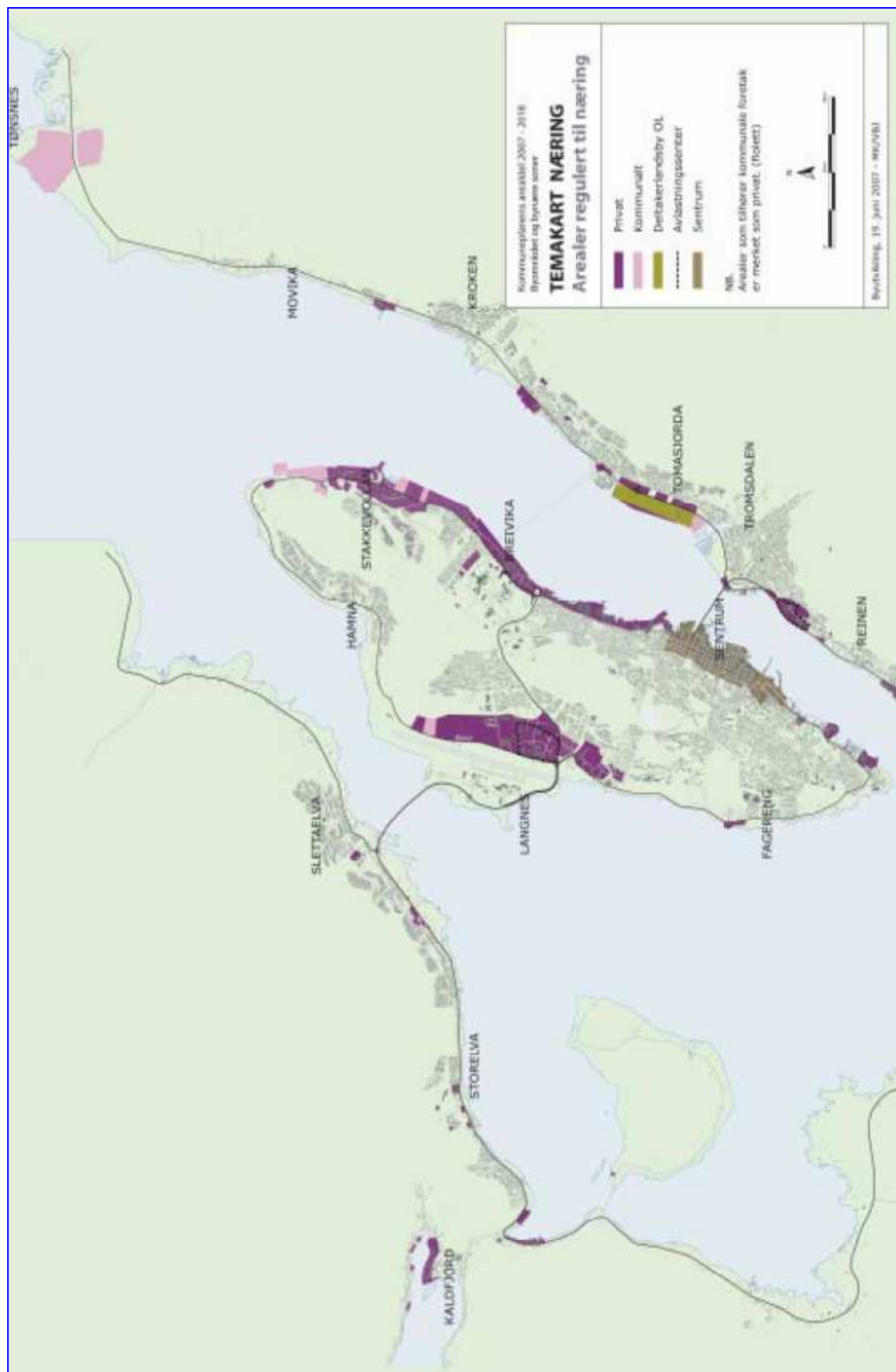
RDA står for regional differensiert arbeidsgiveravgift. RDA-midler er en støtteordning til næringsrettede regional utvikling. Det er Tromsø som har denne ordningen i Troms fylket. Målet med RDA-midlene er å bidra til en aktiv og spesial innsats i utvikling av Tromsø. Det skal arbeides for at Tromsø blir et attraktivt senter i nordområdene for næringsutvikling nasjonalt og regionalt.

Infrastruktur som veg, luftfart, havnene og bredbånd utbygging er ganske viktig for næringsliv i Tromsø og Troms. Utvikling av disse er ofte medfinansiert gjennom RDA-midler for økt verdiskapning og vekstkraft.

4.3.6 Utbyggingsområder for næring i Tromsø kommune

Gjennom kommuneplanens arealdel og reguleringsplaner er det regulert næringsområder i Tromsø kommune, hovedsakelig i bynære soner men også i ytre områder. Kommunen tar ikke rollen som utbygger for næringsområdet, men prøver å hjelpe utbyggere med grunnverv og infrastruktur utbygging gjennom utbyggingsavtaler. Eiendom har hovedansvar for å inngå og følge opp utbyggingsavtaler. Dermed sikrer kommunen kravene til infrastruktur i området.

Figur 4-4: Areal regulert til næring i Tromsø kommunes kommuneplan

Kommunale byggeområder for næring	
<i>Byggeområder</i>	<i>Formål</i>
Maritimt Industriområde	Skipsverft og andre større etableringer. Plasskrevende varer.
Brevika	Brevikahavn med hoved funksjoner stykkgoods, cruisertrafikk, fikeri, næringsmiddelproduksjon og service virksomhet.
Langnes næringspark	Næringsformål. Utvidelse av Langnes handelspark. Også plasskrevende varer.
Tønsnes	Storhavn for gods og containere
Tromsdalsfylling	Idretts arena. ⁵

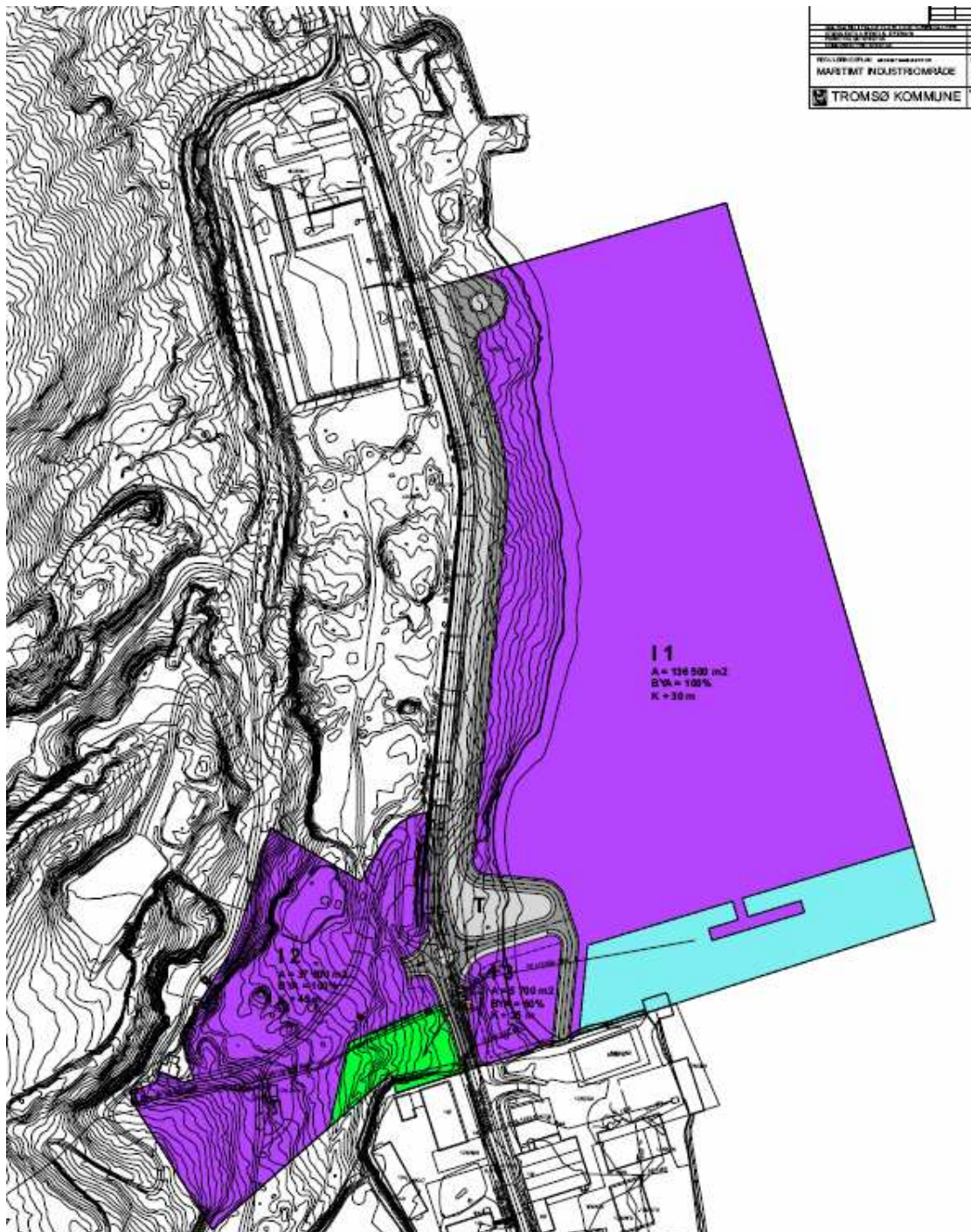
Tabell 4-5: Kommunale byggeområder⁶ for næring (Kilde: Tromsø kommune)

⁵ Regulert til næring men ikke nærmere bestemt om funksjonen

⁶ Alle områder er under utvikling og ikke ferdigstilt

Maritimt Industriområde (MIO)

Området som etableres etter utfylling i sjøen, ligger på østsiden av Tromsø-øya Nord. Regulert til industri. Området tenkes brukt til fremtidig industri, med blant annet fremtidig skipsverft (flyttes fra sentrum), private virksomheter og utvidelse av kommunal avfallshåndtering.

Figur 4-5: Reguleringskart – Maritimt Industriområde (MIO) (Kilde: Tromsø kommune)

Tønsnes havn

Etablering av en storindustrihavn (nasjonalhavn) spesielt rettet mot petroleumsaktivitet, nordområdene og industri- og næringsområdet. Industri og næringsområdet er for plasskrevende varer og gods, osv. Tromsø havn er et av Norges ”utpekte havner” av staten

Området er ca. 470 daa og utvides i tillegg med en utfylling på ca. 350 daa på Tønsnes.

Tromsø kommune utbedrer veien mellom Tønsnes og Kroken med RDA-midler. Det vurderes å bruke en akseselskapsmodell som Risavika havn AS hvor både offentlig og private eier sammen. (Hovedaksjonær er Havn IKS (45 %), Norsea (34 %) og risavika eiendom as (21 %).

Figur 4-6. Reguleringskart- Tønsnes havn, industri- og næringsområde (Kilde: Tromsø kommune)

4.4 Stavanger kommune

Figur 4-7: Rogaland fylke og Stavanger kommunens lokalisering

4.4.1 Om Stavanger

I Stavanger kommune har det vært en jevn folkevekst fra 2001 og frem til 2005. Men fra 2005 til 2006 har veksten nesten fordoblet seg. Deretter ble det igjen en jevn økning i samme skala. Befolkningstallet anslås til 166 000 i 2030.

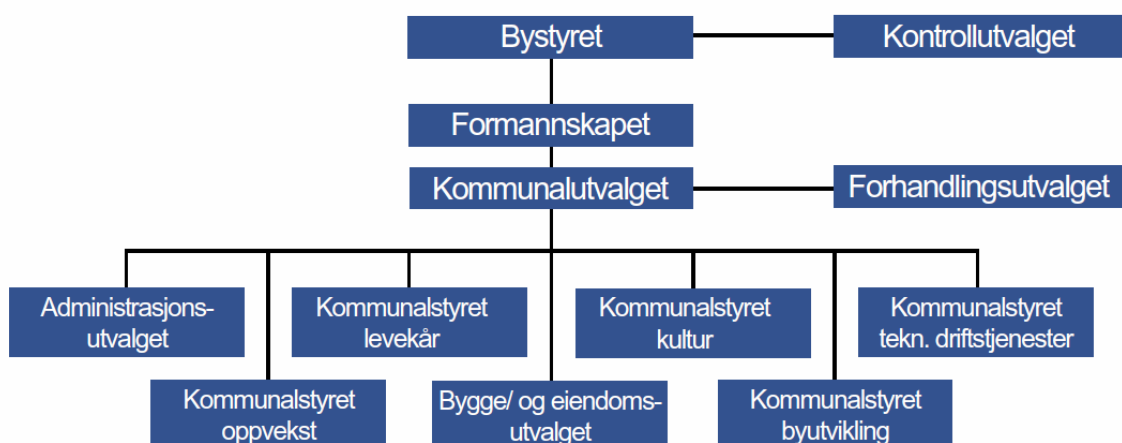
Stavanger er en liten kommune arealmessig i forhold til Tromsø. Stavanger er den byen som har høyest folketall i forhold til areal. Avstandene mellom Stavanger og nabokommunene er 5 – 15 km. Det tar bare ca. 10 – 15 min for å kjøre mellom kommunesentre og mellom handelsstedene. Derfor har Stavanger en naturlig strøm av ca. 13 000 innpendlere til kommunen.

Arbeidsledigheten i Stavanger er i takt med Rogaland fylke, men lavere enn landet gjennomsnittlig. Sammenlignet med Tromsø er det bare 25 % av befolkning jobber i offentlig sektor.

I 1950 tallet var Stavanger kjent for hermetikkindustri. Det var over 50 hermetikkfabrikker i byen, og halvparten av de yrkesaktive i byen sysselsatt i industri. Etter strukturendringene i industri og utvikling av tjenestenæringer sysselsettes i dag 11 % i industri. Det er verkstedindustri tilknyttet offshore og produksjon av oljeplattformer som er den største bransjen. Andre viktige industrier er grafisk forlag og næringsmiddelindustri.

Stavanger regnes som "oljehovedstaden" fordi flere statlige kontorer (Oljedirektoratet, Petroleumstilsyn, osv.) tilknyttet oljeforvaltning ligger her. Som Norges "oljehovedstad" har Stavanger naturligvis hovedkontoret til Statoil. Petoro, et statlig aksjeselskap med ansvar for forhold knyttet petroleumsvirksomhet, har også hovedkontor her.

4.4.2 Politisk organisering i Stavanger kommune

Figur 4-8: Politisk organisering i Stavanger kommune (Kilde: Stavanger kommunen)

Bystyre bestemmer hovedlinjen i utvikling av byen. Formannskapet er bystyrets arbeidsutvalg. Ordføreren er ansvarlig for å lede arbeidet i formannskapet og bystyre og fungerer som et bindeledd mellom politiskorgan og administrasjon i kommunen.. Kommunalutvalg er formannskapets arbeidsutvalg. Kommunalstyrene har ansvar for forskjellige fagområder og behandler saker fra administrasjon før den havner i formannskapet og bystyre.

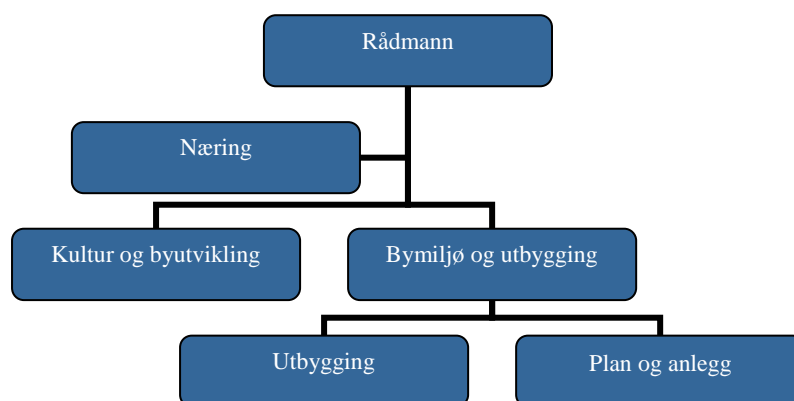
Forhandlingsutvalget

Stavanger kommune praktiserer en aktiv utbyggingspolitikk i tillegg til myndighets- og forvalterrollen. Forhandlingsutvalget ble opprettet i 1977. Forhandlingsutvalget gir rådmannen råd, mandat og signaler i prinsipielle spørsmål og problemstillinger som i forbindelse med erverv, tilrettelegging, disposisjon, salg og utbygging

Det er 5 medlemmer i utvalget og det er ofte, de mest sentrale politikere i kommunen, ordfører, varaordfører og gruppeledere for de tre største partiene.

Møtene er lukket, og innkallinger og referater er unntatt offentlighet. Utvalget er ingen formell avgjørelsesmyndighet men, de kan skape en forutsigbarhet i drøftelsene sine hensyn til senere formelle beslutningsresultater.

4.4.3 Administrativ organisering i Stavanger kommune

Figur 4-9: Administrativ organisering⁷ i Stavanger kommune (Kilde: Stavanger kommune)

⁷ Gjelder bare eiendomsmessige og næringsmessige organisering

Kommunen har en egen seksjon i administrasjon som heter Utbygging. Utbygging har ansvar for oppgaver som er drøftet i forhandlingsutvalget, og rapporterer direkte til rådmannen. Den har blant annet ansvar for hovedutbyggingsområdene for bolig, næring og transformasjonsområdene.

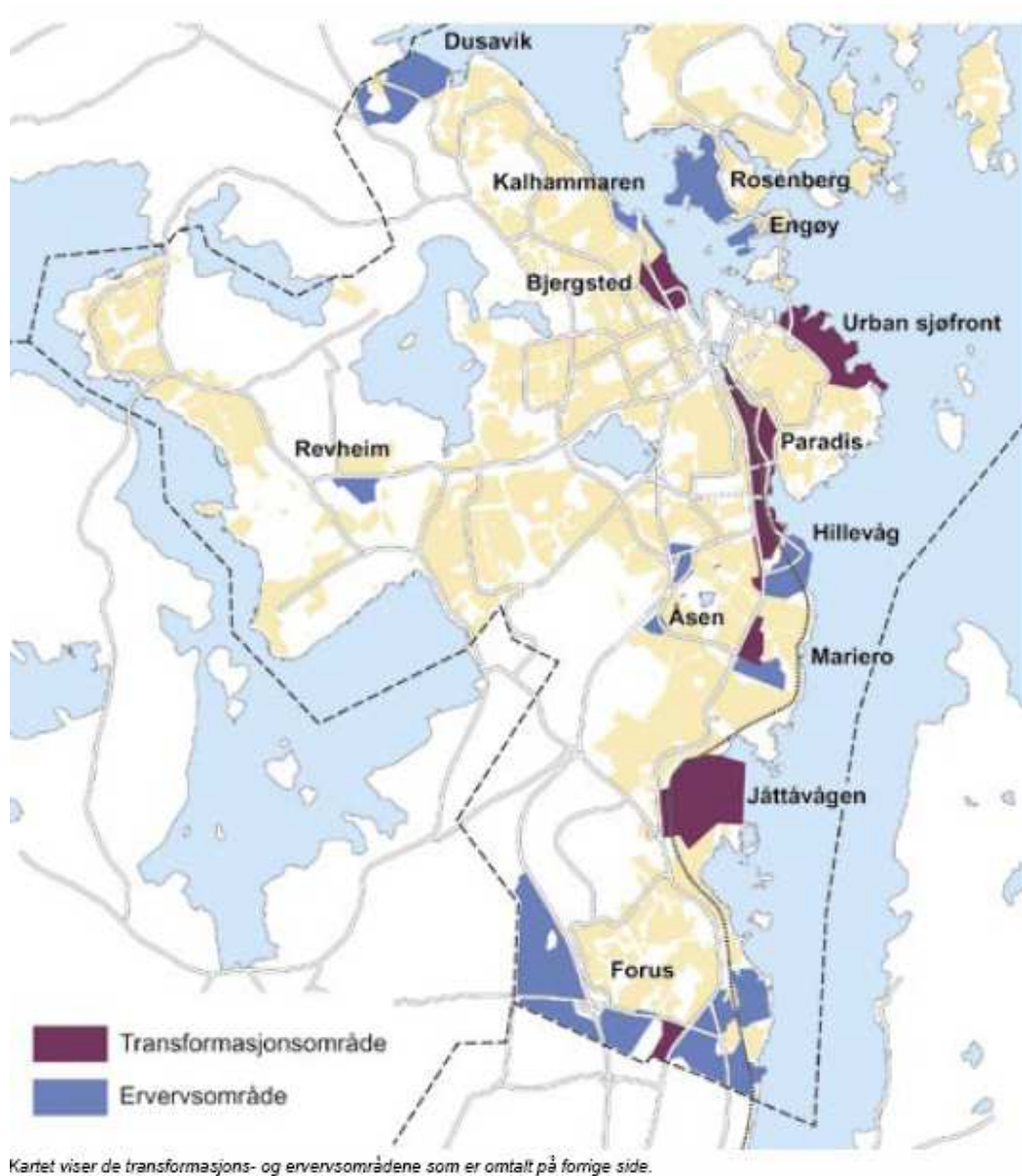
Næringssjefen har ansvar for kommunal- og interkommunal næringsplanlegging og utredning. Strategisk næringsplan for Stavanger 2009 -2010 har som overordnet mål, at Stavanger-regionen innen 2020 skal være den største byregionen i landet. Energi og mat arbeides som klyngestrategiske områder. Innsatsområder er kunnskap, nyskapning, internasjonalisering, livskvalitet, infrastruktur og offentlige tjenester. Infrastruktur og tilgang til næringsareal er noen av de viktigste temaer.

4.4.4 Hovedutbyggingsområder

Stavanger kommune har definert noen områder som hovedutbyggingsområder gjennom arealplan. Hovedombyggingsområdet er ca. 100 -500 daa. Det har pågått tilretteleggingsaktiviteter i 18 ulike utbyggingsområder og næringsområder. Bygningspotensial på utbyggingsområdet er ca. 610 000 m². 50 % av dette er for næring. Det tilsvarer 6000 -7000 arbeidsplasser.

Formålet med hovedutbyggingsmodell er å sikre utbyggingsgrunn og styre markedet, samt sikre at Stavanger kommune er en avtalepart.

Figur 4-10: Utbyggingsområder i Stavanger kommune (Kilde: Stavanger kommune)

Stavanger kommune planlegger, finansierer, bygger og drifter tradisjonell infrastruktur med økonomisk bidrag fra private utbyggere. Men dette er noe forskjellig fra et offentlig privat samarbeid (OPS) hvor private (utbygger) finansierer infrastruktur og offentlige leier tilbake med lange kontrakter.

Dusavik/Finnestad

Figur 4-11: Dusavik base (Kilde: Norse AS)

Oljebasen i Dusavik er en av de største base ved Nordsjøen. Baseområdet er på ca 780 da. Pr. 2005 var det ca 1700 arbeidsplasser i området. Basen inneholder forskjellige servicefunksjoner for oljevirksomheten. Basen har blant annet oljeselskapene Statoil, Total, Esso og oljerelaterte selskaper som Seadrill, Vetco Gray, Subsea 7, Fabricon og Acergy. Området egner seg for lokalisering av oljerelatert virksomhet og selskaper med behov havn og dyp vannkai.

De største grunneiere i baseområdet er NorSea Group AS og Smedvig Eiendom AS. NorSea AS, datterselskap av NorSea Group AS, er hovedaktør i utvikling og drift av selve Dusavikbasen, og kan tilby alle typer logistiktjenester for selskaper etablert i området. Området ligger 7 km nordvest for Stavanger sentrum, like ved E39. Avstanden til flyplassen er ca.15 km.

Forus næringsområdet

Figur 4-12: Reguleringsplan for Forus Næringspark (Kilde: Stavanger kommune)

Næringsområdet på Forus er et interkommunalt næringsområde i kommunene Stavanger, Sandnes og Sola, som i hovedsak er utviklet gjennom det interkommunale selskapet Forus Næringspark AS (FN). Området er ca. 6500 dekar og av disse ca. 2230 dekar er regulert til næringsområder. Ca. 1030 dekar ligger innenfor Stavanger kommune. Forus næringsområde har i dag det største næringsområdet i regionen og er et av de største sammenhengende næringsområdene i Norge. Antall bedrifter ca. 1000 og sysselsatte ca. 20 000. Her ligger landets ledende oljeselskaper, entreprenørbedrifter, produksjonsbedrifter, dataselskaper, handel og servicevirksomhet.

Forus næringspark (FN) påtar seg ansvaret med å få på plass den infrastruktur som følger av rekkefølgetiltakene. Forus Utvikling AS (FU), et datterselskap av FN, sørger for planlegging, prosjektering, finansiering og gjennomføring av tiltakene. FU inngår avtale med den enkelte utbygger der det innbetales et kostnadsbidrag til FU, mot at FU tar ansvar for å opparbeide tiltakene.

Suksessfaktorene til Forus næringsområde er flere. Området ligger 10 km fra Stavanger sentrum. Avstand til flyplass er ca 5 km. Det går 4-felts motorvei (E39) gjennom området. I øst er det jernbane og noe privat kai/havnekapasitet. I tillegg ligger området i en sentralbeliggenhet, i skjæringspunktet mellom tre kommuner, med kort vei til flyplass, jernbane og havner.

4.5 Drammen kommune

Figur 4-13: Buskerud fylke og Drammen kommunens lokalisering

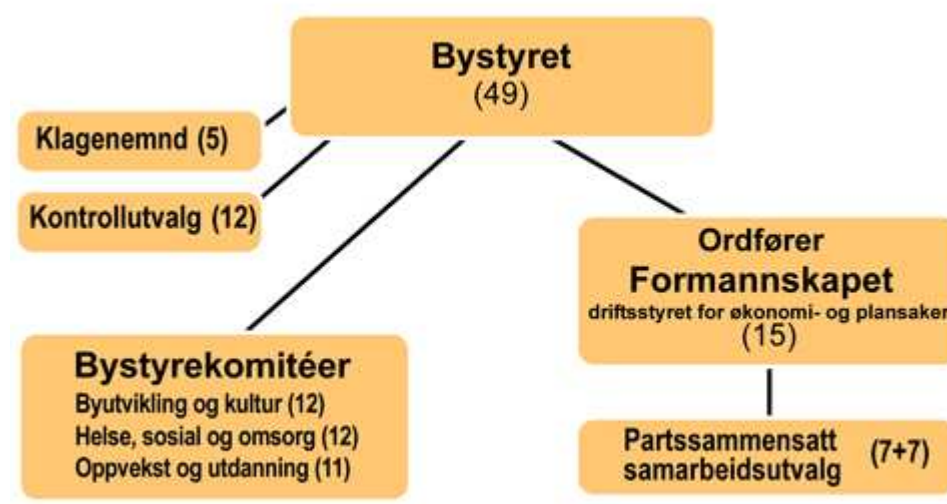
I Drammen kommune har det vært en jevn folkevekst til 2005. Men fra 2005 har veksten vært noe større. Drammen har en tett befolkningstetthet. Befolkningstallet anslås til 82 000 i 2030.

Drammen er en bykommune som grenser mot Lier, Svelvik, Sande, Hoff og Nedre Eiker. Drammen ligger bare 40 km fra Oslo, hovedstaden. Drammen kommune er sentrum av en av de raskest voksende byregionen i Norge. Det er kort avstand mellom nabokommunene og Drammen. Avstand til nærmeste kommunesentrum er bare 12 km.

Næringslivet i Drammen er i dag variert, og består av bedrifter og institusjoner med totalt nesten 31 000 arbeidsplasser. Sysselsettingsbildet i Drammen er sterkt preget av sekundærnæringer og offentlig og privat tjenesteyting. Arbeidsledigheten i kommunen er noe høyere enn gjennomsnittet i landet og fylket. Ca. 70 % av sysselsatte jobber i privat sektor. Handel er en stor del av næringen. Gamle industrier legges ned, blant annet papirfabrikkene.

4.5.1 Politisk organisering i Drammen kommune

Bystyre er øverste kommunal organ. Bystyret, formannskapet og bystyrekomiteene skal stå for den overordnet styring av kommunen.

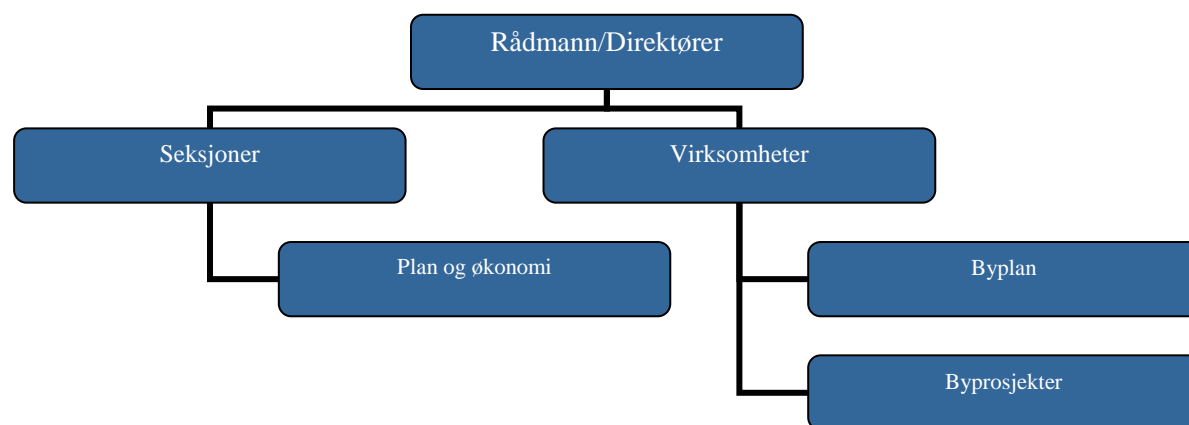

Figur 4-14: Politisk organisering i Drammen kommune (Kilde: Drammen kommune)

4.5.2 Administrativ organisering av Drammen kommune

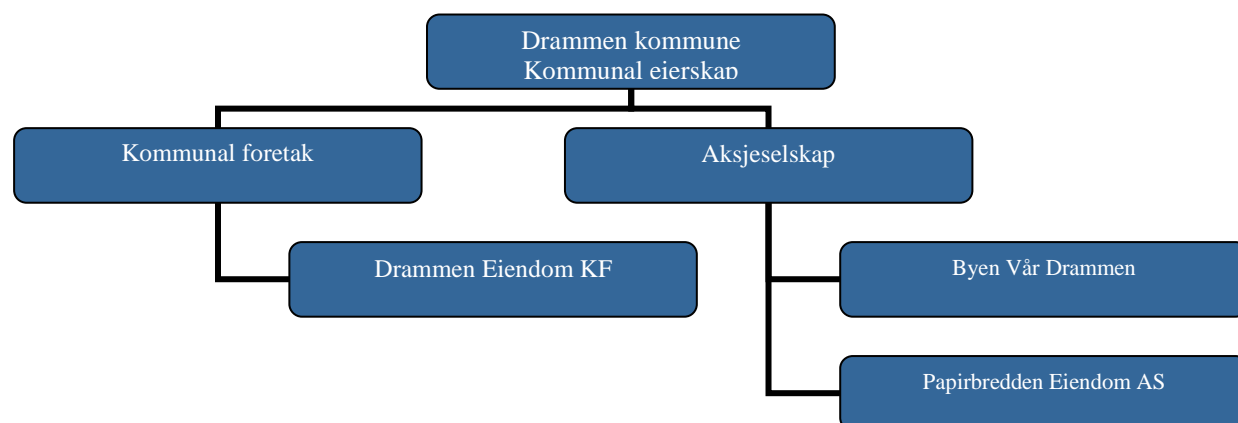
Kommunen styres etter tonivå modell. Rådmannsnivå og virksomhetsnivå. Det er skille mellom basisorganisasjon med rådmann og virksomhetene, og fristilte virksomheter (AS, KF, IK virksomheter og stiftelser)⁸

⁸ AS- akseselskap, KF – kommunale foretak, IK virksomheter – interkommunale virksomheter

Figur 4-15: Administrativ organisering i Drammen kommune (Kilde: Drammen kommune)

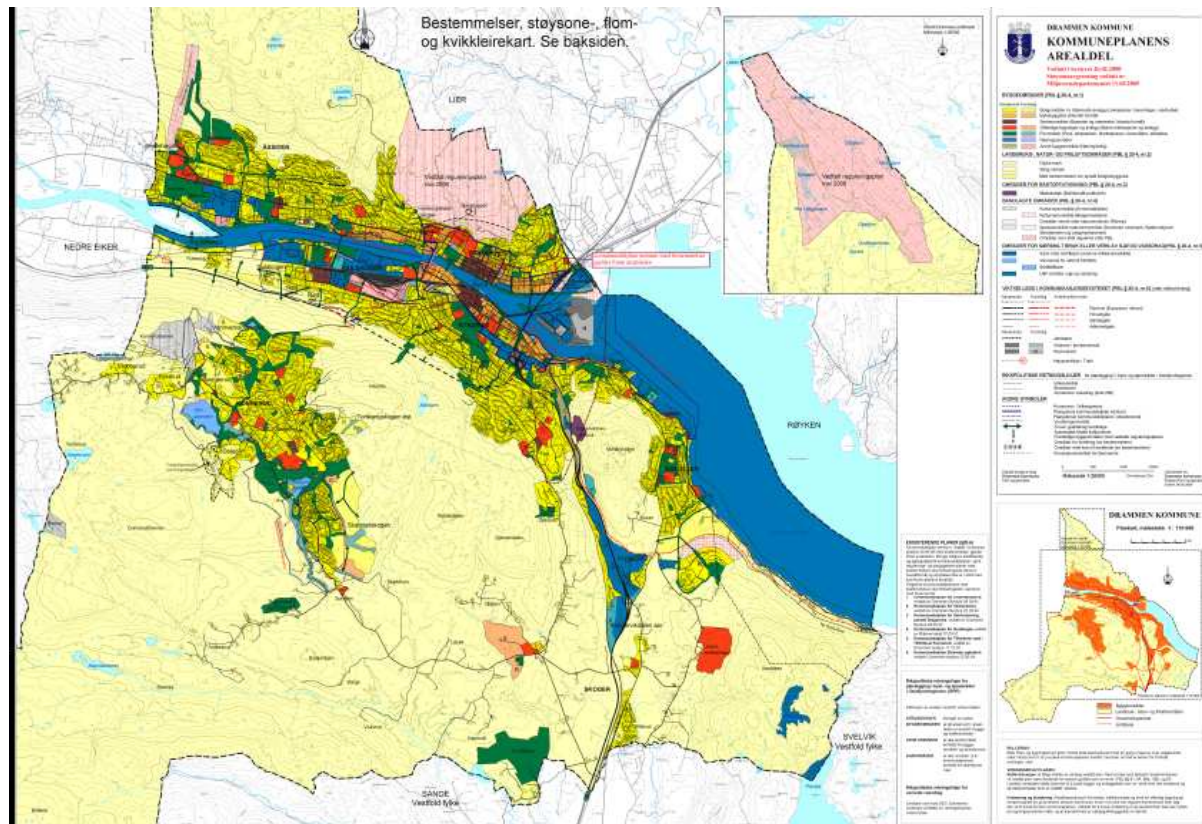
4.5.3 Eierskap til Drammen kommune

Figur 4-16: Eierskap til Drammen kommune (Kilde: Drammen kommune)

Som det vises her det er Drammen Eiendom KF som eier, forvalter og utvikler Drammen kommunens eiendommer.

4.5.4 Kommuneplan og næringsstrategi

Figur 4-17: Kommuneplanen til Drammen kommune (Kilde: Drammen kommunen)

Kommunens hovedstrategi

I Kommuneplanen til Drammen legger Drammen kommune følgende mål og strategier:

"Drammen skal være en næringsvennlig kommune. Drammens tradisjonelle posisjon som handelsby og en by med et variert næringsliv, skal videreutvikles. Det skal legges spesielt til rette for arbeidsintensiv og kunnskapsbasert næringsvirksomhet.

"Papirbredden - Drammen kunnskapspark" skal bli et kraftsenter for innovasjon, forskning og utvikling. Drammen skal være en foregangs by når det gjelder å tilrettelegge for utdanning og arbeid for en befolkning som er preget av etnisk mangfold."

Tilrettelegging for næringsutvikling skal skje i samarbeid med de øvrige kommunene i Drammensregionen. Det skal etableres næringsrettet forskning og utdanning i samspill med relevante bedrifter og organisasjoner.

Kunnskapsintensive og kreative virksomheter skal oppmuntres til å etablere seg i sentrumsområdene. Det skal søkes utviklet ulike stimulerende fagmiljøer, for å trekke ressurssterke og innovative mennesker til byen. Det skal legges til rette for gründeraktivitet og deltakelse i arbeidslivet for innvandrerbefolkningen.

Kontaktutvalget med Drammen kommune

Kontaktutvalget er et forum for næringslivet og den politiske og administrative ledelsen i Drammen kommune. Utvalget ledes av Drammen kommune og jobber hovedsakelig med strategisk overordnede saker som berører næringslivet og dets rammebetingelser.

Syvkantsamarbeidet

Syvkantsamarbeidet består av: Fylkesmannen i Buskerud, Buskerud fylkeskommune, Drammen kommune, Lier kommune, Jernbaneverket, Statens vegvesen region sør og Drammen Havn. Drammen næringsforening (DNF) samarbeider med observatørstatus. Syvkantsamarbeidet behandler samferdselsspørsmål med regional tverrfaglig interesse.

4.5.5 Næringsforeninger i Drammen

Drammen Næringslivsforening (DNF)

Strategi: Ivareta næringslivets interesser generelt og spesielt overfor kommunale, fylkeskommunale og statlige myndigheter.

NHO Buskerud

NHO Buskerud og DNF samarbeider om flere sentrale saker som er viktige for Drammensregionen. Særlig har saker knyttet til samferdsel, Kunnskapsparken, Drammen havn og Rådet for Drammensregionen vært gjenstand for felles møter med det offentlige på regionalt og nasjonalt plan, samt høringsuttalelser.

Byen Vår Drammen AS arbeider for Drammen sentrum.

Selskapet eies av Drammen kommune og næringslivet. I *Byen Vår Drammen* arbeider kommunen sammen med og næringslivet om utvikling av byen.

4.5.6 Utbyggingsområder i Drammen

Papirbredden – Drammen kunnskapspark

Figur 4-18: Bilde av papirbredden (Kilde: Papirbredden.no)

Næringsområdet som er utviklet i samarbeid mellom 11 organisasjoner i Drammen regionen. Målet er å tiltrekke høyt utdannet arbeidskraft og skape flere arbeidsplasser i kunnskapsbasert bedrifter. Dette kan trekkes som et godt samarbeidsprosjekt mellom flere parter for å oppnå gode resultater med rimelig investering.

Institusjoner og bedrifter som Høgskolen i Buskerud, Høgskolen i Telemark, BI Drammen, biblioteker er i dag plassert i papirbredden. Nå planlegges det Papirbredden byggetrinn 2 som utvidelse av området.

4.6 Intervjuresultatene for casekommunene

4.6.1 Hva er næringsutvikling

Når det gjelder begrepet næringsutvikling er det enstemmig enighet at det dreier seg om å skape muligheter til næringsliv ved å avsette nok areal, og tilrettelegge med både infrastruktur og tjenestetilbud. Nærmere sagt å legge til rette for nyetableringer og ekspansjon av eksisterende bedrifter. Administrasjon i alle 3 kommuner legger vekt på at det å få riktig næring i riktig område er en god næringsutvikling. Politikere i Stavanger har mer fokus på å trekke nøkkelbedrifter og nøkkelkompetanse til kommunen, for en bedre næringsutvikling. Politikere generelt i alle casekommuner mener at en god næringsutvikling gjør at ting er i bevegelse, og gir en dynamisk utvikling.

4.6.2 Næringsutvikling i casekommunene

Næringsutvikling i Tromsø kommune betegnes som lite både av administrasjon og næringsliv. Politikere i Tromsø mener at næringsutvikling i kommunen de siste årene har vært under gjennomsnitt. Men samtidig har det vært vekst i kunnskapsbedrifter og offentlig tjenestesteder som universitet, sykehus og kommuneadministrasjon i siste 20 -30 årene. Noe ekspansjon i handels og service næringen men det er lite utvikling på industri eller produksjonsbaserte bedrifter. Nedleggelse og fra flytting av industri virksomheter, spesielt fiskeri har vært et problem. Næringsliv i Tromsø har oppfatning av at kommunen prioriterte andre oppgaver fremfor næringsutvikling. En positiv utvikling er tunnel bygging, som bidro til vekst handelsnæringen.

I Stavanger betegnes derimot næringsutviklingen som bra og meget bra av både kommuneadministrasjon og næringsliv, mens politikerne mener de har hatt en eventyrlig utvikling. Kommuneadministrasjon mener at de bruker mye krefter på arbeid med næringsutvikling, og politikere viser villige til å investere i næringsutvikling. Næringslivet i Stavanger ser at ting kan noen gang ta tid i kommunen og det skjer litt ukontrollert utvikling.

Det tas blant annet ikke hensyn til behov for bufferområde for fremtidige utvikling. Forus næringspark, Jaren område og etablering av fibernett nevnes som gode utviklingsprosjekter.

I Drammen hevder både administrasjon og politikere at det har skjedd mye næringsutvikling i kommunen i de siste årene, mens næringslivet ikke er like begeistret. Mangel på næringsareal og dårlig samarbeid med nabokommuner nevnes som hinder for god en utvikling. Etablering av fiberoptisk nett, høyskole, høyteknologi næring og havneutvidelse nevnes som noen av positive utvikling. På den negative siden nevnes at grafisk by ikke er realisert, samtidig at små produksjons bedrifter er nedlagt.

4.6.3 Kommunal tilrettelegging

Alle som er blitt intervjuet mener at det er et kommunalt ansvar å delta i og bidra til lokal næringsutvikling i kommunen og regionen. Det er viktig for kommunen at næringsutvikling en skjer i kommunen, blant annet for å få økt skatteinntekter og sikre arbeidsplasser til kommunens befolkning. Men flere, spesielt næringsledere mener at det ikke er så viktig kommunal oppgave å yte økonomisk støtte til bedrifter og næringsliv. I motsetning er det en viktig kommunal oppgave å avsette og sikre nok areal til næring, planmessig. Både politikere og næringslivsledere mener at det viktigere å gjøre kommunen/regionen attraktivt for næringsetableringer gjennom god infrastruktur og gode tjenestetilbud, som gode trafikk-/og transportløsninger, skoler, barnehager, kultur og idrett.

Flertallet som intervjuet mener at det like mye politisk og administrativt ansvar av kommunen å delta og bidra til næringsutvikling. Men i Tromsø kommune legger alle parter vekt på at det er mer et politisk ansvar og de som skal være initiativ taker. I Stavanger og Drammen hevder politikere selv, at det er et mer viktig politisk ansvar.

En viktig del av kommunal tilrettelegging er å avsette nok areal til næringsformål gjennom arealplaner, mener både kommuneadministrasjon i Tromsø kommune og Drammen kommune. Lokalisere riktig type næring i riktig området er også viktig del av tilrettelegging, mener de.

Det er ikke så viktig at kommunen opparbeider næringsareal eller tilrettelegger infrastruktur, men det er en fordel hvis kommunen eier og utvikler egne areal eller eventuelt anskaffer nødvendig areal. Det er ikke en kommunal oppgave mener kommuneadministrasjon i Tromsø og Drammen. Politikere i Tromsø og Drammen setter mer fokus på utvikling av logistikk og transportsystem som baner, vei. I tillegg mener de at det er viktig å etablere god nok tjeneste tilbud som skoler, barnehager, kultur og idrett

Administrasjon i Stavanger kommune mener det er viktig å tilrettelegge områder for ekspansjonsmuligheter. De tar også hensyn til de forskjellige bedriftskulturer når en behandler saker. Stavanger politiker mener styring av bedriftslokalisering er en oppgave og del av kommunal tilrettelegging.

Næringslivet i alle kommuner er enige i at sikre nok areal til næring, og til riktig type næring er god kommunal tilrettelegging. De planmessige og politiske rammene for etablering skal være avklart. Næringslivet i Stavanger har en oppfatning av at opparbeiding av infrastruktur, er en del av kommunal tilrettelegging.

Det Tromsø kommunen gjør, er å sette av areal til næring i kommuneplan. I tillegg utvikler Tromsø kommunen sine grunneiendommer til næringsformål etter behov. Kommunen tilbyr lite byggeklare tomter til næringslivet. Politikere i Tromsø tror at markedsføring av kommunen er viktig for tiltrekke bedrifter. Politikere mener at selv om kommunen ikke investerer i all infrastruktur, drifter kommunen store deler av infrastruktur til fordel for næringslivet.

Stavanger kommune konkurrerer med private og kjøper bevist arealer til næringsformål, ellers ville de blitt til boligområder. I tillegg samler de flere bedrifter som vil etablere i et område, og tar garantistrolle for å utvikle det området. Kommunen selger en god del av næringstomter som ferdig utviklet (byggeklaretomter) med avklarte rammebetingelser.

Drammen har et kommuneselskap som heter *Drammen eiendom AS*. Drammen kommune satser på infrastrukturbygging og spleiser gjennom utbyggingsavtaler med utbyggere.

Å gi tilgang til nødvendige fasiliteter er også et virkemiddel for å trekke etablerere, tror både Drammen politikere og administrasjon.

Alle nevner at kommunene bruker kommunaleierskap i bedrifter som virkemiddel for å beholde og utvikle næring.

For spørsmål om kommunen prioriterer noen type næring mer enn andre, svarte storsett at de satser på alle typer næringer. Men i Tromsø politikere har tro på og satser mer på kunnskapsrelatert næring, turisme og handel. Industri og produksjon lite prioritert. I Stavanger satses mer på olje og offshore industri. Drammen politiker tror de skal satse på ikke plass krevende bedrifter og kunnskapsbedrifter på grunn av areal mangel.

Når det gjelder hvem som tar initiativ til næringsprosjekter spriker mye mellom kommunenes og mellom partenes oppfatning. Både Tromsø og Stavanger politikere hevder at det er kommunen som ofte starter prosessen. Bedrifter tar kontakt hvis det plutselig oppstår behov, for eksempel relokalisering. Det er næringsliv som tar kontakt og starter prosessen sier Tromsø administrasjon, mens administrasjon i Stavanger og Drammen sier at både næringsliv og kommunen starter prosessen avhengig av situasjon.

Men næringslivet i alle kommuner mener at det er næringslivet selv som ofte tar kontakt med kommunen og kommer med planforslag.

Det er også viktig å merke seg at både en Tromsø politiker og næringslivet i Tromsø vil gjerne ha et eget kommunaleselskap til eiendomsutvikling og forvaltning.

4.6.4 Samarbeid med nabokommuner, næringslivet og andre

Administrasjon i Tromsø kommune synes samarbeidet med næringslivet, politikere og administrasjon fungerer noe dårlig. Næringslivsorganisasjoner setter storsett kritikk mot kommunen, uten noe produktive samarbeid, mener administrasjon. Samarbeidet med enkelte bedrifter og med noen andre for eksempel. RDA.har vært bra.

Administrasjon i Stavanger og Drammen kommune mener derimot at samarbeidet mellom partene har vært bra. Administrasjon får god mandat fra politikere. Dette bidrar til hurtig avgjørelser og videre arbeid. Politikere samarbeider bra og samstemt med administrasjon mener også politikere.

Nettverkbygging med næringsliv og sentrale/ lokale politikere, brukes som et viktig verktøy i Stavanger. I tillegg peker de på at samarbeidet med nabokommunene har vært bra. Stavanger har etablert et interkommunalt tomteselskap. Interkommunal organisering og samarbeidet bidrar til bedre tilrettelegging både i Stavanger og Drammen, mener alle.

I Tromsø hevder politikere at de samarbeider godt med næringslivet, men det umulig for kommunen å tilby billige tomter til alle, etter reglene. Samarbeidet med NHO og næringslivet generelt har vært bra i Stavanger. Arena for næringsutvikling og entreprenørskap (ARNE) er et godt eksempel. Kommunen får mye kritikk fra staten(vegvesen) og fylkeskommune, og ikke så mye støtte mener politikere.

I Drammen er samarbeidet med næringslivet bra, mens samarbeidet med noen av de nabokommunene er dårlig mener en politiker.

Næringslivet i Tromsø mener kommunen har ikke god forståelse for næringslivets behov og fylkeskommune krever noen gang for mye fra kommunen uten at de bidrar noe. Men i Stavanger mener næringsliv at kommunen tar hensyn til alle bedriftskulturer og samarbeider bra. Drammen næringsliv er kritisk til dårlig kommune samarbeid.

4.6.5 Tilskudd

Tromsø kommune får mulighet til å benytte RDA- midler til næringsutvikling, sier partene. Stavanger og Drammen har ikke slike ordninger, men de får midler for planlegging fra husbanken og for kollektiv infrastruktur tiltak fra samferdsel dep.

4.6.6 EØS regelverk og konkurranseregler

Alle kommunene følger regelverket ved å taksere (offentlig takst) eiendommen før salg, eller ved å legge sine eiendommer ut i frimarkedet for salg. Kommunen kan bestemme hvem som skal få tomte, spesielt ved relokalisering, uten at det gis noe prisavslag.

En Stavanger politiker sa at utviklede eiendommer ble solgt til selvkost av kommunen tidligere, men på grunn av endret regelverk må kommunen nå selge til høyst bydende. Næringslivet ser på dette som urettferdig profittorientert foretning fra kommunens side.

Næringslivet i kommunene har ikke god nok kjennskap til reglene, men har tillitt til kommunene og tror at de følger reglene. De kjenner ikke til eller har vært bort i tilfeller hvor kommunen har gjort noe uregelmessig.

4.6.7 Kluster og klynger

Utvikling i kluster er en strategi som brukes av kommunene i planlegging. Men det er lite brukt mellom bedriftene. Det er næringslivet som må styre mer slike utviklinger mener politikere.

Næringslivet selv mener at det er enten lite tilrettelagt for klynger dannelse eller bedriftene samarbeider dårlig.

4.6.8 Resultater av kommunal tilrettelegging

Tønsnes havn, Breivika havn, Maritimt industriområde og Ringveien er nevnt av administrasjon som de store nærings prosjekter i Tromsø kommunen. Nye tunnelsystem og vei oppbygging, bredbånd og omdanning av Langnes næringspark og havne prosjekter nevnt av politikere som noen av de viktige prosjekter. Derimot har næringslivet vanskeligheter med å nevne noen næringsområder som er utviklet i de siste årene. Havneutvidelser nevnes men de beregner ikke det som åpent næringsareal som er tilgjengelig for alle. Flytte planer til Mack

ølbryggeri nevnes som en nedtur. De har en oppfatning av at kommunen ikke satser på industri.

Forus, Urban sjøfront, Bjerkstes, Solahavn, Tananager, Dusavik og universitetsområdet nevnes som store næringsprosjekter av kommuneadministrasjon og politikere i Stavanger. Næringsliv har samme oppfatning.

Union brygge, høyskolesentret og kobbervikdalen nevnes som store næringsprosjekter av kommuneadministrasjon i Drammen. Næringsliv nevner de samme, og i tillegg godsterminalen og tangenkai. Drammen politikere nevner ”*byen vår Drammen*” prosjektet i tillegg.

I Tromsø er det vanskelig å påvise noen resultater siden ingen av de store prosjektene er helt ferdigstilt. Befolkningsvekst generelt er liten sier administrasjonen og politikere.

Næringslivsleder hevder at kommunens arbeid generelt har gitt resultat. Det vises til flere nye arbeidsplasser spesielt i handelsnæring.

I Stavanger mener både administrasjon, politikere og næringsliv at kommunens arbeid og næringsprosjekter har gitt gode resultater og forventninger ble oppfylt. I Forus næringspark er det etablert 20 -25000 nye arbeidsplasser. Flere oljefirma er tilflyttet. Merkbar befolkningsvekst og økt skatt til kommunen.

I Drammen mener alle parter at prosjektene har gitt resultat. Sterk vekst i kommunen og flere nye arbeidsplasser. 11 000 folk reiser inn og ut av Drammen.

4.6.9 Beliggenhet og kommunal innsats

Både administrasjon i Tromsø kommune og Stavanger kommune mener at kommunal innsats og tilrettelegging spiller en ganske stor rolle i lokal næringsutvikling. Tilrettelegging bidrar mye selv om næringsutvikling skjer avhengig av markedet og folketall, sier de. Men administrasjon i Drammen kommune tror ikke at det er fysiske tilrettelegging til næringsliv som teller, men generell gode levekår for folk som bidrar.

Politikere mener at kommunens bidrag i form av infrastruktur som skoler, barnehager, vei, osv. er en form for tilrettelegging, og vil hjelpe.

Næringslivet i alle kommuner er imidlertid tydelig på at kommunal innsats er veldig viktig og bidrar mye. Beliggenhet er viktig for næringsutvikling men kommunal tilrettelegging stimulerer mer hevder de.

Når det gjelder innsatsen kommunene gjør i dag, er alle i Stavanger mer fornøyd med innsatsen til kommunen. Alle parter er enige at det er gjort mye og kommunen har vært aktivt. Drammen er også ganske fornøyd, men næringslivet her ville hatt en egen næringsavdeling og utvikler i kommunen, for å oppnå bedre innsats. I Tromsø er partene noe fornøyd. En politiker mener at næringslivet selv kan gjøre mye mer. Næringslivet i Tromsø vil ha bedre bemanning og organisering i kommunen for å behandle saker.

De fleste mener at hindringer fra kommunenes side for bedre tilrettelegging, er økonomi og politisk vilje. Men partene i Stavanger kommune klager ikke på politisk vilje.

4.6.10 Generelt om kommunal tilrettelegging (tillegg utsagn)

Stavanger kommune: ” ..etter deres erfaring og vurdering er imidlertid at mange av de prosjekter som er realisert og som er under realisering i transformasjonsområder ikke hadde vært mulig å realisere og gjennomføre i tid og sted som nå uten at Stavanger kommune hadde tatt ansvar for gjennomføring av de planfaste infrastrukturentak.. ..”

Stavanger kommune mener at eiendomsbasen og den gode økonomi er ikke den forklaring på kommunens suksess i næringsutvikling. Faktorer som bidro til utvikling er:

- En praktisk og hensiktsmessig politisk og administrativ organisering av eiendomsvirksomheten.
- Handlingsplan for virksomhetsområdet,
- De øremerkede budsjettmidler til næringsutvikling,
- Bruk av virkemidler som rekkefølgebestemmelser.

- En forutsigbar og tydelig utbyggingspolitikk,
- Å ha et forhandlingsutvalg og en utbyggingsavdeling med om nødvendig ansvar for gjennomføring. Utbyggingsavdelingen fungerer som en rådgiver, samtalepart, koordinator overfor andre basisorganisasjoner i kommunen og katalysator for private i en områdeutvikling,
- Kommune må bare unntaksvis bruke ekspropriasjon som virkemiddel for å få til en områdeutvikling. ”

5 Analyse/Diskusjon

Kjernespørsmålet er å finne ut om hvorvidt kommunal tilrettelegging av eiendommer påvirker og stimulerer lokal næringsutvikling.

De problemstillingene jeg skal se nærmere på for å finne dette ut er:

- Hva er en god næringsutvikling?
- Hvilke faktorer som påvirker lokal næringsutvikling?
- Kan næringsutvikling stimuleres av offentlig virkemiddel?
- Er kommunal tilrettelegging av eiendommer et viktig virkemiddel i lokal næringsutvikling?
- Hva er suksessfaktorer for en vellykket stimuleringsprosess og lokal næringsutvikling?

Hva er en god næringsutvikling?

Da må man først definere begrepet næringsutvikling. Det viser seg å være en utfordrende oppgave. Næringsutvikling er et bredt begrep som ikke har en enstemmig definisjon. Men når vi snakker om næringsutvikling, er det første som dukker opp i hodet, bedrifter, dvs. etablerte bedrifter og nyetableringer.

”Norad” definerer næringsutvikling om ”næringsutvikling *omfatter etablering av inntekts skapende virksomheter innen private og offentlige.....*”.

Sysselsetting, arbeidsledighet, økning i folketall, levestandard, osv på et sted kan betegnes som resultater av etableringer eller ’ikke etableringer’. Det er viktig å være bevist på at her er det ikke bare etablering av private bedrifter som skaper arbeidsplasser, men også offentlige virksomheter.

Vi ser ut i fra tabell 4.1 at det er noe sammenheng mellom antall nyetableringer i kommunene og tallet på arbeidsledighet. Arbeidsledigheten i Tromsø er noe lavere forhold til Drammen, selv om etableringer er noe høyere. Dette kan forklares ved at antall nyetableringer det her snakkes om, bare er private etableringer, mens i Tromsø kommune en større andel er sysselsatt i de offentlige, i motsetning til Drammen.

Det er derfor naturlig at Telemarksforskning bruker indikatorene som nyetableringer, lønnsomhet, vekst og næringslivets størrelse, til å kåre den regionen og kommunen hvor det er skjedd mest næringsutvikling.

Intervjuresultatene viser også at det er enstemmig enighet om at næringsutvikling dreier seg om å skape muligheter for næringsliv, dvs. etablerings- og vekstmuligheter. I tillegg er det å få riktig type virksomheter (næring) til riktige er god næringsutvikling. Lønnsomheten til bedriftene og dermed veksten, avhenger av at bedrifter etablerer seg på riktig sted og tid, dvs. hvor og når det er etterspørsel/marked. Intervjupartene mente også at næringsutvikling er noe dynamisk, som endrer seg hele tiden. Dette kan tolkes som at der det skjer nyetableringer og vekst i næring, er det dynamisk.

Nå som vi har noenlunde forstått og definert begrepet næringsutvikling, kan vi se på hvordan næringsutviklingen har vært i de siste årene, i casekommunene.

Etter næringsNM kåring i 2009 (se Tabell 4.3) var det Stavanger kommune (rangert som nr. 10) som hadde den beste næringsutviklingen blant casekommunene. Drammen kommune (rangert som nr. 20) havnet etter Stavanger. Tromsø kommune (rangert som nr.217) hadde minst næringsutvikling i 2009. Når det gjelder de respektive regioner hadde de den samme trenden (se Tabell 4.2). Stavanger regionen ble kåret til den beste regionen (rangert nr.1), Drammen regionen (rangert nr. 9) og Tromsø regionen (rangert nr. 67). Men det var ikke bare i 2009 Stavanger kommune og Stavanger regionen var bedre enn de andre 2 casekommunene og sine regioner. Stavanger kommune og Stavanger regionen fikk bedre kåring alle siste 5 årene.

Hvis vi ser på intervjuresultatene, betegnes næringsutviklingen i Tromsø kommune som relativt dårlig av både kommuneadministrasjon og næringsliv, mens politikere mener det er under gjennomsnittet. Vekst i kunnskapsbedrifter og offentlig tjenestested nevnes som positiv utvikling. Utvikling i industri og produksjonsbedrifter går i negativ retning.

Næringsutviklingen i Stavanger derimot, betegnes som bra eller meget bra av både administrasjon, politikere og næringsliv i Stavanger. Drammen administrasjon og politikere er av den oppfatning at det skjer mye næringsutvikling i kommunen og regionen. Men næringslivet i Drammen ikke har samme oppfatning.

Det viser seg at intervjuresultatene og oppfatningen om lokal næringsutvikling i de respektive partenes syn, samsvarer mye med næringsNM-rangering. Stavanger hadde den beste utvikling, Drammen etter det og Tromsø sist.

Hvilke faktorer som påvirker lokal næringsutvikling?

Nå som vi har forstått begrepet næringsutvikling og i tillegg sett på hvordan næringsutviklingen generelt er i casekommunene, kan vi se på faktorene som kan påvirke/påvirket slik næringsutvikling. Vi kan også se om hvorvidt tilrettelegging og tiltak fra kommunene, kan påvirke lokal næringsutvikling.

Etter lokaliseringsteorier, er det muligheten for fortjeneste, som bestemmer lokalisering av bedriftene. Når transportkostnader og produksjonskostnader blir lavere, er det naturlig at bedriftene etablerer seg. Da er det en fordel at avstandene mellom leverandør, produksjonssted og markedet er minst mulig.

Sånn sett er den store avstanden mellom Tromsø og andre tettsteder og nabokommuner (ca. 1 time)⁹ en faktor som reduserer sjansen for at flere bedrifter etablerer seg i Tromsø. Sammenlignet har Stavanger (ca 10 -15 min)¹⁰ og Drammen (ca. 10 -15 min)¹¹ korte avstander til sine nabokommuner og tettsteder.

---

⁹ Tid tar for kjøring

¹⁰ Tid tar for kjøring

¹¹ Tar for kjøring

Drammen har i tillegg en klar fordel å ha Oslo (ca. 40 km) og Fornebu i nærheten. Folketallet i kommunene er en faktor som skaper lønnsomhet til etablerte bedrifter. Dette er tydelig i Stavanger (største folketall) sitt tilfelle. Drammen og Tromsø har nesten samme folketall, men her igjen ligger Drammen foran på grunn av den korte avstand til Oslo, og lettere tilgang til markedet der.

Kan næringsutvikling stimuleres av offentlig virkemiddel?

Næringsutvikling som sagt, styres ofte av markedsforholdene og de økonomiske realitetene til bedrifter. Det er bare når det ikke skjer dynamisk næringsutvikling, at offentlig stimulering blir nødvendig. Vi har sett motstridende funn etter utført studier om politisk virkemiddel og tilrettelegging. Noen studier hevder at lokalisering av bedrifter kan påvirkes av tiltak og virkemidler, mens andre har en annen oppfatning. Noen hevder at lokalisering av bedrifter, kan lite påvirkes av myndigheter og slik politikk er ikke effektiv. Etterspørselen er den viktigste drivekraften for utvikling sier de.

Da jeg generelt spurte intervjuobjektene om hvilken rolle eller ansvar kommunene har i næringsutvikling, svarte alle at det er et kommunalt ansvar å delta og bidra til lokal næringsutvikling i kommunen og regionen. Kommunene har tydeligvis flere roller i lokal næringsutvikling. Hvorvidt kommunene må bruke disse rollene, og hvorvidt det påvirker næringsetablering er noe som vi må se nærmere på.

For å gjøre tiltak og tilrettelegging for næringsutvikling må man ha en næringspolitikk. En god næringspolitikk skal ha den evnen til å trekke bedrifter for etablering. Skattegrunnlag og mikroøkonomiske tiltak skal vi ikke gå inn på her.

En politisk og administrativ organisering av eiendomsvirksomhet for næringsutvikling i kommunen, kan beregnes som en viktig del av næringspolitikk. Hva som er effektiv organisering og hvilken organisasjonsform som gir gode resultater er et bredt tema.

Hvis vi ser på organiseringen i casekommunene. Vet vi at Tromsø kommune og Stavanger kommune har egne næringsjefer og næringsetat, mens Drammen kommune har ingen egen næringsetat eller næringsjef for å håndtere næringslivet i Drammen.. Etatene Eiendom og Byutvikling i Tromsø kommune tar sammen eier/forvalter og samfunnsutvikler/planlegger. rolle. Utbygging, og Kultur og byutvikling sammen tar samme roller i Stavanger. Det er et kommunalt foretak Drammen eiendom AS som har eier/forvalter rolle i Drammen, mens det er Byplan og Byprosjekterseksjoner som har ansvar for samfunnsutvikling/planlegging. Den store forskjellen her er at Drammen ikke har en egen næringsjef/-etat, og drives samtidig eiendomsforvaltning i Drammen av et kommunalforetak (KF) istedenfor en kommunal etat. Intervjuresultatene viser at næringsliv i Drammen merker at Drammen kommune ikke har en egen næringsetat eller næringsjef, på en negativ måte. De har av oppfatning at det kunne bli bedre kommunikasjon, samarbeid og utvikling mellom næringsliv og kommunen, hvis de hadde en.

Det kan stilles spørsmål om organisering av eiendomsvirksomhet og byggeprosjekter, er en del av de tiltak en kommune kan gjøre, for bedre næringsutvikling. OPS er en velkjent samarbeidsform som brukes i dag for utvikling av næringsarealer i flere kommuner, og det hevdes at det bidrar til flere vellykket prosjekter. Noen kommuner har opprettet egne kommunal virksomhet som kommuneselskap (KS) og kommuneforetak.(KF) for å ta seg av eiendomsvirksomhet. Drammen eiendom KF er en slik organisering. Disse organiseringsformer er noe som drøftes blant kommunene og fagfolkene enda. Flere og flere politikere foretrekker privatisering og delprivatisering av eiendomsforvaltning fremfor kommunalforvaltning. Det argumenteres ofte at det er mer effektiv organisering. En Tromsø politiker hadde akkurat den oppfatning om eiendomsforvaltning. Hvorvidt de forskjellige organiseringer bidrar til å effektivisere eiendomsutvikling og forvaltning er vanskelig for meg vurdere ut i fra min litteraturstudie.

Administrativstruktur er en ting, men uten riktig politisk mandat, kan ikke administrasjon oppnå effektive resultater. Politisk struktur og hvordan det fungerer er også viktig for effektive beslutninger. Alle tre casekommunene har styre, komité eller utvalg som tar hånd om næringsmessige, planmessige og eiendomsmessige beslutninger.

Det store forskjellen her er at Stavanger kommune, har et eget ”forhandlingsutvalg” som tar ansvar for å gi råd og mandat om tilrettelegging og utbygging. ”Denne organisasjons- og behandlingsformen gjør at kommunen kan ta tidlig standpunkt i saker i forhandlingssituasjoner og gir administrasjon en fremdrift som er ønskelig” sier både politikere og næringsliv i Stavanger. Forhandlingsutvalget bidrar til en fordelingspolitikk mener en Stavanger politiker.

Hvor ligger egentlig ansvar for lokal næringsutvikling? Er det politikere sitt ansvar, administrativt ansvar eller næringslivets ansvar? De fleste under intervju sier at det er like mye politisk og administrativt ansvar å bidra til lokal næringsutvikling, men flere politikere selv mener at det er mer et politisk ansvar enn administrativt.

Når riktig organisering er på plass, og når ansvar og rolle er analysert, kan vi se på hvilke tiltak og tilrettelegging kommunen kan gjøre (politisk og administrativt) for lokal næringsutvikling.

Kumulativ teori av Myrdal som vises i Fig 3.1, sier at sett av onde sirkler som hindrer utvikling kan stoppes, med et stimulerende tiltak fra myndigheter. Et av de tiltakene er å sprøyte inn nye investeringsmidler. Hva som beregnes som investering, er et spørsmål vi må se nærmere på? Hva slags andre tiltak som kan påvirke utviklingen er også noe vi må se nærmere på?

Når vi ser på midlene som er investert etter Tabell 4.1, for tilrettelegging og bistand for næringslivet, er det Stavanger kommune som har investert mest og et betydelig høyere beløp (6 037 mill) enn Tromsø (200 mill). Drammen har ikke gjort noe investering. Men Drammen har investert mest (119 mill) for kommunal næringsvirksomhet, mens Stavanger hadde 51 mill og Tromsø ingen.

Hvis vi beregner kommunal eiendomsdrift (skoler, barnehager, sykehjem, osv) som en del av næring, har Stavanger brukt mest investeringsmidler og Tromsø etter det. Drammen har brukt minst. Men hvis kommunal eiendomsdrift ikke beregnes som næring er det fortsatt Stavanger som har investert mest, og Tromsø som har investert minst.

Både kommuneadministrasjon og politikere i Stavanger hevder at politikere i kommunen viser vilje for å investere i næringsutvikling.

Er kommunal tilrettelegging av eiendommer et viktig virkemiddel i lokal næringsutvikling?

Når det ble spurt om kommunal tilrettelegging, svarte de fleste at det å ha en strategi for næringsutvikling og avsette nok areal til næring, som er det mest viktigste tiltak. Til og med de fra næringslivet hadde oppfatning av at direkte økonomiske bidrag, ikke er så viktig for lokal næringsutvikling. Isteden legger de mer vekt på tilgjengelighet næringsareal og gode tjenestetilbud.

Kommuneplan er et viktig verktøy for å avsette nok næringsareal i strategiske områder. En god forståelse og samarbeid innad i kommunen, mellom kommunene, andre myndigheter og næringsliv i tidlig fase vil resultere i en rasjonal kommuneplan med riktige prioriteringer. Intervjuresultatene viser at næringslivet er misfornøyd med bemanningssituasjon i administrasjon, både i Tromsø og Drammen, men i Stavanger er de fornøyd med effektiv og kort saksbehandling.

Er det en fordel at kommunene eier eiendomsmasse for å tilrettelegge for næringsliv? Ja, sier noen av intervjupartene. Man kan si at det gjør det lettere for kommunen å avsette nok næringsareal i et konkurrerende marked hvor alle vil bygge bolig. Men det er ikke nødvendig at kommunen eier, hvis de har en god utviklingspolitikk for å anskaffe nødvendig areal.

Tilrettelegging av nødvendig infrastruktur og gode transportsystemer, vil gjøre kommunen attraktiv for nyetableringer, mente intervjupartene. Det oppfattes likevel ikke at det er en kommunal oppgave å bygge all nødvendig infrastruktur.

Det er åpenbart at kommunene kan ikke bidra til all infrastruktur selv med sine begrensede midler. En form for samarbeid med næringslivet og utbygger er, derfor viktig for å tilrettelegge næringsområder med nødvendig infrastruktur.

Flere kommuner forhandler og inngår utbyggingsavtaler med utbygger om infrastruktur utbygging. Hvor vellykket de forhandlingene er, og hvorvidt samarbeidet med næringsliv og utbygger fungerer, varierer avhengig av forhandlingsform og teknikk. Her ser ut som, Stavanger har funnet den beste måten å oppnå resultater, blant annet med et eget forhandlingsutvalg.

Når det gjelder bidrag til infrastruktur, kan kommunene bidra enten ved egne midler, eller søke om tilskuddsmidler fra andre myndigheter. RDA - Tromsø er en slik ordning som bidrar til næringsutvikling i Tromsø kommune og regionen. Dette kan være et virkemiddel som hjelper utvikling i Tromsøregionen. Stavanger og Drammen har ingen slik ordning. Men har andre fordeler.

Hva er suksessfaktorer for en vellykket stimuleringsprosess og lokal næringsutvikling?

Det viser seg at godt samarbeid mellom kommunene, andre myndigheter og næringsliv bidrar til effektiv resultat oppnåelse. Samarbeid mellom nabokommuner er et viktig virkemiddel som er både brukt av Stavanger kommune og Drammen kommune. Intervjuresultatene også viser at partene i Stavanger kommune stadig vekk nevner interkommunal samarbeid, og de er veldig fornøyd med oppnådde resultater i kommunen og regionen på grunn av slikt samarbeid. Det største næringsområdet, Forus næringspark i Stavanger regionen, er et godt eksempel på slikt samarbeid. Det kan også vises til flere samarbeidsforum og prosjekter i Drammen. Drammen kommune mener at samarbeidet mellom kommunene fungerer bra i Drammen regionen, noe næringslivet er uenig i. Næringslivet hevder at dårlig samarbeid mellom kommunene er et hinder for god utvikling. I Tromsø kommune eller regionen er slike samarbeidsprosjekter og resultater ikke synlig. Intervjupartene antyder heller ikke slikt samarbeid verken nå eller i fremtida.

Hvis vi ser på de eksemplene på næringsområder i hver kommune. Forus i Stavanger er resultat av en langt politisk- og interkommunalt samarbeid. En av suksessfaktorene for Forus er lokaliseringen i forhold til bysenter og flyplassene.

Men det er vanskelig å nekte for at organiseringsform og hvordan den bidrar til utbygging av infrastruktur i området, også er en viktig suksessfaktor.

Men Tønsnes havn i Tromsø kommune er ikke like attraktiv på grunn av den lange avstander og den lave fart i infrastrukturutbygginger. Samtidig er ikke samarbeidet mellom kommunen og næringsliv like tydelig eller avklart, som i Forus.

Avslutningsvis ble det stilt spørsmål i intervju om i det hele tatt er nødvendig med tiltak fra kommunene, for at næringsutvikling skal skje og om tiltakene påvirker lokal næringsutvikling. Stort sett alle som er intervjuet unntatt Drammen administrasjon, mente det spiller ganske stor rolle at kommunene bidrar og tilrettelegger for næring. I Stavanger understreker politikere at all utvikling i de siste årene ikke ville vært mulig uten kommunal bidrag og interkommunalt samarbeid. I Tromsø har både administrasjon og politikere av oppfatning at det er næringslivet selv som har størst ansvar, og at de må samarbeid med hverandre. Det menes at bedriftene etablerer seg avhengig av markedet. Det samme mente Drammen administrasjon. De understreker at det ikke er så viktig at kommunen står ansvarlig for fysisk tilrettelegging, men at det er nok at de og tilbyr nødvendige tjenester og gode levekår. På spørsmål om kommunen har gjort nok innsats, er partene i Stavanger mest fornøyde, og i Tromsø er man minst fornøyd. I Drammen er man middels fornøyd.

Analysen min her viser at, det er noe sammenheng mellom holdningene til casekommunene, og de forskjellige arbeidsmåter og innsatsen kommunene gjør, i forhold til næringsutvikling.

6 Konklusjoner

Hovedformålet med denne oppgaven er å finne ut om kommunal tilrettelegging stimulerer lokal næringsutvikling. I den sammenheng analyserte jeg Tromsø kommune og 2 sammenlignbare kommuner Stavanger og Drammen som tilrettelegger.

Ut i fra casestudien min og intervjuresultatene kan jeg trekke følgende konklusjoner:

- ❖ Næringsutvikling omfatter etablering av inntektsskapende virksomheter både innen offentlig og privat. Ut i fra de målte parameterne, nyetableringer, lønnsomhet, vekst og næringslivets størrelse, og fra intervjuresultatene, kan vi si Stavanger kommune er best på næringsutvikling, Drammen deretter og Tromsø dårligst.
- ❖ Det er muligheten for fortjeneste, som bestemmer bedriftsetableringer, og det er markedsforholdene som styrer mest næringsutvikling.
- ❖ Kommunene og regionene som har en lokaliseringsfordel (kort avstand til marked og lavere produksjonskostnader) har en tendens til å trekke nyetableringer og utvikler seg bedre.
- ❖ En kan styre faktorer som styrer underutvikling. Stimuleringstiltak fra kommunene kan styre slike faktorer.
- ❖ Administrativ og politisk kommuneorganisering (eks. næringsetater og forhandlingsutvalg) som gir mulighet for bedre samarbeid og forhandling med næringsliv, utbygger og andre, er et tiltak som hjelper stimuleringsprosessen for lokal næringsutvikling.
- ❖ Kommunal tilrettelegging av eiendommer (arealer) til næringsformål er ganske viktig for at etableringer skjer. Det er ikke økonomiske investeringer som er det aller viktigste, men å avsette nok areal og ha rammebetingelsene avklart gjennom raske og effektive planprosesser og godkjenningprosesser.

- ❖ God nærings- og utbyggingspolitikk, politisk vilje og riktig mandat til administrasjon, er en viktig del av gode plan- og utbyggingsprosesser i kommunene.
- ❖ Interkommunalt samarbeid og samarbeid med næringsliv, bidrar til bedre lokal næringsutvikling.
- ❖ Tilskuddsordninger for infrastrukturetablering kan hjelpe de kommunene som ikke har lokaliseringsfordeler, men det alene vil ikke hjelpe.
- ❖ Kommunene som eier store eiendommer har sin fordel med å kunne styre etableringer og næringsutvikling, men med riktig utbyggings- og anskaffelsespolitikk kan kommunene greie å stimulere utvikling uten å besitte med egne eiendommer.
- ❖ Ja. Det finnes suksessfaktorer for en vellykket stimuleringsprosess og lokal næringsutvikling, som det vises.

Hvis vi summerer dette, kan vi si at tiltak og tilrettelegginger påvirker lokal næringsutvikling. Lokaliseringsfaktorer spiller selvsagt en stor rolle for bedriftsetableringer og lokal næringsutvikling, men stimulerings tiltak og kommunal tilrettelegging, bidrar ganske mye for lokal næringsutvikling.

Forslag til videre studier

Det er 430 kommuner i Norge og på grunn av begrensninger, valgte jeg bare 3 av disse kommunene, her i studiet. Det kan trekkes mer nøyaktige konklusjoner, hvis noen hadde valgt flere kommuner.

Organiseringsformer og privatisering/delprivatisering av kommunenes eiendomsdrift for lokal næringsutvikling er et tema, jeg ikke kunne se nærmere på. Det kan utføres studier på det.

REFERANSER

Bøker

- Bukve, O (1994): *Lokal utviklingspolitikk? Kommunen som næringspolitisk aktør*. Oslo: Samlaget
- Colly, B. C (2005): *Practical manual of land development*. New York: McGraw-Hill.
- Dedekam, A (1987): *Regionaløkonomi*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Eisinger, P. K (1988): *The Rise of the Entrepreneurial State*. University of Wisconsin Press: Madison
- Fiskaa, Helge og Skjeggedal, Terje (2000): *Planlegging og bærekraftig utvikling*. Trondheim: Tapir.
- Larsen, A K (2007): *En enklere metode*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Myrdal, G (1957): *Economic theory and under-developed regions*. London: Gerald Duckworth.
- Peterson, P.E (1981): *City Limits*. Chicago: University of Chicago Press.
- Pierre, J (red) (2000): *Debating governance. Policy Networks, Governance, reflexivity and Accountability*. Oxford: University Press
- Porter, M. E (1990): *Competitive Advantages of Nations*. Macmillan. London:
- Reve, T, m.fl. (1992): *Et konkurransedyktig Norge*. Tano. Oslo..

Rapporter, oppgaver, paper og kompendium

- Amdam, J, Tangen, G, Ytterdal, E. R (2007): *Næringsretta utviklingstiltak – refleksjonar og implikasjonar*. Artikkel. Serie regionale trender. NIBR-rapport. NIBR og Østlandsforskning.
- Borch, O. J, mfl. (2006): *Kommuneprosjektet – underveisevaluering av pilotprosjekt for lokal næringsutvikling*. NF-Rapport. Nordlandsforskning

Bukve, O (2000): *Lokale utviklingsnettverk – Ein komparativ analyse av næringsutvikling i åtte kommunar. Avhandling for dr.philos.-graden. Universitet i Bergen.*

Feiock, R.C (1991): *The effects of economic development policy on local economic growth.* American Journal of political science 35:3, s.643-655.

Johnstad, T (2004): *Klynger, Netteverk og Verdiskapning i Innlandet.* NIBR-rapport. NIBR og Østlandsforskning.

King, D.S (1990): *Economic Activity and the Challenge to Local Government.* I King, D.S & J.Pierre. eds. Challenges to Local Government, s. 242-264. London: Sage.

Mønnesland, J, Næss P, Strand A (1994): *Arealplanlegging og kostnadseffektivitet : er offentlig arealplanlegging en kostnadseffektiv måte å styre arealbruk og utbygging på?.*

NIBR-rapport. NIBR og Østlandsforskning.

Nelson, A (1993): *Theories of Regional Development.* I Binham, R& Mier, R. Theories of Local Economic Development. New bury Park: Sage.

Nordahl, B (2006): *Deciding on development : collaboration between markets and local governments.* Dokumentet er del av serien Doktoravhandlinger ved NTNU.

Olsson, N (2009): *Praktisk rapportskrivning.* Versjon 2303.2009. Institutt for byggekunst, prosjektering og forvaltning NTNU.

Ranveig, D (2006): *Riktig vei til næringsutvikling?* Masteroppgave i samfunnsgeografi. Universitet i Oslo

Rønning, L (2009): *Nyskapende praksis i kommunal næringsutvikling – Teori og praksis i kjølvannet av "Kommuneprosjektet".* Arbeidsnotat. Nordlandsforskning.

Spilling O. R mfl. (2002): *Entreprenørskap som strategi for regional utvikling.* Discussion Paper. Handelshøyskolen BI.

Stoker, G (1990) : *Regulation Theory, Local Government and the Transition from Fordism.* I King, D.S & J.Pierre. eds. Challenges to Local Government. London: Sage.

Vareide, K (2009): *NæringsNM og Attraktivitetsbarometeret 2009.* Telemarksforskning - Bø.

Kommuneplaner

Kommuneplanens arealdel for byområdet og bynære sonene 2007-2018. Tromsø kommune.

Kommuneplan 2006 – 2021, Tekstheftet. Stavanger kommune.

Kommuneplan for Drammen 2007-2018, Strategisk samfunnsdel. Drammen kommune.

Nettsider

Statistikk sentralbyrå (august 2010). <http://www.ssb.no/>

Norad hjemmeside (oktober 2010). <http://www.norad.no/>

NæringsNM (august 2010). <http://naringsnm.nho.no/>

Tromsø kommunens hjemmeside (oktober 2010). <http://www.tromso.kommune.no/>

Stavanger kommunens hjemmeside (oktober 2010). <http://www.stavanger.kommune.no/>

Drammen kommunens hjemmeside (oktober 2010). <http://www.drammen.kommune.no/>

Forus Næringspark (august 2010). <http://www.forusnaeringspark.no/>

Papirbredden (oktober 2010). <http://www.papirbredden.no/>

Vedlegg

Vedlegg 1: Intervjuguide

Vedlegg 2: Intervjusammendrag

Vedlegg 3: Nøkkeltall om casekommunene

Vedlegg 1

INTERVJUGUIDE

Bakgrunn

- Yrke
- Yrkestid
- Sted/kommune
- Rolle/Ansvar

Forståelse om tema/begreper

- I.** Hva legger du i næringsutvikling?
- II.** Hvordan er næringsutvikling i kommunen?
- III.** Hva legger du i kommunal tilrettelegging av eiendommer?
- IV.** Hvordan er kommunal tilrettelegging i kommunen?

Generelt om kommunens rolle i næringsutvikling

- V.** Er det et kommunalt ansvar å delta i/bidra til lokal næringsutvikling?
- VI.** Administrativt eller politisk ansvar?

Forhold til andre/samarbeid

- VII.** Hvordan fungerer samarbeid mellom kommunen, næringsliv og andre?
- VIII.** Benytter kommunen egne tilskuddordninger eller fra andre myndigheter?
- IX.** Hvordan følger kommunen opp konkurransereglene som EØS-regler?

Næringsaktiviteter

- X.** Om store næringsprosjekter i kommune.
- XI.** Utvikling i klynger/kluster i næringsområdet.
- XII.** Er det noen næringssektor som er prioritert av kommunen?
- XIII.** Kommunale prosedyrer for planlegging og næringsutvikling.
- XIV.** Resultater av prosjekter.
  - Nye etableringer
  - Nye arbeidsplasser
  - Endring i folketall
  - Kommuneøkonomi

Forbedrings tiltak

- XV.** Hvor mye bidrar kommunal innsats til lokal næringsutvikling?
- XVI.** Innsatsen kommunen gjør er nok, kan økes eller kan reduseres?
- XVII.** Hva er grunnen til at kommunen ikke gi full bidrag?
- XVIII.** Hva bør gjøres for bedre kommunale tilrettelegging og næringsutvikling i kommunene?

Vedlegg 2

INTERVJUSAMMENDRAG

Bakgrunn

Som det er beskrevet i metode, har jeg intervjuet 6 personer i hver av kommunene Tromsø, Stavanger og Drammen. 2 fra kommune administrasjon, 2 politikere og 2 næringslivsledere.

De fra administrasjon er enten enhetsledere, ansvarlige for kommunale eiendomsprosjekter eller næringssjefer. De fleste hadde en erfaring på mer enn 10 år i eiendomsutvikling og eiendomsforvaltning

Politikere som er intervjuet var enten ledere eller medlemmer av utvalg eller komiteer som har det politisk ansvaret for plan og eiendomssaker i kommunene.

Næringslivsledere som er intervjuet har administrativ ansvar for eiendomsutvikling i noen av de store bedriftene i kommunene

Resultatet til den semistrukturerte delen av intervjuet arrangerer jeg som en tabell. Den ustrukturerte delen av intervju, hvor informant pratet fritt, lister jeg opp under tabellen.

Oppsummering av den semistrukturert del av intervju

Spørsmål	Tromsø	Stavanger	Drammen
Forståelse om tema/begreper			
<p>I</p>	<p>Admin: Riktig næringsutvikling er å få rett næringsvirksomhet/bedrift på rett plass i forhold til markedsbehov. Kunnskap, kultur, idrett, offentlig arbeidsplass, handel alt er næring men privat næring (bedrifter og industri) som er i vanlig sammenheng menes som næring.</p> <p>Politikker: Næringsliv har muligheter til å etablere, eksistere og tjene. Har gode rammer. Slik at kommunen får nok skatteinntekter. Lokale næring utvikler og omdanner seg. Dvs. tilpasser seg til nye utvikling som skjer.</p> <p>Næringsliv: God næringsutvikling er at bedriftene har evnen til å snu markedet og tilpasse seg til markedet. Evnen til å utvikle innen rammene som er laget. Det er ikke nødvendig å bidra med pengestøtte. Næringslivet selv må etablere og utvikle. Kommunen må utarbeide nødvendige planverk og etablere trafikal system.</p>	<p>Admin: Få rett type næring i rett lokalisering på rett tid innen tillatt økonomiske rammer. Næringsutvikling og byutvikling henger sammen. Begge gir samfunnsøkonomisk utvikling. Nettverkbygging, markedsføring og sikre nok tomter for næringsvirksomheter i området.</p> <p>Politikker: Eksisterende bedrifter utvikler evnen til omstilling. Å ha en politikk om å satse på nye etablering i området. Evnen til å trekke nøkkel bedrifter og nøkkelkompetanse til området</p> <p>Næringsliv: Rette-utvikle-behov. Dvs sikre utviklings mulighet eller ekspansjonsmuligheter. Legge forholdene til rette. Avstte nok næringsareal også til industri.</p>	<p>Admin: Tilrettelegge for næringsutvikling, alt fra industri, handel og kultur. Etablere mer arbeidsplasser, nye etableringer, økt handel, osv. Ikke statisk men ting i bevegelse. Også endringer uten spesielle økning i antall arbeidsplasser. Kommunen eier lite areal men kan legge rammebetingelsene for næring. Tiltrekke kompetanse .</p> <p>Politikker: Legge til rette forholdene for næring. Infrastrukturmessig og regelverk (planmessig). Samarbeide med næringsliv. Skal være en forutsigbar partner. (Unionområdet et eks.) Skaper nye arbeidsplasser og beholde de eksisterende arbeidsplasser.</p> <p>Næringsliv: Bedriftene skal ha gode forhold og trives sammen. Vinn vinn situasjon for alle parter. Næringsutvikling må skje selv.</p>

	Kommunen skal være tilrettelegger og ikke konkurrere mot næringsvirksomheter		
II	<p>Admin: Lite prioritert, lite villige blant politikere for å avsette midler. Veksten i offentlig tjenestesteder som universitet, sykehus og kommuneadministrasjon som har vært drivkraft i siste 20 -30 årene. Det var utvikling av handel. Ekspansjon av kunnskapsbedrifter og service næringer. Derimot industri og fiskeri har lagt ned og flyttet.</p> <p>Politikker: Offentlig tjenestesteder, kunnskapsbedrifter, handel næring og reiseliv vokste mye. Det har vært en stor fordel å sikre Uitø. Lite industri etableringer. Ligger under gjennomsnitt utvikling. Nedleggelse av industri men noen kunnskapsbedrifter kommer inn.</p> <p>Næringsliv: Fraværende. Kommunen prioriterte andre oppgaver en næringsssatsing. Middelsutvikling. Tunnel oppbygging, handel næring vokste. Kunnskap og service bedrifter. Lite grunder organisasjoner. Tradisjonelle fiskeri bedrifter nedlagt.</p>	<p>Admin: Meget bra sier kommunen. Kommunen selv mener at de bruker mye krefter og viser villige til å investere.</p> <p>Politikker: Eventyrlig utvikling. Forus er et stort næringsområde. Flere nye arbeidsplasser. 'Jaren' ble til mat kammeren i kommunen. Energi bedrifter. Fibernett i kommunen skal være nord europas mest omfattende. Negative siden er statoil flyttet fra Stavanger pga. Omorganisering.</p> <p>Næringsliv: Bra og meget bra sier bedrifter. Bedriften ser at ting tar tid i kommunen. Mangel på areal. Litt ukontrollert utvikling og intet bufferområde for fremtidig utvikling.</p>	<p>Admin: Det har skjedd mye utvikling og nesten ingen ledige utviklet areal til næring. Spesielt i fiberoptisk side.</p> <p>Politikker. Veldig mye. Høyskole utvikling. Mer og mer interesse fra næringslivet. Mangel på areal skapt problem. Men det fortsatt tiltrekker høyteknologi basert næring som ikke krever mye areal. Nasjonale ny skapninger også.</p> <p>Næringsliv: Planer om å bli grafisk by ble ikke realisert. Tilrettelegging av havn er under utvikling. Hvis slutter å krangle med nabo kommunene kan bli bra. Flere gamle og små bedrifter ble lagt ned og nye utvikling skjer.</p>

<p>III</p>	<p>Admin: Rette til legge for næringsutvikling Tilrettelegging er å avsette nok areal til næring gjennom arealplaner. Ikke opparbeide areal. Store industri bedrifter må lokaliseres i utkant av kommunen og ikke i sentrum. Trafikk forhold skal legges til rette men kan ikke gå for langt.</p> <p>Politikker: Utvikle gode logistikk og transportsystem. Sette av nok næringsareal slik at det er også mulighet for bedrifter som krever store areal og ikke kan eksistere i tettstrøk som sentrum. Det er ikke behov for nye areal men bygninger og lokaler. Klar gjør næringsarealer gjennom regulering som forvalter. Gjør tilrettelegginger infrastrukturmessig.</p> <p>Næringsliv: Lage overordnede planer.prioritere og avsette arealer til forskjellige type næringer. For eksempel. Offentlig havneområdet skal være like tilgjengelig for alle parter. Å ha oversikt og gode planer. Rammene er avklart selv om næringsmessig risiko kan være der.</p>	<p>Admin: Tilrettelegge er å legge til rette også for fremtidige ekspansjonsmuligheter. Tilpasse de forskjellige bedriftskultur. En bredere perspektiv på utvikling</p> <p>Politikker: Kommunen skal styre lokalisering av bedrifter.</p> <p>Næringsliv: Opparbeide og tilrettelegge området for næring (og VA). Bra utvikling av infrastruktur men veinett totaltsett er ikke bra nok.</p>	<p>Admin: Avgjørende er å avsette nok areal til riktig formål. Tilrettelegge slik at det blir godt utvikling. Eie eller anskaffe et areal/området, tilrettelegge med infrastruktur og selge/tildele næringstomter. Transformere områder til næringsformål.</p> <p>Politikker: Viktig å etablere baner, vei, skoler, barnehager, osv. Kulturtilbud. Utvikle samfunnet med gode tjenesterammer og muligheter. Kommuneplan som tilrettelegger. Kommunen skal være en katalisatør for private utviklere.</p> <p>Næringsliv: Regulering og avsette areal til næring. Det finnes nok areal.</p>
<p>IV</p>	<p>Admin: Avsetter areal til næring via regulering. Utvikler kommunens egne arealer og anskaffet areal. Tilbyr lite byggeklare</p>	<p>Admin: Kjøper privatgrunn og tilrettelegger med infrastruktur og selger til næringsvirksomheter.</p>	<p>Admin: Avsatt nye næringsareal og stimulering til etableringer. Bydeler hvor private etablerer seg. .</p>

	<p>tomter.</p> <p>Politikker: Markedsføring av kommunen er et kommunal oppgave. Foretning med lokale bedrifter mest mulig som en stor kunde. Sikre nødvendig infrastruktur. Meste av Veg og VA i kommunaldrift. Tilrettelegge for både fiskeri og bryggeri. Like bidrag for alle typer næring. Turisme som er fått mer fokus siste årene. Planlegger. Saksbehandling. Vann og kloakk. Strategisk næringsplan vedtatt og oppdaterer. Vi har en næringsssjef i kommunen som jobber aktivt med næringsutvikling. Strategiske kjøp av arealer til å utvikle. Bruker RDA-midler til å utvikle infrastruktur</p> <p>Næringsliv: Avsetter næringsarealer gjennom reguleringsplaner. I noen områder har kommunen etblert næringsareal og bekostet infrastruktur men i de fleste tilfeller kostnader fordeles til private etablerere. Vet lite om. Lager planer Generell trivsel for næring.</p>	<p>Konkurrerer også mot de som vil kjøpe for bolig prosjekter. Samler næringsliv og tar garantist rolle for utvikling av næringsareal. Etablert nettverk med næringsliv. Interkommunalt organisering (Greater stavanger). Tilbyr byggeklare tomter med avklart rammebetingelser.</p> <p>Politikker: Felles strategisk næringsplan for greater stavanger. Tar forholdsmessige kostnader til utvikling av næringsareal. Kommunen lager grunnlag for private etableringer. Etablert egen interkommunal tomte selskap. Styrer lokalisering av bedriftene. Kommunen sikret eierskap i flere av interkommunalt selskap og i næringsområdet. (Eks. verft, Forus næringspark) OPS samarbeid ("Urban sjøfront er en pioner OPS prosjekt) Korte saksbehandling tid på plansaker. Bybane konsept og kommunen forskutterer til infrastruktur utvikling Tilrettelegging er ikke bare for etablering men også for å gi utviklingsmulighet eller Ekspansjonsmulighet.</p>	<p>Investering i infrastruktur, Trekke og utvikle kompetanse. Gi lettere tilgang til nødvendig fasiliteter. Har bygd parkeringshus. Spleise på infrastrukturkostnader gjennom utbyggingsavtaler.</p> <p>Politikker: Næringsareal til disposisjon. Infrastruktur til næringsareal. Utnyttet nærheten til fjord. Utvidet havneområdet og tilrettelagt for havne virksomhet. Dermed kommer mer gods i sjøveien.</p> <p>Næringsliv. Samarbeid med nabokommuner. Omregulerte store arealer til næring. Solgte videre. Infrastruktur tiltak og investeringer.</p>
--	---	--	---

		<p>Næringsliv: Utviklet næringsområdet som Dusavik, Forus. Stavanger kommune tilpasser og utvikler ihht. forskjellige bedriftskultur (utenlandske også) Vide perspektiv. Gode interkommunale samarbeid bidrar til utvikling.</p>	
Generelt om kommunens rolle i næringsutvikling			
V	<p>Admin: Ja. Kommunen har et ansvar og en viktig aktør. Legge til rette gjennom regulering og avsette næringsareal.</p> <p>Politiker: Ja, det er et kommunalt ansvar å tilrettelegge og bidra til lokal næringsutvikling. Men ikke nødvendigvis finansielt men ved å gjøre byen attraktivt sted og attraktiv samfunn ved å bygge skoler, barnehager, osv.</p> <p>Næringsliv: Ja. På en måte. Forståelse for at kommunen må prioritere lovpålagte oppgaver. Men spesielt når kommunen eier egne eiendommer er det viktige å tilrettelegge disse også for næringsliv. Ja. Legge til rette med planverk, trafikkalløsninger. Rammene til etablering</p>	<p>Admin: Ja. Det er klart et kommunalt ansvar. Stavanger kommune deltar aktivt for å styre næringsutvikling. Det er fornuftig for næringsutvikling at kommunen engasjerer.</p> <p>Politikker: Ja. Det er også et selv valgt ansvar for bedre kommune.</p> <p>Næringsliv: Ja. Tilrettelegging er kommunalt ansvar. Dvs. Legge til rette for næringsutvikling/-etablering, også for konkurrenter.</p>	<p>Admin: Ja. Absolutt. Kommunen skal legge til rette for næringsutvikling. Dette vil også gi økt inntekter til kommunen.</p> <p>Politikker: Ja. Kommunen må bidra med tilrettelegging.</p> <p>Næringsliv: Ja. Kommunen skal gjøre forholdene til rette. Kulturelt og idrett tilbud slik at det er bra å bo og bra å etablere nærings.</p>

	skal klargjøres. Forståelig at kommunen ikke klarer å tilby tomt til alle		
VI	<p>Admin: Det er både et administrativt og politisk ansvar men det er viktig at politikere satser politisk og samtidig avsatte økonomiske midler i kommune budsjettet for at administrasjon kan gjøre sitt arbeid. Politisk ansvar å etablere nettverk som bidrar til utvikling og lage rammebetingelser. Politikere som må sette i gang arbeidet. Administrasjon skal iverksette ut i fra politiske mandatet. Administrasjon kan også starte arbeid med utredninger, osv.</p> <p>Politiker: Det er først å fremst et politisk ansvar. Begge deler men mer politisk. Sørge for å avsette nok areal både for ny etableringer og relokaliseringer.</p> <p>Næringsliv: Begge deler (miks ansvar). Politikker må bestemme lokalisering av forskjellige næring og administrasjon følge disse ihht. Regelverk. Mer administrativt mer bemanning og bedre organisering. Politikere må prioritere og innvilge ressurser (økonomi) men administrasjon må greie å lage nødvendige rammer.</p>	<p>Admin: Det er like mye ansvar for både administrasjon og politikere.</p> <p>Politikker: Beåde politisk og administrativt. Viktig på grunn av skatte inntekter, arbeidsplasser, osv. Næringsutvikling er kjernen i kommunensutvikling.</p> <p>Næringsliv: Like mye for begge.</p>	<p>Admin: Kombinert ansvar. Politisk oppmerksomhet og mandat og overordnede føringer. Administrasjon skal legge til rette planmessig gjennom utredninger og planarbeid.</p> <p>Politikker: Begge deler men høyeste grad et politisk. Politisk mandat. Ordfører og vareordfører har et stort ansvar.</p> <p>Næringsliv: Begge deler. Politisk legge til rette for videre utvikling og administrasjon følger videre.</p>

Forhold til andre/samarbeid			
VII	<p>Admin: Samarbeid mellom administrasjon og politikere er ikke særlig god. Samarbeid mellom næringsliv (felles) og kommune er lite og stort sett bare kritikk. Samarbeid mellom enkelte bedrift og kommune er ok. Mellom fylkeskommune og kommune greit samarbeid.</p> <p>Politikker : Samarbeider godt med næringsliv og prøver å hjelpe bedrifter. Bedrifter forventer ofte billigetomter fra kommunen. Det er ikke mulig når kommunen har begrensninger, også som myndighet. Varierer mye forhold til fylkeskommune. Næringsliv klager om lange saksbehandlingstid. De får ikke alltid som de vil. Samarbeid i prosjekter har vært bra. Petroleum industri har samarbeidet bra. Samarbeider både med NHO-lokal og enkelte bedrifter.</p> <p>Næringsliv: Ikke god forståelse for næringslivets behov og dermed ikke bra samarbeid. Litt anstrengt samarbeid mellom kommunen og fylkeskommune. Fylkeskommune vil merke seg mye Statens vegvesen krever mye fra</p>	<p>Admin: Bra interkommunalt samarbeid (eks. Forus). Samarbeid mellom administrasjon (rådmann) og næringsliv er bra. Administrasjon får god nok mandat fra politikere.</p> <p>Politikker: Kommunen får ofte kritikk fra fylkeskommune og staten istedenfor støtte under prosesser. Samarbeid mellom kommunene bra. Forus har vært et vanskelig området men på grunn av god samarbeid ble det mulig. Arne (Areana for næringsutvikling og enterprenørskap) er et samarbeidsprosjekt. Næringsforening er aktiv.</p> <p>Næringsliv: Kommune tar hensyn til å tilpasse alle bedriftskulturer. Samarbeider bra. Også med Næringsforening. Næringsforening er aktiv og tar ofte kontakt med kommunen om utbygging saker.</p>	<p>Admin: Samarbeid fungerer bra. God kommunikasjon mellom næringsliv, NHO og kommune. Alle aktører bidrar. Samarbeidsprosjekt Buskerudbyen med nabokommunene Kongsberg og Furu. Drammen fungerer som et knute punkt for nabo kommuner. Samordnt transport og trafikk. Regionen fungerer som stor samfunn og gir mer arbeidsplasser.</p> <p>Politikker: Samarbeid med næringsliv er bra. Forutsigbarhet. Politikere er fast bestemt og samstemt på saker. Sittende ordfører har fredstid. Hurtige behandling og avgjørelser. Samarbeid med nabokommuner (hverfor 2) er relativt dårlig. Storebror – lille bror tenkning. De føler seg presset av Drammen. Det er samarbeidsforum mellom næringsliv og kommune. Politikker og næringsliv utveksler erfaringer . Kommunen er også medeier i flere samfunnsutvikling selskaper. Byen vår, elve festival, worldcup skisprint.</p> <p>Næringsliv: Samarbeid med næringslivsforening fungerer bra. Ordfører møter næringslivet i</p>

	kommunen uten at de investerer noe betydelig. Det er ofte utbygger som må bekoste.		forum. Ikke så gode samarbeid med nabo kommuner. Sykehus sak er eks selv om det er høyre ordførere alle sammen. Må tenke litt region utvikling og.
VII	<p>Admin: Benytter RDA-midler. Kan også benytte støtte ordning tilskudd til fylkeskommuner (Kap 55.1???)</p> <p>Politikker RDA (Regional differensiert avgift) ordningen gjelder spesielt for Tromsø. Benytter mulighetene til å utvikle infrastruktur Brukt for fylkesvei 53 i Tønsnes og sentrumsområdet. Vet lite om.</p> <p>Næringsliv: Billige lån og tilskudd fra RDA og andre til kommunale område. Brukes fornuftig. For eksempel i ringvirknings prosjekter og til infrastruktur.</p>	<p>Admin: Inngen støtte ordning som kjenner til for tilrettelegging men bare for planlegging fra husbanken men kommunen bruker halv parten.</p> <p>Politikker: Belønning fra staten for kollektiv infrastruktur tiltak.</p> <p>Næringsliv: Kjenner ikke til.</p>	<p>Admin: Tilskudd fra samferdsel dep til Buskerudbyen ellers kjenner ikke til tilskudds ordninger</p> <p>Politikker: Tilskudd fra staten for storby prosjekter. Senter for flerkultulet nærings...</p>
IX	<p>Admin: Takserer eiendom og selger ingen eiendom i strid med konkurranseregler. Ved relokalisering av bedrifter bestemmer kommunen om hvem som skal få tomte og dette er i tråd med regelverket. Kommunen den måte styrer lokalisering og næringsutvikling.</p>	<p>Admin: Reglene følges hele veien.. Tomta enten legges ut på frimarkedet eller selges til første på mølla til en offentlig takst. Dette er akseptert av alle bedrifter.</p> <p>Utviklet eiendommene selges tidligere til selvkost men nå selges til høyst bydende etter offentlig takst Næringslivet ser dette</p>	<p>Admin: Forholder til reglene. Klar over og oppmerksom på de reglene. Eiendommer eller tomter legges enten ut i markedet ellers til takst. Ingen ting gis bort. Konkurransen er viktig og alle må få like goder.</p> <p>Politikker:</p>

	<p>Politikker Behandler alle likt. Salg av tomter til en offentlig takst. Uavhengig syn på pris er bra og skaper ryddighet i prosessen. Det er konkurranse for tomter og uryddighet kan havne i klager. Må følges. Kjenner ikke til noen uryddigheter.</p> <p>Næringsliv: Kjenner ikke til. Tror at de følger reglene og ikke kjenner til noen uregelmessig brukt. Ikke forhold til næringsprosjekter.</p>	<p>som konkurranse/business fra kommunens side. Kommunene kan bestemme hvem skal få tomte.</p> <p>Næringsliv: Vet ikke. Men sikker på at kommunen følger relene.</p>	<p>Selvfølge at de følges. Ikke kunnskap..</p> <p>Næringsliv: Ikke god kjennskap til</p>
Næringsaktiviteter			
X	<p>Admin: Tønsnes, MIO; Breivikhavn, Ringveien næringspark</p> <p>Politikker: Investering i tunelsystem og vei. Bredbånd til byen. Omdanning av Langens næringspark. Tromsø miljøpark. Tromsø havn og havnerelatert aktiviteter.</p> <p>Næringsliv: Negative siden mack og kanskje Asko Nord flytter ut av kommunen. Satser ikke på store industri prosjekter. Tunnelsystem er viktig. Havne utvidelser. Avfall håndtering. Ingen næringsområde.</p>	<p>Admin: Forus, Urban sjøfront, Bjerksted (kultur), Solahavn, Tananger, Dusavik, Universitetsområdet.</p> <p>Næringsliv: Solahavn, Tananger, Forus, Messavik, Dusavik, verft, urban sjøfront og universitetsområdet.</p>	<p>Admin: Union brygge (gamle papir fabrikk) Papirbredden Høyskolesentret. (med biblioteker) Kobbervikdalen (handel og bolig) Sunndal – romeiendom</p> <p>Politikker; Union Byen vår Drammen (OPS) Sunndal (gamle jernbaneanområdet) Høyskole. Draga norsk eied kabelselskap til olje..</p> <p>Næringsliv: Kobbervikdalen, Eikhaugen, godsterminal, tangenkai, glassverk</p>

<p>XI</p>	<p>Admin: Bevist strategi fra kommunen. Bedriftene viser lite forståelse for gevinsten.</p> <p>Politikker Tromsø har konsentrasjon av vare handel. Lite industri fokus. Det er næringslivet selv som styrte utvikling og etablerte seg i klinger noen steder. Mest pga. trafikkforhold Ja. Næringsliv selv har noen kluster. For eksempel. Biotec og FoU.</p> <p>Næringsliv: Dårlig tilrettelagt til klynger.</p>	<p>Admin: Kommunen styrer utviklingen og prøver å danne kliner/kluster. Bedrifter som samarbeider og former klinger er ikke vanlig.</p> <p>Politikker. Stortsett enkelte bedrifter som tar kontakt med kommunen. Greater Stavanger jobber for klinger.</p> <p>Næringsliv: Kommunen prioriterer kluster utforming. Bedriftene samarbeider lite for at de etablerer seg i klinger.</p>	<p>Admin: Næringslivsforening satser på klinger dannelse i noen områder. Som elektro sektor har braansje relasjon.</p> <p>Politikker: Sunndal (jernbane området)- Elektrisk artikler og installasjon Kommunen legger til rette i plan.. Næringslivsforening som er pådriver.</p> <p>Næringsliv: Litt i logistikk</p>
<p>XII</p>	<p>Admin: Nei. Ikke som kjent.</p> <p>Politikker: Mer satsing på kunnskapsrelatert næring og lite til industri. Offentlig arbeidsplasser prioritert. Øl produksjon i byen også prioritert men ble ikke velykket.</p> <p>Næringsliv: Vil prioritere olje og oljerelatert.. Handel næring som passer best i Tromsø.</p>	<p>Admin. Alle grupper generelt. Kontor, Industri, varehandel. I Forus forskjellige soner for forskjellige type næring.</p> <p>Næringsliv: Olje, gass og energi sektor er prioritert næringsvirksomheter men tilrettelegges for alle (familie, kultur, osv.) Alle bedriftene får ofte areal når de ber om det..</p>	<p>Admin: Stimulerer variert næringsutvikling. Industri til kunnskap. Ofte private kjøper og bestemmer. Ingen prioritering fra kommunens side.</p> <p>Politikker: Ikke plasskrevende bedrifter. For eksempel. Høyteknologi bedrifter på grunn av mangel på arealer. Utdanningsinstitusjoner og beholder studenter. Logistikk relatert som bane og bil. Kunnskapsformidling og utdanning. kunnskaprelatert næring..</p>

			<p>Høyskole.</p> <p>Næringsliv: Satsing på grafisk. Lyktes ikke. Utvikling av havn, vei, bane - logistisk. Men det skal ikke prioriteres.</p>
XIII	<p>Admin: Bedrift tar kontakt. Forespørsel om areal. Behandler hver henvendelse enkeltvis. Ingen felles henvendelse fra næringsforening. Området kan utvikles enten på etableringer/relokalisering.</p> <p>Politikker Kommunen selv som starter ofte prosessen gjennom kommuneplan. Bedrifter tar kontakt når det plutselig oppstår problem eller behov. Eks. flytte fra et lokalisering til et annet. Næringsliv som ofte kontakter. Politikere tar også noen gang initiativ. Det ville vært bedre med opprettelse av et eget selskap.</p> <p>Næringsliv: Kommunen avsetter og regulerer området. Bedrifter tar kontakt og melder interesse. Prossen har vært god. Det er ofte bedriftene som har ideer og kommer med planforslag. Kunne vært bedre hvis kommunen hadde forutsett og laget plan. Avsette mer næringsareal på forhånd. Kunne vært bedre hvis</p>	<p>Admin: Kommunen er, det næringssjefen som registrer behovet og politikere som starter prosessen med utvikling av nye områder. Forus politikere tok initiativ i 1960.</p> <p>Politikker: Det er ofte kommunen selv som strater prosessen med utvikling av næringsområde.</p> <p>Næringsliv: Næringsliver mener det er ofte bedrifter som starter prosessen. Det er ofte næringsforening som tar kontakt med kommunen på vegne av samlet bedrifter. Prosessen ofte starter etter flere bestilling.</p>	<p>Admin: Kombinasjon av politisk og privat initiativ. Mest næringsliv som starter prosessen.</p> <p>Politikker: Varierende. Vanlvis næringsliv som starter.. Når det gjelder statsligetat har politikker bruker nettverksapparatet.</p> <p>Næringsliv: Bedrifter som tar initiativ</p>

	kommunen hadde eget selskap.		
XIV	<p>Flere av områdene er under utvikling og ikke ferdigstilt. Vankelig å påstå noe om virkning eller resultater.</p> <p>Politikker Kommunens bidrag er indirekte. Etablere skoler og barnehager. Etablering av Tromsø havn og kunnskapsbidrag (universitet) Lite befolkningsvekst. Svak på innovasjonsnæring. Ikke merkbart etter Miljøpark. (ble mindre ansettelse).</p> <p>Næringsliv: Ja de prosjektene har gitt resultat. Flere nye arbeidsplasser. Handel næring vokste.</p>	<p>Admin: Ja. Stort sett vellykket. Forus – 20-25000 arbeidsplass. Befolkningsvekst og økt skatt. Forventninger oppfylt men Det kan være litt annerledes resultater på grunn av lange tid mellom planlegging og ferdig utførelse. Utvidelser av bedrifter er mulig. De fleste bygger området bygges men behøver vurderes underveis.</p> <p>Politikker: Tilflytting av flere olje firmaer.</p> <p>Næringsliv: Resultatene er ofte i forhold til målene kommunen hadde. Gitt gode resultatet forhold til forventingene. Flere nye arbeidsplasser. Tanager er et godt eksempel.</p>	<p>Admin: Formidable utvikling og merkbart økning i folketall. Sterkvekst 11 000 reiser ut og inn. Befolkningsvekst gir mer inntekt.</p> <p>Politikker: Delvis. Næringslivet vokser. Ja. Flere arbeidsplasser. Spesielt i lokomotiv og konduktør bransje. Jarnbane relatert og hotell og overnatting.</p> <p>Næringsliv: Helt klart. Både utviklet av private og kommune.</p>
Forbedrings tiltak			
XV	<p>Admin: Ganske stor rolle. Bedriftene etablerer seg avhengig av markedet og kjøpekraften til befolkning.</p> <p>Politikker Ikke direkte en kommunal oppgave.</p>	<p>Admin: Spille ganske mye. Ikke vært mulig alle utviklingene uten sterk kommunalstyring og interkommunale samarbeid. Tilrettelegging bidrar selv om næringsutvikling er avhengig av markedet og folketall. Viktig markedsføring for byen</p>	<p>Ganske lite. Ikke fysiske tilrettelegging som stimulerer vekst men om det er et godt sted å bo. Det er viktig å tilby gode levekår.</p> <p>Politikker: Ganske stor betydning.</p>

	<p>Næringsutvikling må skje i egen fart. Kommunen kan hjelpe utvikling med å sikre statlig støtte og jobbe for samfunnsutvikling som offentlig infrastruktur (skoler, barnehager, veg, vann og avløp, renovasjon, osv.) Nødvendig med bidrag. Men kommunen har lite virkemiddel. Næringslivet som har større ansvar seg selv.</p> <p>Næringsliv: Ja. Bidrar ganske mye. Beliggenhet også god forhold til Barentshavet og samarbeid. Kan beregne som et knute punkt. Bidrar mye (30 -40 %) av total faktor. Utviklekunnskaps nettverk..</p>	<p>er næringsliv og deres aktivitet.</p> <p>Politikker: Næringslivet som kan svare bedre på det.</p> <p>Næringsliv: Beliggenhet for stedet er viktig men uten infrastruktur oppbygging vil ikke utvikling skje. Tilrettelegging ganske viktig. Man kan si nesten kommunal innsats teller 90 % for utvikling.</p> <p>Tilrettelegging bidrar sterk med markedsføring.</p>	<p>Etablering av barnehager, skoler, osv og legge til rette vil bidra. Og infrastruktur. Sammenlignet med Konsberg Drammen er utviklet mer. Forsvaret bruker ..</p> <p>Næringsliv: Vanviktig mye. Skoler, barnehager og andre forhold til rette.</p>
XVI	<p>Admin: Kommunen kan bli bedre på innsatsen</p> <p>Politikker: Kan gjøre mer. Men næringsliv må gjøre mye selv. Kommunen kan tilrettelegge gjennom planverk og forskrifter.</p> <p>Næringsliv: Har gjort noe satsing. Kan bli bedre. Bedre samarbeid, bemanning i byutvikling og bedre organisering.</p>	<p>Admin: Kan alltid gjøre mer. Nye måter som OPS. Aktiv kommunen. Gjort prioriteringer. Brukt mye ressurser direkte og indirekte. Eks. Kultur hovedstad prosjekt/konset prosjekt og messe arrangementer.</p> <p>Politikker: Stavanger har en aktiv næringspolitikk. Mer kan gjøres</p> <p>Næringsliv: Har gjort mye men kan gjøre mer.. Har vært en aktiv kommune. Gjort riktige prioriteringer og brukt mye ressurser.</p>	<p>Admin: Politikere må ta stilling til hva som bør gjøres. Drammen gjør ganske mye også i dag. Kan gjøre mer. Gjør byen attraktiv til å bo. Utdanningsmulighet, nok bolig, kunnskap, osv.</p> <p>Politikker: Gjør mye i dag men kan gjøre enda mer. Kan tiltrekke flere kunnskapsnæringer.</p> <p>Næringsliv: Mye utvikling. Kan bli bedre. Har i dag ingen egen næringsavdeling eller utvikler i</p>

			kommunen. Det skal være dynamiske utvikling.
XVII	<p>Admin: Ikke politisk og økonomisk villige</p> <p>Politikker Økonomiske begrensninger. Ikke nøk statlig midler. Kommunen har lov bestemte oppgaver og midlene som tildeles er så vidt nok for disse. Kommunen kan ikke være næringsutvikler. Kommune administrasjon fungerer ikke godt. Byutvikling bruker mye tid på saksbehandling. Politikere ikke å ta riktig avgjøelser på riktig tid. Mye uenigheter. En Parlamentarisk system kan være effektiv. Da tar politikere mer ansvar.</p> <p>Næringsliv: Økonomisk begresning og lite politisk villige og dårlig prioritering. Spesielt forhold til prioriteringer. Mer satsing for offentlige institusjoner.</p>	<p>Admin: Økonomien som er største hinder. Og ting tar tid.Veiforhold (statlige) gir også begrensninger. Ofte må kommunen skal selv bidra til samferdselsutvikling ikke store bidrag fra staten. Bybane burde vært på plass. Noen ganger hindring er kommunen selv.</p> <p>Politiker: Kommunestrukturen er også et hinder. Sammenslåing av flere kommuner kan bidra positivt til utvikling.</p> <p>Næringsliv: Mangel på arealer.. Lange saksbehandlingstid hos kommunen bremser utvikling på tida. Men det er ofte lovverket som er til hinder for hurtig behandling.</p>	<p>Admin: Finansielle begrensninger og mer politisk villige. Effektiv saksbehandling. Tilby billige tomter er ikke løsning men finne riktig lokalisering.</p> <p>Politikker: Politisk villige er ikke problem men manglende areal og økonomi. Ressurser også menneskelige ressurser, midler.</p> <p>Næringsliv: Kultur (ukultur) i kommunen. Vi vil ikke holdning.. Må være mer politisk villige..</p>
XVIII	<p>Admin: Mer fokus på samarbeid andre myndigheter. Mer utnyttelse av tilskudds ordninger. Få ut mer informasjon til næringsliv om mulighetene og tiltakene.</p> <p>Politikker Sikre gode tjenesterammene. Sikre gode leve forhold. Bedre infrastrukturen er, det</p>	<p>Admin: Nye måter på OPS samarbeid. Skal være arealmessig forutseende. Fokuserer på transformasjonsområder. Akseptere at omstrukturering behov er en naturlig overgang.Forutse at det som passer og bra i dag kan ikke passe i noen år.</p>	<p>Bedre byplan av byutvikling. Raskere beslutninger og riktige omreguleringer. Robust samfunnsplan.</p> <p>Politikker: Utvikle flere boliger, kulturtilbud, skole, osv vil legge til rette for næringsutvikling. Viktigste er å etablere nok tilbud.</p>

	<p>blir det bedre for næringslivet. Flere bedrifter vil flytte til Tromsø. Kommunen skal ikke være rådgiver eller utvikler direkte til næringsliv. Det er innovasjons Norge som har den rollen. Hvis det er kommunalt foretak, så skal det ivaretas. Tettere samarbeid mellom næringsliv og FoU. Tilrettelegging for de som vil starte nye bedrifter. Bedre saksbehandling. Det er ikke viktig kommunal oppgave å gi økonomisk støtte. Gjør stedet attraktivt med skoler, barnehager og andre tjenester. Skape investerings muligheter.333333</p> <p>Næringsliv: Oppmerksom på at offentlige foretak (KF;KS..) skal ikke konkurrere med private bedrifter. Forbedre samarbeid med næringsliv. Lage en strategiskplan og bedre planarbeid og tilrettelegging.</p>	<p>Politikker: Arealmessig kommunen må være forutseende. Tenke transformasjon. Kommunen må akseptere omstrukturering i næringsstruktur og at det er en naturlig overgang som skjer med tida. Det som er riktige kanskje ikke passer om noen år.. Storbypakke som øremerket til infrastruktur utvikling, (for eksempel. Fra Bompenger) Internasjonale skole og konserthus. Mer samarbeid med næringsliv. Satse på å sikre/hentehøy kompetanse.</p> <p>Næringsliv: Langsiktighet i planlegging er viktig. Byutvikling og næringsutvikling må skje hånd i hånd. Stå sammen for bedre resultater.</p>	<p>Starte konkrete prosjekter i partnerskap med private (OPS). Mer offentlig eierskap i aktuelle bedrifter. Kulturelle samarbeid med fylkeskommune. Interkommunalt samarbeid kan være et styrke.</p> <p>Næringsliv: Forsette med utviklingsarbeid i samme takt. Se mer regionalt og bedre samarbeid med Buskerud region. Vær raus mot andre kommuner.</p>
--	--	---	---

Tromsø (Politiker)

Kommunestørrelse betyr mye for næringsutvikling i kommunen. En liten kommune som Tromsø kan ikke ha flere store bedrifter av samme type næring. Det er mer aktuelt med flere offentlig arbeidssteder som universitet, sykehus og kommunen selv.

Det er flere kommunale oppgaver og det kan være effektivt å bruke kommunale foretak (KS; KF, AS) til å utføre disse oppgavene. Da konkurrerer ikke kommunen med andre men leverer en tjeneste på en annen måte. Eks. Remik – renovasjon, Tromsø havn – havnerelatert. Asvo- samfunns viktig helsemessig oppgave, TIL – sikre idrett arena for byens folk.

Tromsø (næringsliv)

Understreker at kommunale foretak (KS, KF ..) må bidra til næringsutvikling i byen samme måte som kommunen og dermed må støtte og gi muligheter til private næringsaktører på en likeverdig måte.. For eksempel. Havneområdet burde vært like tilgjengelig for alle..

Tromsø politikere med akademisk og offentlig arbeidsplass bakgrunn satser mer på offentlige institusjoner og lite forståelse for privat næringsliv og deres behov. Konkurrere mot private bedrifter er en dårlig taktic forhold til næringsutvikling. Blant annet rekrutere folk til offentlig eller vile vært i private.

Kommunale bidrag er viktig i de storeprosjektene og lovpålagte oppgavene. Energianlegg for eks. når det er tilgang til søppel er det fornuftig å bruke den produktivt.

Det er en fordel for kommunen å sitte med sine egne eiendommer. Men de skal ikke prioritere egne foretak når private kan gjøre samme oppgaven.

Bemanning og organisering i kommunen er et problem. Det bør være flere i administrasjon som jobber med planlegging og saksbehandling. Planarbeid underlagt byutvikling fungerer ikke som det skal. Politikere har lite forståelse for viktigheten av planlegging, osv. Det må derfor være diktige folk i administrasjon. Mangel på kompetent folk er problem også på grunn av at fol slutter i kommunen.

En næringslivsleder mente at politikere satser mer på olje og relatert næring men det er viktig å satse på handel og det er det som utvikler Tromsø. Lederen mente at handlenæring skaper så mye verdi. Tjenester og service til befolkning er også en verdiskapning. Dessuten tilreisende og turister innfører mye til byen gjennom handel. Samtidig stopper utvikling fraflytting fra byen.

Lederen mente også at noen ganger stor engasjement fra ene part blir nytteløs på grunn av dårlig bidrag fra andre part (myndigheter) eller samarbeid.

Næringslivsledere i Tromsø mener at det er en klar fordel med at kommunen eier grunn.

Stavanger (admin)

Planlegging og avsette areal gjennom regulering er ikke nok. Stavanger kommune benytter ulike modeller som eiermodell og driftsmodell for samarbeidet i sine eiendomsprosjekter. De bruker også utbyggingsavtaler som et verktøy for samarbeid mellom kommunen og private eiendomsutviklere.

Stavnger (politiker)

Stavanger kommune satser på og investerer flere millioner for idrett, kultur og friluftssiden kommunen har en oppfatning av at næringsutvikling henger tett sammen med utvikling av kulturliv og idrett og friluftsmuligheter.

Kommunen bruker eierskap som en stimulering av næringsutvikling. Eier for eksempel. 40 % i både Forus næringsområdet og havneområdet. Politikere mener at rådmannen i stavanger kommune har sterk fokusert på næringsutvikling og tok en aktiv rolle i de siste 14 årene. Det gjorde ordfører også. Kommunen har omregulert og endret flere av områdene til næringsområde.

Stavanger kommune ihht. Politiker har planer om å forskutere for Bybane utbygging og dette en del av infrastruktur utvikling konsept av kommunen. Fiber nettverk i Stavanger er også en av de beste i Nord Europa

En politiker i Stavanger mener at næringsutvikling i kommuneområde skal være et selv valgt ansvar for kommunen. Det er viktig for kommunen å engasjere seg både politisk og administrativt for at det skjer næringsutvikling i kommunen. Skatte inntekter og sikre arbeidsplasser i nærheten av bosted er noen av de motivene. Det er sosialistisk politikk som sikret mulighet for flere. Eksproprierer og utvikler. Forhandlingsutvalget også bidrar til fordelingspolitikk. Det holdes ofte lukket møter med utbyggere og næringsliv inntil en enighet kommer. Saksbehandling blir lettere og behandlingstid blir korte ved at rådmann avklarer sakene på forhånd før de sender til politisk utvalg.

Greaterstavanger og smartkommune, eks. På samarbeid.

Stavanger (næringsliv)

Høye utnyttelse av utviklet eiendommer økes mulighetene og dermed flere innflytting til området.

Bedriftsledere mener at selv om kommunen delvis har tilrettelagt næringsområdene, er det alt for mange utbygging prosjekter skjer innad i et område ukontrollert og det er ikke lagt til noen buffer område for fremtidige utvidelser og utvikling. De mener også at kommunen tar alt for mye styring i utvikling av næringsområde og at næringslivet må selv ta kontroll over hvordan utvikling i et område skjer i utbyggingsnivå. I Stavanger er det olje, gas og offsjør mest fokusert næring men alle får tilrettelagt. Til og med kulturelt næring får mye fokus på. Kommunen er flink å tilpasse utviklingen slik at det gir mulighet for forskjellige kultur.

Lange saksbehandlingstid hos kommunen pekes ut som en av de viktige hinder for næringsutvikling i kommunen. Men de har forståelse for at det er ikke kommunens direkte skyld men lovverket selv om er krevende og det er flere parter som må tas hensyn i en planprosess. Kommunen (politikere og administrasjon) selv mener at de har korte saksbehandlingstid..

Drammen(Admin)

Drammen kommune er del eier (40 %) i papirfabrikken. Kommunal eierskap er en del av næringsutvikling. Hvis kommunen hadde eid store arealer det også kunne vært brukt som virkemiddel men kommunen eier lite areal. Det finnes ekspropriasjonsmuligheter men lite i den retning. Det kommunen kan gjøre er å avsette nok arealer i planlegging selv om det er privateid. Union området er et eksempel på det det skjer mye utvikling i området. Samme med Jernbane eiendom som utvikles av Romeiendom.

Drammen (næringsliv)

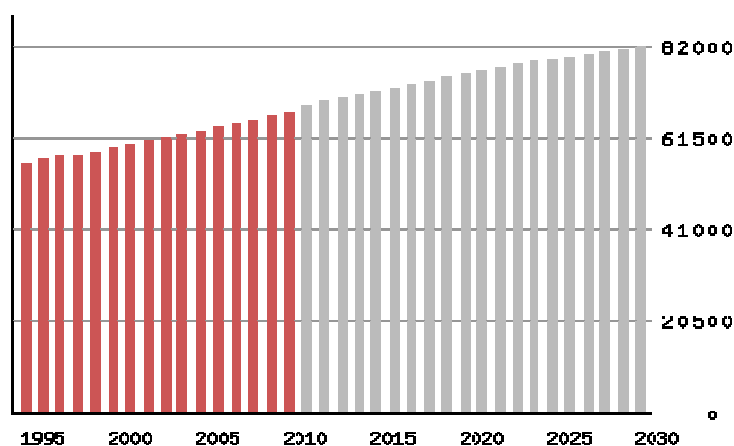
Drammen er et bra sted å bo. Nærheten av Oslo og nærheten av 3 flyplasser. Naturområde i nærheten.

Vedlegg 3

Nøkkeltall om casekommunene

Tromsø kommune

Folkemengde 1995-2010 og framskrevet 2011-2030¹

¹Framskrivning basert på alternativ MMMM (middels vekst) – Kilde www.ssb.no

Befolkningsutvikling 1997-2009 – Kilde: www.ssb.no

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Fødselsoverskudd	481	541	553	546	495	524	461	496	506	617	579	661	548
Nettoflytting inkl. inn- og utvandring	-387	95	495	411	-63	129	253	148	522	270	262	576	244
Folketilvekst	94	636	1048	957	432	653	714	644	1038	896	794	227	792

Kilde www.ssb.no

Arbeid/inntekt

	Kommunen	Fylket	Landet
Sysselsatte 15-74 år med bosted i kommunen. 4. kvartal 2007. Prosent av befolkningen	74	71	72
Registrerte arbeidsledige som andel av arbeidsstyrken, årgjennomsnitt. 2008. Prosent	1,8	1,9	1,7
Netto innpendling til Tromsø. 2007	2 153	--	--
Sysselsatte med arbeidssted i kommunen, fordelt på næring 2007. Prosent			
Primær	1,7	4,6	3,2
Sekundær	12,1	14,0	20,7
Tertiær	85,8	80,9	75,7
Sysselsatte med arbeidssted i kommunen, fordelt på sektor. 2007. Prosent			
Offentlig forvaltning	40,5	40,4	28,7
Privat sektor og offentlige foretak	59,5	59,6	71,3

Kilde www.ssb.no

O. Tilrettelegging og bistand for næringslivet - nivå 3 (K) for Tromsø, statistikkvariabel og tid

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Brutto investeringsutgifter til kommunal næringsvirksomhet	:	:	:	0	0	0	0	0	0
Brutto investeringsutgifter til tilrettelegging og bistand for næringslivet	—	1170	71	0	0	0	0	340	10820
Brutto investeringsutgifter til landbruksforvaltning og landbruksbasert nærings	:	:	:	:	:	:	:	:	0
Folkemengde i alt	60086	60524	61182	61897	62558	63596	64492	65337	66513

Kilde www.ssb.no

O. Tilrettelegging og bistand for næringslivet - nivå 2 (K) etter region, statistikkvariabel og tid

2000 2001 2002 2003 2004 2005 2006 2007 2008 2009

1902 Tromsø

Bto investeringsutg. til tilrettelegging og bistand for næringslivet pr. innb : 19 1 0 0 0 0 5 163 12

Kilde www.ssb.no

Nyetablerte foretak, etter region, overlevelse, tid og statistikkvariabel

2002 2003 2004 2005 2006
Foretak Foretak Foretak Foretak Foretak

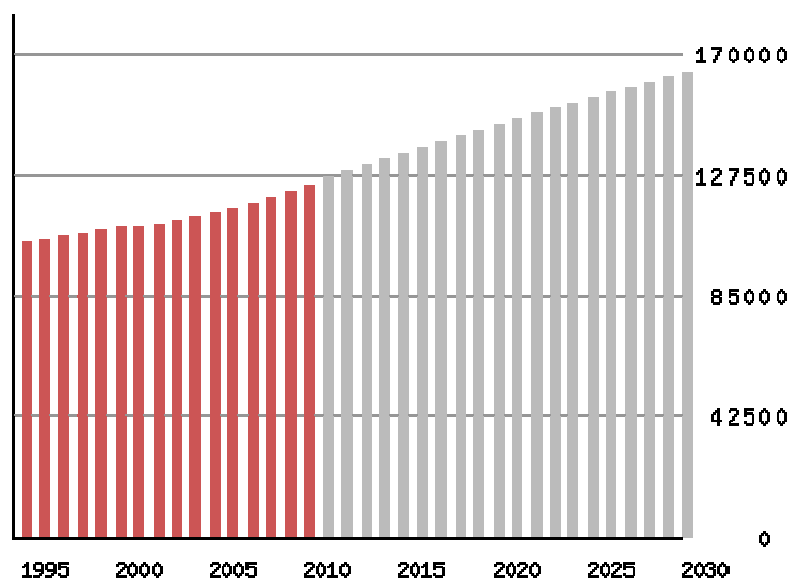
1902 Tromsø

I alt 2 915 2 320 1 794 1 244 659

Kilde www.ssb.no

Stavanger kommune

Folkemengde 1995-2010 og framskrevet 2011-2030¹

¹Framskrivning basert på alternativ MMMM (middels vekst) – Kilde www.ssb.no

Befolkningsutvikling 1997-2009

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Fødselsoverskudd	845	814	837	719	704	600	749	788	819	995	900	948	1 004
Nettoflytting inkl. inn- og utvandring	317	414	34	-703	193	683	622	808	332	168	366	108	254
Folketilvekst	162	228	871	16	897	283	371	596	166	158	271	024	240

Kilde www.ssb.no

Arbeid/inntekt

	Kommunen	Fylket	Landet
Sysselsatte 15-74 år med bosted i kommunen. 4. kvartal 2007. Prosent av befolkningen	74	75	72
Registrerte arbeidsledige som andel av arbeidsstyrken, årsgjennomsnitt. 2008. Prosent	1,1	1,1	1,7
Netto innpendling til Stavanger. 2007	12 706	--	--
Sysselsatte med arbeidssted i kommunen, fordelt på næring 2007. Prosent			
Primær	0,6	3,7	3,2
Sekundær	27,4	29,0	20,7
Tertiær	71,7	66,9	75,7
Sysselsatte med arbeidssted i kommunen, fordelt på sektor. 2007. Prosent			
Offentlig forvaltning	24,4	24,2	28,7
Privat sektor og offentlige foretak	75,6	75,8	71,3

Kilde www.ssb.no

O. Tilrettelegging og bistand for næringslivet - nivå 2 (K) etter region, statistikkvariabel og tid**2000 2001 2002 2003 2004 2005 2006 2007 2008 2009**

1103 Stavanger

Bto investeringsutg. til tilrettelegging og bistand for næringslivet pr. innb

	1 061	1 322	460 478	245 205	316 293	1 050	597
--	-------	-------	---------	---------	---------	-------	-----

Kilde www.ssb.no

O. Tilrettelegging og bistand for næringslivet - nivå 2 (K) etter region, statistikkvariabel og tid

2000 2001 2002 2003 2004 2005 2006 2007 2008 2009

1103 Stavanger

Bto investeringsutg. til kommunal næringsvirksomhet pr. innb	0	:	:	0	0	0	0	1	19	31
--	---	---	---	---	---	---	---	---	----	----

Kilde www.ssb.no

Nyetablerte foretak, etter region, overlevelse, tid og statistikkvariabel

	2002	2003	2004	2005	2006
	Foretak	Foretak	Foretak	Foretak	Foretak

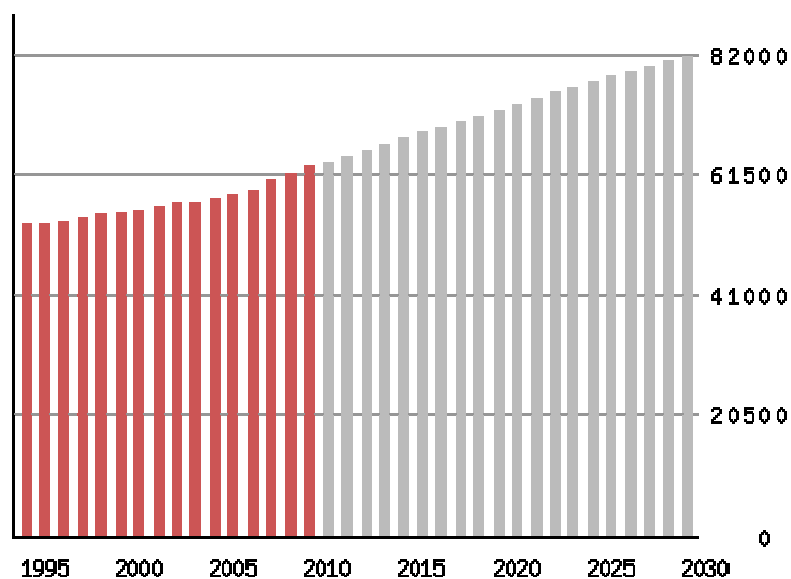
1103 Stavanger

I alt	5 225	3 848	3 516	2 536	1 438
-------	-------	-------	-------	-------	-------

Kilde www.ssb.no

Drammen kommune

Folkemengde 1995-2010 og framskrevet 2011-2030¹

¹Framskrivning basert på alternativ MMMM (middels vekst)- Kilde www.ssb.no

Befolkningsutvikling 1997-2009

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Fødselsoverskudd	0	99	76	57	116	63	116	217	130	170	159	261	258
Nettoflytting inkl. inn- og utvandring											1	1	
	567	575	415	447	422	497	131	247	470	803	258	007	907
Folketilvekst	567	674	491	504	538	560	247	464	611	971	415	260	161

Kilde www.ssb.no

Arbeid/inntekt

	Kommunen	Fylket	Landet
Sysselsatte 15-74 år med bosted i kommunen. 4. kvartal 2007. Prosent av befolkningen	69	72	72
Registrerte arbeidsledige som andel av arbeidsstyrken, årsgjennomsnitt. 2008. Prosent	2,2	1,6	1,7
Netto innpendling til Drammen. 2007	3 887	--	--
Sysselsatte med arbeidssted i kommunen, fordelt på næring 2007. Prosent			
Primær	0,5	2,4	3,2
Sekundær	14,6	24,3	20,7
Tertiær	84,6	72,8	75,7
Sysselsatte med arbeidssted i kommunen, fordelt på sektor. 2007. Prosent			
Offentlig forvaltning	28,6	27,4	28,7
Privat sektor og offentlige foretak	71,4	72,6	71,3

Kilde www.ssb.no

O. Tilrettelegging og bistand for næringslivet - nivå 3 (K) etter region, statistikkvariabel og tid

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
0602 Drammen									
Brutto investeringsutgifter til kommunal næringsvirksomhet	:	:	:	831	205	971	3934	965	0
Brutto investeringsutgifter til tilrettelegging og bistand for næringslivet	:	0	5	0	0	0	0	0	0

Brutto investeringsutgifter til landbruksforvaltning og landbruksbasert nærings	:	:	:	:	:	:	:	:	:	0
Folkemengde i alt	55321	55862	56444	56688	57148	57759	58730	60145	61405	

Kilde www.ssb.no

O. Tilrettelegging og bistand for næringslivet - nivå 2 (K) etter region, statistikkvariabel og tid

2000 2001 2002 2003 2004 2005 2006 2007 2008 2009

0602 Drammen

Bto investeringsutg. til tilrettelegging og bistand for næringslivet pr. innb	:	0	0	0	0	0	0	0	0	0
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---

Kilde www.ssb.no

O. Tilrettelegging og bistand for næringslivet - nivå 2 (K) etter region, statistikkvariabel og tid

2000 2001 2002 2003 2004 2005 2006 2007 2008 2009

0602 Drammen

Bto investeringsutg. til kommunal næringsvirksomhet pr. innb	:	:	:	15	4	17	67	16	0	0
--	---	---	---	----	---	----	----	----	---	---

Kilde www.ssb.no

Nyetablerte foretak, etter region, overlevelse, tid og statistikkvariabel

2002 2003 2004 2005 2006

Foretak Foretak Foretak Foretak Foretak

0602 Drammen

I alt	3 080	2 316	2 022	1 514	750
-------	-------	-------	-------	-------	-----

Kilde www.ssb.no

NæringsNM for regioner og kommuner

Hovedresultater – av Telemarksforskning – Bø (Kilde- NæringsNM)

NæringsNM måler og sammenlikner næringsutviklingen i regioner og kommuner. NæringsNM måler næringsutviklingen i regionene i Norge ut fra fire forhold: Nyetableringer, lønnsomhet, vekst og næringslivets relative størrelse.

Det er tall for 2008 som danner grunnlaget for årets NæringsNM

NæringsNM	Nytableringer	Etableringsfrekvens: Antall nyregistrerte foretak som andel av eksisterende foretak i begynnelsen av året
		Bransjustert etableringsfrekvens: Basert på etableringsfrekvens, justert for effekten av bransjestrukturen
		Vekst i antall foretak: Etableringsfrekvensen fratrukket nedlagte foretak
	Lønnsomhet	Andel foretak med positivt resultat før skatt
		Bransjustert lønnsomhet: Andel foretak med positivt resultat før skatt, justert for effekten av bransjestrukturen
		Andel foretak med positiv egenkapital
	Vekst	Andel foretak med omsetningsvekst høyere enn prisstigningen (KPI)
		Andel foretak med realvekst justert for effekten av bransjestrukturen
		Andel foretak med vekst i verdiskaping
	Næringslivets størrelse	Antall arbeidsplasser i næringslivet som andel av befolkningen

Region	Kommuner	Samlet NM og attraktivitet	Attraktivitet 2009	NM 2007-2009	NM 2009	Nyetablering	Lønnsomhet	Vekst	Størrelse
Drammensregionen	Røyken, Lier, Nedre Eiker, Øvre Eiker, Hurum, Svelvik, Sande, Drammen	2	4	13	9	10	12	46	43
Stavangerregionen	Stavanger, Sandnes, Randaberg, Rennesøy, Kvitsøy, Sola, Gjesdal, Time, Klepp, Hå	32	72	1	1	4	9	14	3
Tromsøregionen	Balsfjord, Tromsø, Karlsøy	51	22	39	67	42	74	62	29

Kommunenr.	Kommune	Liten kommune	Samlet NM og attraktivitet 2007-2009	Attraktivitet 2007-2009	NæringsNM 2007-2009	NæringsNM 2009	Etableringer	Lønnsomhet	Vekst	Størrelse
602	Drammen		3	25	15	20	55	75	222	26
1103	Stavanger		158	347	4	10	29	131	136	8
1902	Tromsø		63	121	98	217	173	333	256	91

ISBN 00-0000-000-0